

Lea Hatzidaki-Dahlström

EU:s internationella privat- och processrätt

Den femte friheten

E-boken är publicerad av Juridiska fakulteten vid Lunds universitet 2022
eISBN: 9789198617443
ISBN: 9144030711 (originalutgåva i tryck)
DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.129>

Denna text är licensierad under CC BY-NC 4.0, Erkännande.
(Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>).
Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men ej användas i kommersiella syften. Verkets upphovsperson måste anges.

Lea Hatzidaki-Dahlström

EU:s internationella privat- och processrätt

Den femte friheten

Andra upplagan

Studentlitteratur

KOPIERINGSFÖRBUD

Detta verk är skyddat av lagen om upphovsrätt. Kopiering, utöver lärares rätt att kopiera för undervisningsbruk enligt BONUS-Presskopias avtal, är förbjuden. Sådant avtal tecknas mellan upphovsrättsorganisationer och huvudman för utbildningsanordnare t.ex. kommuner/universitet. För information om avtalet hänvisas till utbildningsanordnarens huvudman eller BONUS-Presskopia.

Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år samt bli skyldig att erlägga ersättning till upphovsman/rättsinnehavare.

Denna trycksak är miljöanpassad, både när det gäller papper och tryckprocess.

Art.nr 6729

ISBN 91-44-03071-1

© Författaren och Studentlitteratur 1998, 2004

Andra upplagan

Omslagslayout: Pernilla Eriksson

Juridiska fakultetens bibliotek
Lund

Printed in Sweden

Studentlitteratur, Lund

Webbadress: www.studentlitteratur.se

Tryckning/år 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 | 2008 07 06 05 04

Innehåll

Förord 7

Förkortningslista 9

1 Inledning 13

- 1.1 Allmänt om internationell privat- och processrätt 13
- 1.2 Domskonventionerna och förordningen 16
 - 1.2.1 Brysselkonventionen 16
 - 1.2.2 Luganokonventionen 18
 - 1.2.3 Bryssel I-förordningen 19
 - 1.2.4 Förhållandet konventionerna och förordningen emellan 22
 - 1.2.5 Tolkning av konventionerna och förordningen 23
 - 1.2.6 Konventionernas och förordningens sakliga tillämpningsområde 26
- 1.3 Lagvalskonventionen 28
 - 1.3.1 Tolkning av konventionen 31
 - 1.3.2 Konventionens sakliga tillämpningsområde 32

2 Regler om domstols behörighet 35

- 2.1 Allmänt 35
- 2.2 Huvudregel – svarandens hemvist 36
- 2.3 Alternativa behörighetsregler 38
 - 2.3.1 Regeln om uppfyllelseforum 38

- 2.3.2 Övriga alternativa behörighetsregler 41
 - 2.4 Tvingande behörighetsregler 44
 - 2.4.1 Forum för försäkringstvister 45
 - 2.4.2 Forum för konsumenttvister 46
 - 2.4.3 Forum för tvister om anställningsavtal 47
 - 2.5 Exklusiva behörighetsregler 48
 - 2.5.1 Fastighetsforum 49
 - 2.5.2 Övriga exklusiva behörighetsregler 50
 - 2.6 Prorogation 52
 - 2.6.1 Uttrycklig prorogation 52
 - 2.6.2 Tyst prorogation 54
 - 2.7 Kompletterande processuella regler 55
- 3 Erkännande och verkställighet 57**
- 3.1 Allmänt 57
 - 3.2 Regler om erkännande 59
 - 3.3 Regler om verkställighet 61
- 4 Lagvalsregler 63**
- 4.1 Allmänt 63
 - 4.2 Huvudregel – lagvalsfrihet 63
 - 4.3 Tillämplig lag i brist på parternas lagval 66
 - 4.4 Begränsningar i lagvalsfriheten 69
 - 4.4.1 Hänsyn till nationella tvingande regler 69
 - 4.4.2 Tillämplig lag på konsumentavtal 70
 - 4.4.3 Tillämplig lag på individuella anställningsavtal 73
 - 4.4.4 Betydelsen av internationellt tvingande regler 76
 - 4.5 Särskilt om vissa fordringsförhållanden 79
 - 4.5.1 Cession 80
 - 4.5.2 Subrogation 81
 - 4.6 Övriga frågor 82
 - 4.6.1 Ett avtals materiella och formella giltighet 83
 - 4.6.2 Personrättsliga frågor 84

- 4.6.3 Bevisbörda 85
- 4.6.4 Återförvisning 86

5 Avslutande kommentarer 87

Bilagor

Bilaga 1 – Bryssel I-förordningen 91

Bilaga 2 – Romkonventionen 127

Rättsfallsregister 145

Litteraturförteckning 149

Sakregister 153

Förord

Föreliggande skrift behandlar EG:s konventioner inom internationell privat- och processrätt, dvs. Bryssel- och Luganokonventionerna samt Romkonventionen. Eftersom ovannämnda konventioner med all sannolikhet kommer att få allt större praktisk betydelse för svenska export- och importföretag, har jag känt ett behov av att fördjupa mig i ämnet och förmedla denna kunskap vidare. Skriften syftar till att presentera ett rättsområde som sedan länge varit välkänt bland jurister i andra europeiska länder. Den är avsedd för dem som i sina studier eller sitt yrke behöver få en inblick i dessa nya bestämmelser. Den kan självfallet även läsas av dem som är intresserade av frågor kring rättsunifikation och internationellt samarbete över huvud taget.

Skriftens omfattning är begränsad eftersom den är avsedd att vara en lättillgänglig översikt i ämnet. Min förhoppning är att den kan ge läsaren inspiration att själv utöka sitt kunnande inom området. Litteraturen – framför allt på främmande språk men numera även på svenska – är riklig.

I texten har jag konsekvent använt det personliga pronomen "han"/"honom" när en mening inte kunde utformas könsneutralt. Uteslutningen av de feminina pronomina "hon"/"henne" har självfallet gjorts enbart i förenklings-syfte.

Skriften, som behandlar rättsläget fram till december 1997, har kommit till stånd tack vare ekonomiskt stöd i

Förord

form av undervisningsledighet från institutionen för handelsrätt. Jag vill tacka institutionen samt alla kolleger som har bidragit med värdefulla kommentarer.

Lund i januari 1998

Lea Hatzidaki-Dahlström

Förord till andra upplagan

Under de sex senaste åren har förändringar ägt rum inom EG:s internationella privat- och processrätt. Den s.k. Bryssel I-förordningen, som trädde i kraft den 1 mars 2002, har ersatt 1968 års Brysselkonvention. I Amsterdamfördraget 1997 beslutades att EU-staternas civilrättsliga samarbete skulle föras över från unionens tredje till dess första pelare och därigenom till den egentliga EG-rätten. Vissa frågor som tidigare reglerats på mellanstatlig nivå – huvudsakligen genom internationella konventioner – omfattas därför numera av den överstatlighet som karakteriserar EG-rätten. De reviderade reglerna om domsrätt och erkännande och verkställighet av utländska domar, som behandlar den s.k. femte friheten inom EU, finns således i en förordning, en rättsakt som ju är direkt tillämplig i medlemsstaterna.

Bryssel I-förordningen har inneburit både materiella och redaktionella ändringar. De viktigaste av dessa ändringar presenteras i denna skrifts andra upplaga. Materialet har uppdaterats även i andra hänseenden.

Manuskriptet var färdigställt i mars 2004. Senare händelser, däribland EU:s utvidgning, har inte kunnat beaktas.

Fortfarande är framställningens omfattning begränsad eftersom dess syfte är en allmän orientering i ämnet.

Lund i april 2004

Lea Hatzidaki-Dahlström

Förkortningslista

AD	Arbetsdomstolen; Arbetsdomstolens domar
avtalslagen	Lag (1915:218) om avtal och andra rätts-handlingar på förmögenhetsrättens område
CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (FN-konventionen 11.4.1980)
CMR	Convention relative au contrat de transport international de marchandises par route (Genèvekonventionen 19.5.1956 om frakt-avtalet vid internationell godsbefordran på väg)
COTIF	Convention relative aux transports internationaux ferroviaires (Bernfördraget 9.5.1980 om internationell järnvägstrafik)
EC	European Communities
ECE	Economic Commission for Europe
ECE 188	General conditions for the supply of Plant and Machinery for Export, prepared under the auspices of the United Nations Economic Commission for Europe
ECR	Reports of Cases before the Court of Justice and the Court of First Instance
EEG	Europeiska ekonomiska gemenskapen
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EFTA	European Free Trade Association (Europeiska frihandelssammanslutningen)
EG	Europeiska gemenskapen

Förkortningslista

EGD	Europeiska gemenskapernas domstol
EGT	Europeiska gemenskapernas officiella tidning
EU	Europeiska unionen
FN	Förenta Nationerna
HB	Handelsbalken
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
ICC	International Chamber of Commerce (Internationella handelskammaren)
IKL	Lag (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker
JT	Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet
KonkL	Konkurslag (1987:672)
LAS	Lag (1982:80) om anställningsskydd
ND	Nordiske Domme i Sjøfartsanliggender
NIR	Nordiskt Immateriellt Rättsskydd
NJA	Nytt Juridiskt arkiv, avd I
RB	Rättegångsbalken
REG	Rättsfallssamling från Europeiska gemenskapernas domstol och förstainstansrätt
Rev.cr.d.i.p.	Revue critique de droit international privé
RF	Regeringsformen
RH	Rättsfall från hovrätterna
RHDI	Revue hellénique de droit international
RP	Lag (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken
SFS	Svensk författningssamling
SkHovR	Hovrätten över Skåne och Blekinge
SvJT	Svensk Juristtidning
SÖ	Sveriges internationella överenskommelser (före 1991 Sveriges överenskommelser med främmande makter)
UB	Utsökningsbalken
UD	Utrikesdepartementet

UP	Lag (1981:775) om införande av utsökningsbalken
Yb.Com.Arb.	Yearbook Commercial Arbitration
ÄktP	Lag (1987:788) om införande av äktenskapsbalken

1 Inledning

1.1 Allmänt om internationell privat- och processrätt

I ett mål som anhängiggörs vid en svensk domstol kan det finnas en utländsk anknytning, t.ex. i form av en parts eller båda parter medborgarskap eller hemvist. Det kan handla exempelvis om en köprättslig tvist mellan en engelsk säljare och en svensk köpare, eller om en skadeståndstvist mellan en svensk skadelidande och en holländsk skadevållare efter en olycka i Nederländerna. I ett sådant fall kan den svenska domstolen inte utan vidare tillämpa de vanliga svenska civilrättsliga bestämmelserna, t.ex. reglerna i köplagen eller skadeståndslagen, för att lösa tvisten. På grund av målets internationella karaktär måste domstolen först fastställa vilket lands lag man skall tillämpa. I de ovanstående exemplen kommer valet att stå mellan svensk och engelsk, respektive mellan svensk och nederländsk rätt. Detta görs med hjälp av svenska internationellt privaträttsliga regler, vilka också kallas lagvalsregler eller kollisionregler. Lagvalsreglerna kan således inte användas för att lösa själva tvisten utan talar om vilket lands lag man skall välja för att lösa den.

I en process med internationell anknytning aktualiseras dock inte enbart frågan om tillämplig lag. Den svenske domaren möter även frågor av processrättslig natur, vilka regleras av den svenska internationella processrätten. De två viktigaste av dessa frågor är dels frågan om svensk

domstol över huvud taget är behörig att befatta sig med ett sådant mål (frågan om svensk domsrätt), dels frågan om erkännande och verkställighet av utländska avgöranden. Andra frågeställningar som anses tillhöra den internationella processrätten är t.ex. beträffande delgivning av handlingar i utlandet eller utlänningars ställning i svenskt rättegångsförfarande.¹

Den svenska internationella privat- och processrätten består av en mängd skrivna och oskrivna bestämmelser. Många av de skrivna reglerna grundar sig på internationella överenskommelser, varvid nordiska konventioner och konventioner utarbetade av Haagkonferensen för internationell privaträtt har spelat en särskilt viktig roll. Dessa regler är inte kodifierade på ett systematiskt sätt och är därför svåröverskådliga. Förutom i Svensk författningssamling kan man finna många av dem i Sveriges Rikes Lag i anslutning till det ämne de behandlar. Lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker (1955 års Haagkonvention) är exempelvis införd under HB 1: på grund av sin nära anknytning till de övriga lagar som angår köp. Lagen (1977:595) om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område finns efter UP eftersom dessa frågor anses ligga närmast UB:s verkställighetsregler.² De oskrivna reglerna har utformats genom rättspraxis, varvid HD:s avgöranden intar en särställning.

De skrivna reglerna inom den svenska internationella privat- och processrätten har sedan början av 1990-talet berikats med ett antal lagar – och även spridda bestämmelser – på grund av Sveriges successiva anpassning till EG-

1 För en diskussion kring sambandet mellan internationell privaträtt och internationell processrätt se Bogdan, *Svensk internationell privat- och processrätt*, 6:e uppl., Sthlm 2004 (cit. Bogdan 2004), s. 34–35.

2 Se 3 kap. 2 § UB med vidare hänvisningar och Gregow, *Utsökningsrätt*, 3:e uppl., Sthlm 1996, s. 68.

rätten.³ De i särklass viktigaste av dem är de som kommer att behandlas i denna skrift, nämligen Bryssel I-förordningen, lagen (1998:358) om Brysselkonventionen och lagen (1992:794) om Luganokonventionen, införda efter RP, samt lagen (1998:167) om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Romkonventionen), införd under HB 1: efter avtalslagen.⁴

Bryssel I-förordningen, Brysselkonventionen och Luganokonventionen handlar om de ovannämnda internationellt processrättsliga frågorna om domsrätt samt erkännande och verkställighet av utländska domar. Med ett gemensamt – dock föga smidigt – namn kallas de för "gemenskapsrättsakter och internationella instrument som reglerar domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av utländska avgöranden på privaträttens område".⁵ I det följande kommer de, när de behandlas samtidigt, att kallas domskonventionerna (eller konventionerna) och förordningen. Romkonventionen innehåller

- 3 Se t.ex. lagen (1993:645) om tillämplig lag för visa försäkringsavtal, 18 § lagen (1997:218) om konsumentskydd vid avtal om tidsdelat boende, 48 § konsumentköplagen (1990:932), 23 § lagen (2000:274) om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal eller 13 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.
- 4 Andra i sammanhanget relevanta rättsakter är Delgivningsförordningen (Rådets förordning (EG) nr 1348/2000 av den 29 maj 2000 om delgivning i medlemsstaterna av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur) och Bevisupptagningsförordningen (Rådets förordning (EG) nr 1206/2001 av den 28 maj 2001 om samarbete mellan medlemsstaternas domstolar i fråga om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur), införda under RB 33: respektive RB 35:.
- 5 Se lagen (2002:460) med kompletterande bestämmelser om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av vissa utländska avgöranden, införd under RP.

internationellt privaträttsliga regler och kommer i det följande att kallas lagvalskonventionen.⁶

1.2 Domskonventionerna och förordningen

1.2.1 Brysselkonventionen

Frågorna om domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av utländska avgöranden har varit mer eller mindre ingående reglerade i de olika europeiska ländernas nationella rätt. I och med art. 220 i EG-fördraget i dess ursprungliga lydelse⁷ (numera art. 293) blev dock EG:s (numera EU:s)⁸ medlemsstater förpliktade att förhandla med varandra bl.a. "i syfte att till förmån för sina medborgare säkerställa förenkling av formaliteter för ömsesidigt erkännande och verkställighet av rättsliga avgöranden och skiljedomar". Bestämmelsen syftar till att åstadkomma den s.k. fria rörligheten för domar eller femte friheten, som den också kan kallas. Denna är en konsekvent följd av de fyra friheterna inom EG/EU, nämligen den fria rörligheten för varor, personer, tjänster och kapital,⁹ vilka i sin tur utgör en av grundstenarna för hela den europeiska integrationen.

Resultatet av dessa förhandlingar blev en konvention "om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område", vilken ingicks i Bryssel den 27 september 1968 (Brysselkonventionen). Konventionen

6 För en utförlig presentation av domskonventionerna och förordningen se Pålsson, Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen, Sthlm 2002 (cit. Pålsson 2002). För en motsvarande presentation av lagvalskonventionen se Pålsson, Romkonventionen, Sthlm 1998 (cit. Pålsson 1998).

7 Fördraget d. 25 mars 1957 om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen (Romfördraget).

8 EU bildades genom fördraget d. 7 februari 1992 om Europeiska unionen (Maastrichtfördraget).

9 Se art. 3 c) i EG-fördraget.

trädde i kraft mellan de sex ursprungliga EG-staterna¹⁰ den 1 februari 1973 och medlemskretsen har sedermera utvidgats i fyra omgångar.¹¹

I ett avseende uppnådde inte Brysselkonventionen det mandat som gavs av art. 220 i EG-fördraget. Den reglerar inte frågorna om erkännande och verkställighet av skiljedomar. Detta berodde dock på att den multilaterala konventionen "om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar", vilken ingicks i New York den 10 juni 1958, under tiden hade fått en mycket bred anslutning.¹²

På ett annat sätt gick Brysselkonventionen längre än ovan nämnda påbud. Den begränsar sig inte till att enbart reglera frågor om erkännande och verkställighet av rättsliga avgöranden, utan den fastställer även enhetliga regler om domstols behörighet, dvs. den griper in redan på processtadiet. Detta beror på att domsrätts- och erkännanderegler ofta återspeglar varandra. Behörighetsreglerna är dock fristående från reglerna om erkännande (se nedan avsnitt 3.2).

Genom reglerna om domstols behörighet har konventionen gjort en direkt och i alla anslutna stater likalydande markering av gränserna för den internationella jurisdiktionen och därmed skapat ett enhetligt domsrättsområde inom EU. Detta har i sin tur medfört att erkännandet och verkställigheten av domar har förenklats och därigenom har man förhoppningsvis uppnått den "femte friheten" inom EU.

I samband med att Sverige blev medlem i EU den 1 januari 1995¹³ blev landet också skyldigt att tillträda Bryssel-

10 Belgien, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna och Tyskland.

11 Danmark, Irland och Storbritannien 1978, Grekland 1982, Spanien och Portugal 1989 samt Österrike, Finland och Sverige 1996.

12 Konventionen har tillträtts av 133 stater, däribland Sverige, SÖ 1972:1, UD:s traktatregister, traktatnr 1907.

13 Se lagen (1994:1500) med anledning av Sveriges anslutning till Europeiska unionen, införd i Bihanget.

konventionen. Konventionen införlivades med svensk rätt genom inkorporering, varmed menas att konventionstexten gäller som svensk lag.¹⁴ Den finns intagen som bilaga till lagen (1998:358) om Brysselkonventionen, som trädde i kraft den 1 januari 1999.

Brysselkonventionen har efter 29 framgångsrika år ersatts av Bryssel I-förordningen, men den fortsätter att gälla mellan Danmark och övriga EU-stater (se nedan avsnitt 1.2.3).

1.2.2 Luganokonventionen

Av naturliga skäl ville även EFTA-staterna¹⁵ delta i detta vällyckade system för erkännande av domar inom EG-staterna. EG- och EFTA-stater hade sedan länge haft ett utvecklat samarbete som handelspartners. Dessutom har dessa länder många gemensamma band när det gäller historisk utveckling, kulturarv och levnadsstandard. Trots att det finns skillnader mellan de olika ländernas rättssystem, har de ändå gemensamma grundläggande värderingar på juridikens område.¹⁶

Det är dessa skäl som också ligger bakom såväl de äldre frihandelsavtalen mellan EG- och EFTA-staterna, som EES-avtalet.¹⁷ EES-avtalet innebar att EFTA-staterna blev delaktiga i EG:s "inre marknad", vilken i stort sett motsvarar den redan nämnda fria rörligheten för varor, personer, tjänster och kapital. En naturlig följd av detta är ett deltagande även i den fria rörligheten för domar.

14 SÖ 1998:54.

15 EFTA upprättades genom konventionen "angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen", undertecknad i Stockholm 1960. Numera har organisationen endast fyra medlemmar, Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz.

16 För en utveckling av ämnet se Bogdan, Komparativ rättskunskap, 2:a uppl., Sthlm 2003 (cit. Bogdan 2003), särskilt kap. 7.

17 Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, undertecknat i Oporto 1992.

Efter ungefär fem års förhandlingar antogs den 16 september 1988 i Lugano konventionen "om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträtts område" (Luganokonventionen). Luganokonventionen är innehållsmässigt i det närmaste identisk med Brysselkonventionen. Anledningen till skapandet av en särskild konvention i stället för en – till synes enklare – anslutning av EFTA-staterna till Brysselkonventionen är den senares nära anknytning till EG-fördraget. Detta medför en direkt koppling till EG:s rättssystem, vilket försvårar en anslutning för EFTA-staterna. Luganokonventionen är således ett parallellt instrument till Brysselkonventionen (numera till Bryssel I-förordningen) på samma sätt som EES-avtalet är ett parallellt instrument till EG-rätten.

Luganokonventionen införlivades med svensk rätt genom inkorporering, dvs. att konventionstexten gäller som svensk lag.¹⁸ Den finns intagen som bilaga till lagen (1992:794) om Luganokonventionen, som trädde i kraft den 1 januari 1993, sex år innan lagen (1998:358) om Brysselkonventionen. Den innebar en stor nyhet för svensk internationell processrätt, men efter anslutningen till Brysselkonventionen har den fått minskad betydelse för Sverige.

Luganokonventionen gäller idag i 19 stater, dvs. i EU:s samtliga medlemsstater, i tre EFTA-stater¹⁹ samt i Polen.²⁰

1.2.3 Bryssel I-förordningen

Brysselkonventionen var under revidering när Amsterdamfördraget²¹ trädde i kraft 1999. I det fördraget beslutades att

18 SÖ 1992:45.

19 Island, Norge och Schweiz.

20 Se Regeringens tillkännagivande (2001:880) av staters tillträde till Luganokonventionen.

21 Amsterdamfördraget d. 2 oktober 1997 om ändring av fördraget om Europeiska unionen och av fördragen om upprättandet av Europeiska gemenskaperna, m.m., SÖ 1999:4.

EU-staternas civilrättsliga samarbete skulle föras över från unionens tredje till dess första pelare och därigenom till den egentliga EG-rätten.²² Detta beslut innebar att vissa frågor som tidigare reglerades på mellanstatlig nivå – huvudsakligen genom internationella överenskommelser – skulle numera omfattas av den överstatlighet som karakteriserar EG-rätten.

Det civilrättsliga samarbetet innefattar bl.a. regler om domstols behörighet samt om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område. Pelarbytet innebar således att den reviderade versionen av Brysselkonventionen kunde utfärdas i form av en förordning. En förordning är direkt tillämplig i EU-stater, dvs., till skillnad från en konvention, att den gäller automatiskt på samma sätt som nationell lagstiftning utan någon inkorporering eller annan åtgärd för införlivande med medlemsstaternas interna rätt.

Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (Bryssel I-förordning), som trädde i kraft den 1 mars 2002, är således Brysselkonventionens reviderade version. En förordning brukar inte som en konvention vara benämnd efter en viss stad. Den nämnda förordningen fick emellertid kallas efter Belgiens huvudstad som en påminnelse om att den är en efterföljare till Brysselkonventionen. Man kan också undra varför den kallas "Bryssel I". Anledningen till det är det

22 Inom EU finner man tre uppgiftsområden bredvid varandra, vilket givit upphov till bilden av ett klassiskt grekiskt tempel med tre pelare: den första, som är den ursprungliga verksamheten i EG, den andra, som omfattar samarbete i fråga om utrikes- och säkerhetspolitik, och den tredje, där samarbetet handlar om rättsliga och inrikes frågor.

även finns en "Bryssel II".²³ Den sistnämnda handlar om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av vissa domar inom familjerättens område och kommer därför inte att presenteras här.

Bryssel I-förordningen har visserligen inneburit både materiella och redaktionella ändringar i förhållande till Bryssel- och Luganokonventionerna. Samtidigt överensstämmer den i mycket stor utsträckning med konventionerna vad gäller dess sakliga innehåll. Förarbeten, rättsfall och litteratur till de båda konventionerna är därför för det mesta relevanta också för tolkningen av förordningen.

Trots förordningens omedelbara giltighet i EU:s medlemsstater gäller den endast i 14 av staterna, dvs. i samtliga utom Danmark. Detta beror på att Danmark enligt ett särskilt protokoll är undantaget från tillämpningen av avdelning IV i tredje delen av EG-fördraget.²⁴ Denna avdelning är just den som infördes i EG-fördraget genom det ovan nämnda pelarbytet som beslutades i Amsterdamfördraget. Konsekvensen av detta undantag är att Brysselkonventionen fortsätter att gälla mellan Danmark och övriga EU-stater.²⁵

Genom EU:s utvidgning den 1 maj 2004 kommer förordningen att gälla i ytterligare 10 länder.²⁶

23 Rådets förordning (EG) nr 1347/2000 av den 29 maj 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn, införd under ÄktP, som trädde i kraft den 1 mars 2001. Denna förordning kommer den 1 mars 2005 att ersättas av en ny EG-förordning, nr 2201/2003, som ibland kallas "Bryssel II a eller "Bryssel II bis".

24 Jfr art. 69 i EG-fördraget.

25 Irland och Storbritannien är också undantagna från tillämpningen av avdelning IV, men de har genom en s.k. opt-in klausul möjlighet att ändå välja att delta i samarbetet kring en särskild rättsakt. Denna möjlighet har dessa två länder utnyttjat vad gäller Bryssel I-förordningen.

26 Cypern, Estland, Lettland, Litauen, Malta, Polen, Slovakien, Slovenien, Tjeckien och Ungern.

1.2.4 Förhållandet konventionerna och förordningen emellan

Av det ovannämnda framgår att det finns tre snarlika internationella instrument som gäller parallellt, vilket kan skapa en viss förvirring. Det är därför viktigt att klargöra hur konventionerna och förordningen förhåller sig sinsemellan och när respektive regelkomplex skall tillämpas.

Som nämnts ovan gäller Brysselkonventionen fortfarande i förhållande till Danmark. Detta innebär att Brysselkonventionens regler är tillämpliga om t.ex. en kärke väcker talan i Sverige – eller i en annan EU-stat – mot en svarande med hemvist i Danmark. Det är alltså svarandens hemvist som i princip avgör valet av regelverk när frågan avser fastställandet av en domstols behörighet att befatta sig med ett mål.

Luganokonventionen tillämpas när svaranden har sitt hemvist i en av de ovannämnda EFTA-staterna eller i Polen. Så blir fallet om t.ex. en kärke väcker talan i Sverige – eller i en annan EU-stat – mot en svarande med hemvist i Norge.

De 14 EU-staterna emellan tillämpas Bryssel I-förordningen. Skulle t.ex. en kärke väcka talan i Sverige – eller en annan EU-stat – mot en svarande med hemvist i Finland, kommer domstolens behörighet att avgöras enligt förordningens regler.

Dessa tre starkt förenklade exempel visar gränsdragningen mellan de tre nämnda instrumenten. De visar emellertid också den splittring som kan följa med som en biprodukt av den rättsunifiering som är denna lagstiftnings primära mål. Särskilt kännbar är denna klyvning mellan de nordiska länderna då det tidigare väletablerade nordiska samarbetet har fått stå tillbaka.²⁷

27 För en vidare diskussion kring dessa frågor se Strömholm, En gemenskrätsrättslig internationell privaträtt? Konsekvenser för nordiskt samarbete, lagstiftning och juristutbildning?, SvJT 2003, s. 521–536.

Konventionerna och förordningen ersätter ett antal domskonventioner som tidigare ingåtts mellan de aktuella staterna. Dock skall dessa äldre konventioner fortsätta att gälla i den mån de har ett vidare tillämpningsområde än konventionerna och förordningen, exempelvis om de täcker även familje- och arvsrättsliga avgöranden.²⁸ När det gäller specialkonventioner skall dessa ha företräde framför konventionerna och förordningen.²⁹ Sådana konventioner finns på olika områden, bl.a. inom immaterialrätten³⁰ och transporträtten.³¹

Även EG:s rättsakter och den nationella lagstiftning som dessa rättsakter har gett upphov till har företräde framför Brysselkonventionen och förordningen.³² Sådana rättsakter finns främst inom immaterialrätten³³ och arbetsrätten.³⁴

1.2.5 Tolkning av konventionerna och förordningen

Lagtextens komprimerade formuleringar utgör som bekant både dess styrka och dess svaghet. Dess styrka på grund av fördelarna med en kort och koncis struktur av begreppsapparaten och dess svaghet på grund av de oundvikliga luckorna som en sådan struktur medför. Dessa luckor gör att

28 Art. 55 och 56 i konventionerna respektive art. 69 och 70 i förordningen.

29 Art. 57 i konventionerna respektive art. 71 i förordningen.

30 Se t.ex. 1973 års Europeiska patentkonventionen och det därtill hörande protokollet (erkännandeprotokollet), SÖ 1980:2.

31 Se t.ex. 1956 års Genèvekonvention om fraktavtalet vid internationell godsbefordran på väg (CMR), SÖ 1969:23, 1980 års Bernfördrag om internationell järnvägstrafik (COTIF), SÖ 1985:16, eller 1999 års Montrealkonvention om vissa enhetliga regler för internationella lufttransporter.

32 Art. 57.3 i Brysselkonventionen respektive art. 67 i förordningen.

33 Se t.ex. rådets förordning (EG) nr 6/2002 om gemenskapsformgivning.

34 Se t.ex. Europaparlamentets och rådets direktiv 96/71/EG om utstationering av arbetstagare i samband med tillhandahållande av tjänster.

det är nödvändigt med olika tolkningsmetoder för att täcka och fylla ut de olika rättsliga begreppen.

När det gäller tolkning av Brysselkonventionen har den kompletterats med ett protokoll undertecknat i Luxemburg den 3 juni 1971 (Luxemburgprotokollet), vilket ger EGD-stolen (EGD) behörighet att tolka konventionen. Denna behörighet påminner om EGD:s möjlighet att enligt art. 177 i EG-fördraget (numera art. 234) ge förhandsbesked till de nationella domstolarna och därmed påverka rättsutvecklingen i medlemsstaterna. Protokollet trädde i kraft den 1 september 1975. EGD:s rättspraxis rörande tolkning av konventionen omfattar cirka 130 tolkningsavgöranden.³⁵

EGD:s tolkningsbehörighet av Brysselkonventionen har varit av avgörande betydelse när det gäller att skapa enhetliga rättsliga begrepp inom hela konventionsområdet och därmed undvika skilda begreppsbildningar i varje enskild stat. Genom dessa sålunda skapade enhetliga begrepp har man kunnat övervinna det huvudsakliga hindret för ett effektivt förverkligande av lagstiftningsunifieringen. Detta är också syftet med alla konventioner av denna typ. Grundprincipen för EGD är en autonom tolkning, dvs. en tolkning som är oberoende av redan existerande begrepp i varje nationell stat och i stället inriktad på att förverkliga konventionens syfte. Listan av rättsliga begrepp som inbjuder till divergerande tolkningar kan göras lång, men som exempel ur konventionerna kan nämnas "anställningsavtal" (art. 5.1), "underhållsbidrag" (art. 5.2), "sakt" och

35 För en samling av dessa avgöranden fram till september 1995 se Bogdan (ed.), *The Brussels Jurisdiction and Enforcement Convention – an EC Court Casebook*, Sthlm 1996. För kommenterade redogörelser av EGD:s avgöranden se Pålsson, *Nyare rättspraxis till Bryssel- och Luganokonventionerna*, SvJT 1994, s. 593–615, SvJT 1997, s. 109–133, SvJT 1998, s. 552–572, SvJT 1999, s. 987–997, SvJT 2000, s. 709–726, SvJT 2001, s. 578–594 och SvJT 2002, s. 686–700, samt *Nyare rättspraxis till Bryssel- och Luganokonventionerna samt Bryssel I-förordningen*, SvJT 2004, s. 34–55.

"fast egendom" (art. 16.1 a)), "ordinära rättsmedel" (art. 30 och 38).

Eftersom EGD är en ren EG-institution saknar den behörighet att tolka Luganokonventionen. Detta lämnar Luganokonventionen delvis utan en högre domstols skyddande auktoritet.³⁶ För att dess syfte inte skall urholkas genom separata nationella tolkningar har man ansett att de domar rörande Brysselkonventionens tolkning, vilka av EGD meddelats fram till den 16 september 1988 (det rör sig om 56 domar), skall vara direkt vägledande även för tolkningen av Luganokonventionen.³⁷

När det gäller sådana domar meddelade efter detta datum kommer de att enbart indirekt påverka rättsutvecklingen i Luganostater. Konventionsstaternas domstolar skall "ta tillbörlig hänsyn till de principer som har fastställts i relevanta avgöranden från övriga konventionsstaters domstolar i fråga om bestämmelserna i denna konvention".³⁸ Detta innebär att t.ex. en norsk domare som skall tolka en bestämmelse i Luganokonventionen måste ta sådan hänsyn till exempelvis ett relevant avgörande från en engelsk domstol. Eftersom engelska domstolar är skyldiga att följa EGD:s tolkning av Brysselkonventionen kan det antas att den engelska domstolen i det aktuella avgörandet tolkat motsvarande bestämmelse i Luganokonventionen på samma sätt. På detta sätt kommer EGD:s rättspraxis att ha en vägledande roll även för Luganostater.

Då Bryssel I-förordningen är en gemenskapsrättsakt, är EGD:s behörighet att tolka den direkt grundad på art. 234 i

36 Man bör i sammanhanget notera att inte heller EFTA-domstolen, som upprättades enligt art. 108 p. 2 i EES-avtalet, och som för övrigt har kompetens som påminner om EGD:s, är behörig att tolka Luganokonventionen.

37 Se preambeln till Luganokonventionens protokoll nr 2 "om en enhetlig tolkning av konventionen": "MEDVETNA OM Gemenskapsdomstolens avgöranden såvitt gäller tolkningen av Brysselkonventionen intill tidpunkten för undertecknandet av denna konvention, ...".

38 Se art. 1 i protokoll nr 2.

EG-fördraget (tidigare art. 177).³⁹ Det behövs således inte något särskilt protokoll om EGD:s tolkningsbehörighet. Den ovannämnda grundprincipen om en autonom tolkning av Brysselkonventionen kommer att bli vägledande också för tolkningen av förordningen och EGD:s tidigare tolkningsavgöranden av konventionen kommer att behålla sitt värde som prejudikat även vad gäller stora delar av förordningen.⁴⁰

1.2.6 Konventionernas och förordningens sakliga tillämpningsområde

Art. 1 fastställer ramarna för konventionernas och förordningens sakliga tillämpningsområde. De är tillämpliga "på privaträttens område" ("in civil and commercial matters"), vilket lämnar offentligrättsliga tvister utanför.⁴¹ Eftersom gränsdragningen mellan privaträtt och offentlig rätt inte alltid är skarp, har det uppstått och kommer det med all sannolikhet att även framdeles uppstå tolkningsproblem i samband med tvister som hamnar i den gråa zonen mellan den privaträttsliga och den offentligrättsliga sfären. Som nyss nämnts anses tidigare domar meddelade av EGD, vilka har tolkat motsvarande begrepp i Brysselkonventionen, vara direkt vägledande även vad gäller förordningen.⁴²

Vissa områden är, trots att de tillhör eller kan anses tillhöra den privaträttsliga sfären, uttryckligen undantagna

39 Se dock art. 68.1 i EG-fördraget, enligt vilken rättigheten (och skyldigheten) att begära tolkningsavgöranden är begränsad till medlemsstaternas högsta instanser.

40 För en vidareutveckling av EGD:s tolkningsprinciper se Pålsson 2002, s. 37–40.

41 Se 8 kap. 2 och 3 §§ RF för en grundläggande definition av privaträtt respektive offentlig rätt.

42 Vad gäller begreppet "privaträttens område" se målet 29/76 LTU [1976] ECR 1541 och målet C-172/91 Sonntag [1993] ECR I-1963.

från konventionernas och förordningens tillämpningsområde. Enligt art. 1.2 är dessa områden:

- a) fysiska personers rättsliga status, rättskapacitet eller rättshandlingsförmåga, makars förmögenhetsförhållanden, arv och testamente,
- b) konkurs, ackord och liknande förfaranden,
- c) social trygghet,
- d) skiljeförfarande.”

Art. 1.2 a) omfattar de flesta frågorna inom person-, familje- och successionsrätten, exempelvis äktenskapsskillnad, faderskap och vårdnad. En del av dessa frågor regleras numera i den tidigare nämnda Bryssel II-förordningen (se ovan avsnitt 1.2.3). Särskilt måste påpekas att underhållsskyldighet inte ingår i art. 1.2 a), vilket innebär att konventionerna och förordningen omfattar underhållstvister.⁴³ Detta gäller oavsett konstellation av bidragsgivare respektive bidragstagare. Det kan handla om underhållsbidrag från föräldrar till barn, makar/f.d. makar emellan eller eventuellt mellan andra släktingar än föräldrar/barn.

I art. 1.2 b) undantas konkursrättsliga och andra insolvensrättsliga frågor, exempelvis försättande i konkurs, konkursgäldenärens förlust av sin rådighet, talan om återvinning i konkurs. Anledningen till att dessa frågor är undantagna från konventionernas och förordningens tillämpningsområde är att det har funnits planer på en särskild EU-konvention om insolvensförfaranden.⁴⁴ På grund av det tidigare nämnda pelarbytet avseende EU-staternas civilrättsliga samarbete (se ovan avsnitt 1.2.3), har dessa

43 För förhållandet till specialkonventioner om erkännande och verkställighet av underhållsavgöranden se Pålsson 2002, s. 73–74.

44 Se Bogdan, Sveriges och EU:s internationella insolvensrätt, Sthlm 1997, och Bogdan, Den nya EU-konkurskonventionen, Festskrift till Stig Strömholm, Uppsala 1997, s. 173–189.

planer numera lett till en förordning, vilken trädde i kraft den 31 maj 2002.⁴⁵

Art. 1.2 c) omfattar både krav på sociala prestationer som av en enskild riktas mot en offentlig myndighet, exempelvis barnbidrag, och krav som från en myndighets sida riktas mot en enskild, t.ex. socialavgifter.

I art. 1.2 d) undantas skiljeförfarande. Skiljeförfarande är visserligen mycket vanligt förekommande i internationella tvister av framför allt kommersiell natur, men på området finns, som tidigare nämnts, en specialkonvention från 1958, vilken har fått en mycket bred anslutning.⁴⁶

1.3 Lagvalskonventionen

Konventionen "om tillämplig lag för avtalsförpliktelser" (Romkonventionen),⁴⁷ vilken ingicks i Rom den 19 juni 1980 mellan de då nio medlemsstaterna (sedermera har nya stater tillkommit), utgör resultatet av en idé om en för EG-länderna gemensam lagvalskonvention inom kontraktsrätten. Idén väcktes redan 1967 av Beneluxländerna.⁴⁸ Trots att den inte grundade sig direkt på art. 220 i EG-fördraget i dess ursprungliga lydelse (numera art. 293), ansågs den vara en naturlig förlängning av Brysselkonventionen eftersom båda hade samma syfte: att skapa enhetlighet inom den europeiska internationella privat- och processrätten och därigenom underlätta det ekonomiska utbytet EG-länderna emellan.

Att samtidigt ha, å ena sidan, enhetliga domrätts- och erkännanderegler och, å andra sidan, lagvalsregler som

45 Rådets förordning (EG) nr 1346/2000 av den 29 maj 2000 om insolvensförfaranden (Insolvensförordningen), införd under Konkl.

46 Se not 12 ovan.

47 Romkonventionen skall inte förväxlas med Romfördraget, som EG-fördraget också kallas, se not 7 ovan.

48 Se vidare Pålsson 1998, s. 13–15.

skiljer sig från land till land, kan leda till ett negativt utnyttjande av en företeelse som brukar kallas *forum shopping*.⁴⁹ Den innebär att käranden har möjlighet att välja i vilket land han skall väcka talan beroende på, framför allt, vilket lands lag domstolen – enligt domstolslandets lagvalsregler – kommer att tillämpa för att lösa tvisten.⁵⁰ Av naturliga skäl kommer hans val att leda till den lag som är mest förmånlig för honom. Svaranden blir då tvungen att acceptera detta. Risken för *forum shopping* minskar emellertid avsevärt om man genom en internationell konvention lyckats unifiera de olika ländernas lagvalsregler – alla anslutna länders internationellt privaträttsliga regler pekar ju på tillämpning av samma lands lag. "Domstolsjakt" lönar sig således inte längre. På så sätt leder en lagvalskonvention, som Romkonventionen, till ökad rättssäkerhet och förutsebarhet.⁵¹

För att Romkonventionen skulle träda i kraft krävdes enligt art. 29.1 att sju EG-stater hade ratificerat den. Detta skedde först elva år efter konventionens antagande och den trädde därmed i kraft den 1 april 1991. Idag har konventionen tillträtts av samtliga EU-stater. I linje med domskonventionerna införlivades Romkonventionen med svensk rätt också genom inkorporering, dvs. att konventionstexten gäller som svensk lag.⁵² Den finns intagen som bilaga till lagen (1998:167) om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, som trädde i kraft den 1 juli 1998.

Romkonventionen förutsätter inte ömsesidighet, vilket innebär att de anslutna länderna tillämpar dess lagvalsreg-

49 Se Bogdan 2004, s. 36–37.

50 Möjligheten att göra detta val beror på att det finns alternativa regler för domstolsbehörighet, se nedan avsnitt 2.3.

51 För förhållandet mellan unifierade lagvalsregler å ena sidan och enhetliga materiella regler å andra sidan se Thoma, *The relation between uniform rules and private international law*, RHDI (53) 2000, s. 169–188.

52 SÖ 1999:957.

ler även i förhållande till icke anslutna stater. Enligt art. 2 skall man tillämpa den utpekade lagen, även om det är lagen i en icke ansluten stat. Om det gäller t.ex. en tvist grundad på ett avtal mellan ett franskt och ett tunisiskt företag kommer den franska domstolen att tillämpa konventionens lagvalsregler. Skulle dessa regler utpeka tunisisk lag som tillämplig lag, skall den lagen tillämpas för att lösa tvisten, trots att Tunisien inte är konventionsstat.

Art. 21 ger företräde för andra internationella konventioner som en konventionsstat har tillträtt eller kommer att tillträda. 1955 års Haagkonvention "om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker", vilken bl.a. har lett till den svenska lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker (IKL),⁵³ går t.ex. före Romkonventionen. Internationella konventioner inom transporträtten har också företräde.⁵⁴

Romkonventionen lämnar också företräde åt EG:s rättsakter (art. 20) och följaktligen även till de nationella lagvalsregler som bygger på sådana rättsakter. Sådana rättsakter och medföljande nationell lagstiftning finns främst inom områdena konsumenträtt⁵⁵ och arbetsrätt.⁵⁶

För Sveriges del har Romkonventionen utgjort den första och väl behövliga kodifikationen inom den internationella förmögenhetsrätten. Området har tidigare varit ytterst sparsamt reglerat (se nedan avsnitt 4.1). I ett fall som gällde tillämplig lag i samband med regressrätt hänvisade HD redan 1990 indirekt till art. 13 i lagvalskonventionen;⁵⁷ ett behov av systematiserade och mer omfattande regler inom området kan skönjas.

Romkonventionen är under revidering och dess nya version – återigen med hänvisning till det tidigare nämnda

53 SÖ 1964:12.

54 Se not 31 ovan.

55 Se not 3 ovan.

56 Se not 34 ovan.

57 Se NJA 1990 s. 734, HD:s domskäl s. 742, se även nedan avsnitt 4.5.2.

pelarbytet – kommer att utfärdas i form av en förordning. I framtiden kommer man alltså att hänvisa till en "Rom I".⁵⁸

1.3.1 Tolkning av konventionen

Romkonventionen har inneburit vissa nyheter inom lagvalsreglerna för många EU-länder. En del nya begrepp som "den karakteristiska prestationen" eller "dépeçage" har gjort entré. För att undvika varierande tolkningar har man i konventionens art. 18 uttryckligen nämnt att vid tolkning av konventionens regler "skall hänsyn tas till deras internationella karaktär och till önskemålet att det uppnås enhetlighet vid deras tolkning och tillämpning".

På samma sätt som när det gäller Brysselkonventionen har EGD genom två protokoll, som undertecknats i Bryssel den 19 december 1988, fått kompetens att tolka Romkonventionen. Protokollen har dock aldrig trätt i kraft. Med hänsyn till Romkonventionens starka samband med Brysselkonventionen är EGD:s förhandsavgöranden avseende domskonventionen vägledande även vad gäller lagvalskonventionen – i alla fall när det handlar om begrepp eller uttryck som sammanfaller i båda texterna.⁵⁹ I framtiden, när "Rom I" har trätt i kraft, kommer EGD:s tolkningsbehörighet att vara direkt grundad på art. 234 i EG-fördraget (tidigare art. 177).⁶⁰

58 Benämningen "Rom I" beror på att en förordning om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser, den blivande "Rom II", är under utarbetande.

59 Se t.ex. AD 2004 nr 15, där innebörden av uttrycket "vanligtvis utför sitt arbete" har, med hänvisning till EGD:s tolkningsavgöranden av Brysselkonventionen, tolkats på samma sätt både avseende domsrätt och lagval.

60 För en vidareutveckling av tolkningen av lagvalskonventionen se Pålsson 1998, s. 23–28.

1.3.2 Konventionens sakliga tillämpningsområde

Art. 1 i lagvalskonventionen fastställer dess räckvidd. Den är tillämplig "på avtalsförpliktelser i de fall då ett val skall göras mellan lagarna i olika länder". När det gäller begreppet "avtalsförpliktelser" kan en del tolkningsfrågor aktualiseras, exempelvis gränsdragningen mellan skadestånd inom och utanför ett avtalsförhållande. Frågor om t.ex. produktansvar kan vara av den karaktären att de i vissa sammanhang kan uppfattas som inomkontraktuella och i andra som tillhörande utomobligatoriskt skadestånd.⁶¹

Att välja "mellan lagarna i olika länder" innebär att konventionen är tillämplig på alla tvister som gäller avtal vilka har ett – ur domarens synvinkel – utländskt element. Den omfattar även fall då detta element är "konstruerat", exempelvis när båda avtalsparterna är svenska företag men i sitt avtal har en lagvalsklausul som pekar på tillämpning av fransk rätt vid lösning av eventuella tvister dem emellan (se nedan avsnitt 4.4.1).

Konventionen är tillämplig även i ett annat fall där det kan vara fråga om att välja "mellan lagarna i olika länder". Det gäller då ett land har flera parallellt gällande rättssystem och den utländske domaren måste välja ett av dessa system för att lösa en tvist (art. 19). Som exempel kan nämnas Storbritannien, där det kan gälla att välja mellan engelsk och skotsk rätt, eller USA, där varje delstat i stora delar har egen privaträtt.⁶²

Enligt art. 1.2 faller vissa områden utanför konventionens ramar. För det första gäller det frågor – med vissa undantag enligt art. 11 – rörande fysiska personers rättsliga status, rättskapacitet eller rättshandlingsförmåga och frå-

61 Se t.ex. 31 § konsumentköplagen (1992:932), som avser skadestånd på grund av avtalsbrott, och produktansvarslagen (1992:18), som reglerar skadestånd utanför avtalsförhållanden.

62 För frågor kring sådana flerrättssystem (interprovinsiell privaträtt) se Bogdan 2004, s. 32–34.

gor av familjerättslig och arvsrättslig natur (a) och b)). Dessa två begränsningar påminner om motsvarande undantag i domskonventionerna och i förordningen⁶³ och de beror på att konventionen handlar om lagkonflikter inom förmögenhetsrätten.

Ett tredje område som undantas är vissa förpliktelse som följer av omsättningsbara värdepapper som t.ex. löpande skuldebrev, växlar och checkar (c)). En anledning är att det inom området finns två Genèvekonventioner från 1930 och 1931 som reglerar växlar och checkar. De flesta EU-länder har sedan länge tillträtt dessa konventioner.⁶⁴

Ytterligare några frågor som inte omfattas av konventionen är skiljedoms- och prorogationsavtal (d)), på grund av dessa avtals övervägande processuella karaktär samt frågor kring juridiska personer (e)), t.ex. ett bolags upprättande eller upplösning.

Frågan om en mellanman eller ett organ för en juridisk person kan binda sin huvudman respektive den juridiska personen i förhållande till tredje man (f)), exempelvis om en handelsagent kan binda sin huvudman till avtalsmotparten, undantas också från konventionen. Inom mellanmansrätten finns 1978 års Haagkonvention "om tillämplig lag i mellanmansförhållanden", vilken dock inte tillträtts av Sverige. Skulle tvisten inte handla om ett trepartsförhållande, som det ovannämnda, utan i stället om det interna tvåpartsförhållandet mellan en handelsagent och dennes huvudman, är Romkonventionen dock tillämplig.

Två rättsområden till är undantagna: bildande av "trusts" (g)), vilket är specifikt för engelsk och irisk rätt (se nedan avsnitt 2.3.2), och – med vissa undantag enligt art. 14 – frågor om bevisning och rättegångsförfarande (h)).

63 Domskonventionerna och förordningen omfattar dock underhållstvister, vilket lagvalskonventionen inte gör.

64 För Sveriges del se SÖ 1933:27 och SÖ 1933:30 samt växellagen (1932:130) och checklagen (1932:131).

1 Inledning

Till sist faller utanför Romkonventionens ramar enligt art. 1.3 försäkringsavtal som täcker risker belägna inom EG-ländernas territorier. Detta beror på att rättsområdet omfattas av EG-direktiv, vilka har bl.a. lett till den svenska lagen (1993:645) om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal.⁶⁵

65 Angående denna lag se Pålsson, Nya lagvalsregler för försäkringsavtal, SvJT 1993, s. 43–63.

2 Regler om domstols behörighet

2.1 Allmänt

Domskonventionernas och förordningens tyngdpunkt ligger på behörighetsreglerna. Skapandet av enhetliga och direkta jurisdiktionsregler ansågs vara det säkraste sättet att uppnå ett smidigt erkännande av domar.

Fram till början av 1990-talet hade Sverige, förutom i några speciella konventionsgrundade lagar,¹ inga speciella direkta domsrättsregler inom förmögenhetsrättens område. I tvister med internationell karaktär tillämpades därför forumreglerna i 10 kap. RB genom analogi. Dessa regler är avsedda att markera gränserna för de olika svenska domstolarnas lokala kompetens och inte att reglera de svenska domstolarnas internationella behörighet. Av förarbetena framgår dock att dessa regler anses vara vägledande för domsrättsfrågan.

I och med domskonventionernas (och numera förordningens) ikraftträdande har svensk lagstiftning berikats med domsrättsregler inom förmögenhetsrätten. Visserligen gäller de inte i förhållande till alla stater utan enbart inom EU/EFTA-området. Eftersom dessa stater sammanlagt repre-

1 Se t.ex. 36 § atomansvarighetslagen (1968:45) eller 2 och 3 §§ lagen (1978:152) om svensk domstols behörighet i vissa mål på patenträttsens område m.m. Båda lagarna är konventionsgrundade.

senterar ca. 3/4 av Sveriges utrikeshandel – med allt vad detta innebär när det gäller kontrakt och de oundvikligen medföljande tvisterna – kommer emellertid dessa domsrättsregler att i praktiken fungera som den svenska internationella processrättens huvudregler. HD har redan i ett fall från 1994 funnit att "Luganokonventionen får anses ge uttryck för vad som numera är internationellt vedertagna principer i fråga om kompetenskonflikter mellan domstolar i olika länder".²

I de närmaste avsnitten följer en redogörelse för dessa regler samt, vid behov, jämförelse med motsvarande regler i 10 kap. RB. Med förordningen menas, som tidigare sagts, Bryssel I-förordningen och med domskonventionerna (eller konventionerna) både Bryssel- och Luganokonventionerna. Framställningen är i första hand inriktad på Bryssel I-förordningen. Med termen medlemsstater avses samtliga EU-stater utom Danmark (se ovan avsnitt 1.2.3).

2.2 Huvudregel – svarandens hemvist

Art. 2.1 i förordningen innehåller huvudregeln – att talan mot den som har hemvist i en medlemsstat skall väckas vid domstol i den staten, oavsett dennes medborgarskap. För en juridisk person gäller som hemvist enligt art. 60.1 orten för dess stadgeenliga säte eller huvudkontor eller huvudsakliga verksamhet. Regeln om svarandens allmänna forum är inget nytt för Sveriges del; den motsvarar 10 kap. 1 § RB. Det anses att svarandens skyddsbehov täcks bäst av att processa "på hemmaplan".

Art. 3.1 fastställer att de enda alternativa reglerna till ovannämnda huvudregel är de som nämns i förordningens art. 5–24. Art. 3.2 hänvisar till bilaga I, som innehåller en

2 NJA 1994 s. 81, 84, se även AD 1995 nr 120.

lista med olika nationella s.k. exorbitanta³ behörighetsregler, vilka inte får tillämpas mot en svarande med hemvist i en medlemsstat. Dessa regler anses vara på olika sätt utlänningsfientliga eftersom de gör det möjligt att tvinga personer med hemvist/säte utomlands att som svarande processa i ett land, till vilket varken svaranden eller tvisteföremålet har anknytning. Med undantag för Spanien figurerar alla medlemsstater med sina "svarta får" på den listan. För Sveriges del utmönstras regeln om förmögensforum i 10 kap. 3 § 1 st. första meningen RB. Svarandens egendom i ett land har ansetts vara en alltför svag anknytning för att grunda domstols behörighet.⁴

Eftersom listan i bilaga I inte är uttömmande är även de svenska reglerna om kontrakts- eller gäldsforum i 10 kap. 4 och 6 §§ RB uteslutna, trots att de inte är uttryckligen omnämnda. Att ett avtal är ingånget i ett land anses också vara en för bräcklig anknytning till detta land. Dessutom är orten där ett avtal har ingåtts svår att fastställa i de ytterst vanliga fall där avtalet har ingåtts genom brev, telefax, elektronisk post eller telefonsamtal mellan två avtalsparter bosatta i olika länder.⁵

I art. 4 slås fast att, när svaranden inte har hemvist i en medlemsstat, varje stat även i fortsättningen får använda sig av sina nationella domsrättsregler, inklusive de svartlistade (motsvarande regel finns även i domskonventionerna). Man får exempelvis inte stämma ett franskt företag i Sverige enbart på grund av att företaget har egendom här, men det är tillåtet att på samma grund stämma ett kanadensiskt bolag här. Denna påtagligt diskriminerande behandling av personer bosatta utanför EU har väckt stark

3 Av lat. *orbis* = cirkel, *exorbitare* = att lämna den uppritade vägen. Exorbitant betyder egentligen omåttlig, överdriven.

4 Bestämmelsen har sin naturliga förklaring i att man hittills, med få undantag, inte har kunnat verkställa utländska avgöranden i Sverige, se nedan avsnitt 3.1.

5 Se t.ex. NJA 1940 s. 354.

reaktion, framför allt i USA. Vissa amerikanska röster har karakteriserat denna brist på jämlik behandling som den mest bakåtsträvande regleringen i internationell processrätt under 1900-talet.⁶ Till förordningens försvar måste påpekas att den behandlar alla lika som har hemvist inom EU, oavsett deras medborgarskap. För övrigt har EG:s rättsakter de nackdelar och begränsningar som är inneboende i varje geografisk sammanslutning.

2.3 Alternativa behörighetsregler

Art. 5, 6 och 7 i förordningen innehåller behörighetsregler vilka kan tillämpas i stället för huvudregeln om svarandens hemvist. Man har ansett att i vissa situationer får en person finna sig i att svara inför domstol i en annan medlemsstat än den han har sitt hemvist. Detta har sin förklaring i det nära samband som en tvist kan ha med en viss ort – och därmed med domstolen på den orten. Käranden, processens initiativtagare, har således valmöjlighet; han kan väcka talan antingen vid domstolen i svarandens hemvist eller vid en av de alternativt behöriga domstolarna.

2.3.1 Regeln om uppfyllelseforum

Den viktigaste av dessa alternativa regler är den om uppfyllelseforum i art. 5.1). Den har stor praktisk betydelse och EGD:s rättspraxis när det gäller dess tolkning är omfattande.⁷ Bestämmelsen om uppfyllelseforum innebär att en talan som avser avtal kan väckas vid domstolen i den ort

6 Se Juenger, *La Convention de Bruxelles du 27 septembre 1968 et la courtoisie internationale. Réflexions d'un Américain*, *Rev.cr.d.i.p.* 1983, s. 50, där författaren talar om "eurochauvinism".

7 Se t.ex. målet 34/82 Peters [1983] ECR 987 och målet C-26/91 Handte [1992] ECR I-3967. För relevanta svenska avgöranden se ND 1994 s. 22 (Svea HovR), NJA 1997 s. 415 och RH 1997:96 (SkHovR).

där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller skall uppfyllas (art. 5.1) a)). Regeln, som infördes här i landet genom Luganokonventionen, har tidigare funnits i svensk processrätt enbart i speciella sammanhang.⁸

För att kunna konstatera om en domstol är behörig eller ej måste domaren tänka i tre steg: först måste han fastställa att det handlar om en "avtalsrättslig tvist", sedan skall han fastställa den "förpliktelse som talan avser", för att till sist bestämma förpliktelsens "uppfyllelseort". Detta tänkande i tre etapper kräver försiktighet för att man inte skall hamna i ett cirkelresonemang.

Ett förhållandevis enkelt exempel kan illustrera det ovannämnda tankearbetet: Ett svenskt bolag (S) säljer lakritskonfektyrer till en grekisk kioskkedja (G). S kommer i dröjsmål med leveransen av varorna. G kan naturligtvis väcka talan därom inför svensk domstol, som är behörig enligt huvudregeln i art. 2.1. Har G möjlighet att i stället väcka talan inför grekisk domstol?

Eftersom säljarens dröjsmål är ett – typiskt – avtalsbrott faller tvisten helt klart under begreppet avtalsrättslig tvist. Att fastställa vilken förpliktelse talan avser skapar inte heller några särskilda svårigheter eftersom talan klart avser säljarens uteblivna prestation – leverans av varorna. När det sedan gäller att lokalisera prestationens uppfyllelseort kan man med hänvisning till art. 5.1) b) fastställa att det rör sig om den ort i en medlemsstat dit varorna enligt avtalet har eller skulle ha levererats. Skulle varorna i det aktuella fallet enligt parternas avtal ha levererats i Grekland, är det således fullt möjligt för G att väcka talan mot S inför grekisk domstol.

Vi kan ändra exemplet på så sätt att S levererar varorna enligt avtalet men nu är det G som inte uppfyller sin prestation, nämligen kommer i dröjsmål med betalningen. S kan välja att stämma G inför grekisk domstol, svarandens

8 Se t.ex. 2 § lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling.

allmänna forum. Kan S i stället väcka talan inför svensk domstol?

Det rör sig fortfarande om en avtalsrättslig tvist och den förpliktelse som talan avser är köparens uteblivna betalning av priset. När det gäller att fastställa betalningens uppfyllelseort skall man emellertid denna gång inte undersöka om betalningen enligt parternas avtal eventuellt skulle fullgöras i Sverige. Det är fortfarande säljarens förpliktelse som styr uppfyllelseorten och detta beror på att det är säljarens prestation som är den karakteristiska för ett köpeavtal. Resultatet blir att S inte har möjlighet att stämma G i Sverige. Svarandens allmänna forum och prestationens uppfyllelseort sammanfaller denna gång och det är bara process inför grekisk domstol som står till buds för S.

Det ovan nämnda gäller inte endast för köpeavtal utan även för tjänsteavtal. För sådana avtal gäller som uppfyllelseort den ort i en medlemsstat där tjänsterna enligt avtalet har eller skulle ha utförts. Även i detta fall är det den tjänstepresterande parten som styr uppfyllelseorten.

Men vad gäller om avtalet varken handlar om försäljning av varor eller utförande av tjänster? Hur skall uppfyllelseorten bestämmas vid exempelvis försäljning av elektrisk ström eller av värdepapper? I detta fall hänvisar art. 5.1) c) tillbaka till art. 5.1) a) som är likalydande med art. 5.1 i domskonventionerna.⁹ För att tolka den kan man därför ta vägledning av EGD:s rättspraxis avseende Brysselkonventionen. EGD har fastslagit att fastställelse av uppfyllelseorten, om parterna inte har kommit överens om detta i avtalet, skall göras enligt den lag som utpekas av forumlandets internationellt privaträttsliga regler.¹⁰ Denna metod

9 Här bör noteras att art. 5.1 i domskonventionerna saknar den bestämning av begreppet uppfyllelseort för köpeavtal och tjänsteavtal som finns i art. 5.1) b) i förordningen.

10 Se målet 12/76 Tessili [1976] ECR 1473 och målet C-288/92 Custom Made Commercial [1994] ECR I-2913. För svensk rättspraxis se NJA 1999 s. 673, även NJA 2002 s. 300.

att fastställa var prestationen skall uppfyllas kan verka omständlig och invecklad. Den innebär att man måste gå in i lagvalsreglerna när man skall fastställa om domstolen över huvud taget är behörig att befatta sig med ett mål, vilket kan kännas bakvänt.¹¹ Om man dock tänker på att EU-staternas relevanta lagvalsregler numera är likformiga genom Romkonventionen, inser man att metoden skapar rättssäkerhet och förutsebarhet; lagvalsreglerna kommer att utpeka samma materiella rätt, oavsett i vilket lands domstol målet är anhängigt.

2.3.2 Övriga alternativa behörighetsregler

I art. 5 finns ytterligare sex alternativa forumregler. Art. 5.2) reglerar behörighet när talan avser underhållsbidrag och fastställer att behörig domstol kan vara den där den underhållsberättigade har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort. Motiveringen till detta är presumtionen att den underhållsberättigade är den svagare parten. Svensk rättspraxis överensstämmer med denna regel, åtminstone när den underhållsberättigade är ett barn.¹² I sammanhanget bör påpekas att bestämmelsen är avsedd för fall där den underhållsberättigade själv är kärke. Den tillämpas inte om det är en tredje man eller ett offentligt organ som har erlagt underhållsbidraget i stället för den underhållsskyldige (t.ex. svensk försäkringskassa som beviljat underhållsstöd) och som sedan väcker regresstalan mot denne.

Art. 5.3) avser utomobligatoriskt skadestånd. Begreppet utomobligatoriskt skadestånd täcker ett stort fält av skadeståndsanspråk, vilka inte grundas på avtalsförhållanden utan på exempelvis trafikolyckor, miljöskador, produktska-

11 Se vidare Pålsson, *The Unruly Horse of the Brussels and Lugano Conventions: The Forum Solution*, Festschrift til Ole Lando, Khvn 1997, s. 259-282.

12 Se främst NJA 1983 s. 573.

dor, intrång i immaterialrättigheter, förtal eller annan kränkning m.m.¹³ En sådan talan kan väckas vid domstolen i den ort där skadan inträffade eller kan inträffa. Skulle skadan ha uppkommit i ett annat land än det där den skadegörande handlingen företagits, kan käranden välja i vilket av de två länderna han skall väcka talan.¹⁴ Bestämmelsen är ingen nyhet för någon av EU-staterna. Den påminner bl.a. om den svenska regeln om deliktforum i 10 kap. 8 § RB. Här måste man påpeka att art. 5.3) är tillämplig även när talan inte förs av den skadelidande själv utan av en tredje man (t.ex. ett försäkringsbolag som har ersatt skadan). Detta är en skillnad i förhållande till det som nämndes ovan angående underhållsbidrag som har erlagts av tredje man.

Art. 5.4) handlar om talan som avser enskilt anspråk i anledning av brott. En sådan talan kan väckas vid den domstol där brottmålet är anhängigt, om domstolen enligt sin egen lag är behörig att pröva enskilda anspråk. De svenska reglerna om möjligheten att förena ett enskilt anspråk med brottmålet finns i 22 kap. RB.

Art. 5.5) påminner om regeln om rörelseforum i 10 kap. 5 § RB. Enligt bestämmelsen kan talan i en tvist som hänförs till verksamheten vid en filial, agentur eller annan etablering väckas vid domstolen i den ort där denna är belägen. Begreppet "filial, agentur eller annan etablering" kan ge utrymme för olika tolkningar. EGD har i flera fall fastställt ramarna för innebörden av detta begrepp.¹⁵ Lite schematiskt kan man säga att för att falla in under begreppet måste verksamheten å ena sidan ha en viss permanens och

13 För bl.a. skadeståndsfrågor i samband med förtal på Internet se Bogdan, Gränsöverskridande förtal i Cyberspace, SvJT 1998, s. 1–15, även Bogdan, Jurisdiktions- och lagvalsfrågor på Internet, Ny Juridik 4:99, s. 7–25.

14 Se målet 21/76 Bier [1976] ECR 1735 och målet C-68/93 Shevill [1995] REG I-145.

15 Se t.ex. målet 14/76 de Bloos [1976] ECR 1497 och målet 33/78 Somafar [1978] ECR 2183.

självständighet i förhållande till moderföretaget, men å andra sidan inte vara så oberoende att den står utanför moderföretagets ledning och kontroll.¹⁶

Art. 5.6) reglerar behörighet i vissa mål angående en trust. Institutet "trust" har utvecklats i Storbritannien och Irland och är okänt i resten av Europa; därför har termen lämnats översatt i förordningens olika språkversioner.¹⁷ Bestämmelsen har liten direkt betydelse för Sveriges del.

Art. 5.7) handlar om behörighet när det gäller tvist om betalning av bärgarlön för bärgning av skeppslast eller för frakt. Övriga sjörättsliga frågor har inte tagits upp eftersom samtliga EU-stater har tillträtt den multilaterala konventionen "om kvarstad och liknande säkerhetsåtgärder (arrest) på havsgående fartyg", vilken ingicks i Bryssel den 10 maj 1952 (arrestkonventionen).¹⁸ Arrestkonventionen har i egenskap av specialkonvention företrädare framför förordningen (se ovan avsnitt 1.2.4). När det gäller mål om begränsning av sjörättsligt skadeståndsansvar regleras behörigheten särskilt i art. 7.

Förutom ovannämnda alternativa behörighetsregler i art. 5 innehåller art. 6 ytterligare fyra sådana regler. Alla fyra grundas på att två mål har samband med varandra (konnexitet) och för alla finns en på något sätt motsvarande bestämmelse i RB.

Den första regeln (art. 6.1)) rör fall där det finns flera svarande. Talan kan då väckas vid domstol på den ort där någon av dem har sitt hemvist.¹⁹ Den andra (art. 6.2)) rör

16 För en vidare diskussion kring detta begrepp se Bogdan, Kan en Internethemsida utgöra ett driftställe vid bedömningen av svensk domsrätt och tillämplig lag?, SvJT 1998, s. 825–836.

17 Se Spirou, Une lacune du Droit Civil: le trust, RHDJ (45) 1992, s. 195–217, även Bogdan 2003, s. 126.

18 Sverige är sedan 1993 ansluten till arrestkonventionen, SÖ 1993:50, se 4 kap. sjölagen (1994:1009) Om kvarstad på fartyg i internationella rättsförhållanden.

19 Se NJA 1999 s. 660 och NJA 2001 s. 386. Jfr 10 kap. 14 § 1 st. RB, se även NJA 1986 s. 729.

talansom avser återgångskrav eller annat liknande krav mot tredje man (t.ex. regresskrav) och som kan väckas vid den domstol där det ursprungliga käromålet är anhängigt.²⁰ Den tredje regeln (art. 6.3) avser genkärsmål som grundar sig på samma avtal eller omständighet som huvudkärålet och som kan väckas vid den domstol där huvudkärålet är anhängigt.²¹ Den fjärde (art. 6.4) handlar om fall där talan avser avtal (t.ex. på avtal grundat personligt betalningsansvar) och denna talan får förenas med ett annat mål mot samma svarande om sakrätt till fast egendom. En sådan talan kan väckas vid domstolen i den medlemsstat där fastigheten är belägen.²²

2.4 Tvingande behörighetsregler

De hittills presenterade behörighetsreglerna återspeglar den processrättsliga sidan av förmögenhetsrättens i princip dispositiva karaktär. Med undantag för regeln i art. 5.2) som är avsedd att skydda den underhållsberättigade, bygger bestämmelserna på marknadskrafternas spel – och den presumerade jämställdheten mellan avtalsparterna. Det finns emellertid ytterligare tre personkategorier som anses vara i underläge i avtalsförhållanden: försäkringstagare, konsumenter och arbetstagare. För dessa har det skapats särskilda regler om domstols behörighet i art. 8–14, 15–17 och 18–21 i förordningen. Dessa regler är tvingande såtillvida att de ersätter – med vissa undantag – både huvudregeln i art. 2 och de alternativa behörighetsreglerna i art. 5–7. Detta framgår av art. 8, 15.1 och 18.1.

I domskonventionerna finns behörighetsreglerna för försäkringstagare och konsumenter i art. 7–12A respektive 13–

20 Jfr 10 kap. 14 § 3 st. RB.

21 Jfr 10 kap. 14 § 2 st. RB.

22 Jfr 10 kap. 11 § 2 RB.

15. Kategorin arbetstagare behandlas i art. 5.1 andra meningen, där man lokaliserar prestationens uppfyllelseort när det gäller talan som avser anställningsavtal. I förordningen har denna kategori placerats i ett särskilt avsnitt.

I RB finns en speciell behörighetsregel angående konsumenttvister i 10 kap. 8 a §, som dock är en ren forumregel, däremot inga angående försäkringstvister. En intern forumregel finns också i 2 kap. 2 § sista st. lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.²³

2.4.1 Forum för försäkringstvister

Begreppet försäkringstvister omfattar olika partskombinationer där en försäkringsgivare kan vara antingen kående eller svarande. Det omfattar dock inte en av försäkringsgivaren mot skadevållaren förd regresstalan. Föreliggande skrift kan inte i detalj täcka alla bestämmelser. Starkt förenklat kan man säga följande: när försäkringsgivaren är svarande, är domstolarna i den medlemsstat där han har sitt hemvist och domstolarna där försäkringstagaren har sitt hemvist alternativt behöriga (art. 9.1 a) och b)).²⁴ Försäkringstagaren har således valmöjlighet mellan att processa "på hemmaplan" och att väcka talan i motpartens hemvistland. När däremot försäkringsgivaren är kående har han ingen valmöjlighet. Han får väcka talan enbart vid domstolarna i den medlemsstat där svaranden har sitt hemvist (art. 12.1). På detta sätt ges den svagare parten en garanti att processen kommer att föras i hans hemvistland oavsett om han är kående eller svarande.

23 Se vidare Bogdan, Individuella anställningsförhållanden i Sveriges nya internationella privaträtt – en översikt, SvJT 2001, s. 845–860 (cit. Bogdan 2001), särskilt s. 853.

24 Se NJA 2000 s. 3.

2.4.2 Forum för konsumenttvister

Konsumenttvister är tvister som gäller avtal som har ingåtts av en person (konsument) "för ändamål som kan anses ligga utanför hans affärsverksamhet eller yrkesverksamhet" (art. 15.1).²⁵ Konsumentens avtalspart förutsätts ha uppträtt som näringsidkare och inte som privatperson. Begreppet konsumenttvister omfattar inte alla tänkbara konsumentavtal utan enbart två typer av avtal. Den ena är kreditköp, varmed menas dels avbetalningsköp inklusive s.k. hyrköp (art. 15.1 a)), dels låneköp (art. 15.1 b)). Den andra avser avtal med en person som bedriver kommersiell verksamhet eller yrkesverksamhet i den medlemsstat där konsumenten har sitt hemvist eller riktar sådan verksamhet till staten i fråga (art. 15.1 c)). Denna senare kategori är avsedd att täcka t.ex. hemförsäljning till konsumenter i Sverige genom en här i landet verksam handelsagent, vars huvudman är en utländsk näringsidkare. Den omfattar också postorderförsäljning via kataloger som har tillställts konsumenten eller genom annan direktreklam, samt försäljning vid TV-marknadsföring eller annonsering på Internet.²⁶

I övrigt påminner domsrättsreglerna i konsumenttvister om dem angående försäkringstvister, dvs. valmöjlighet för konsumenten när han är på kändesidan (art. 16.1) och ingen valmöjlighet för motparten när konsumenten är på svarandesidan (art. 16.2).

Man bör tillägga att begreppet konsumenttvister påminner om bestämmelsen i art. 5.2 i Romkonventionen, där lagvalsfriheten är begränsad när det gäller vissa konsumentavtal (se nedan avsnitt 4.4.2). Här har man således lyckats samordna forum och tillämplig lag, åter i syfte att skydda konsumenten.

25 Se målet C-96/00 Gabriel [2002] REG I-6367.

26 Se vidare Lindsoug, Internationellt privat- och processrättsliga regler vid konsumenthandel på Internet, JT 1998–99, s. 869–893.

2.4.3 Forum för tvister om anställningsavtal

Med tvister om anställningsavtal menas endast individuella anställningsavtal och således inte kollektivavtal. I det stora flertalet av dessa tvister är arbetstagaren på kändesidan och arbetsgivaren på svarandesidan. Arbetstagaren har då valmöjlighet: han kan stämma sin arbetsgivare antingen vid domstolen i den medlemsstat där denne har sitt hemvist (art. 19.1)) eller i en annan medlemsstat i den ort där arbetstagaren vanligtvis utför eller senast utförde sitt arbete (art. 19.2) a)).²⁷ Finns det inte någon sådan ort, när t.ex. den anställda arbetar som lastbilschaufför, kan han väcka talan vid domstolen i den ort där det affärsställe genom vilket han anställd är eller var beläget (art. 19.2) b)). Denna valmöjlighet har inte arbetsgivaren; enligt art. 20.1 får han väcka talan endast vid domstolarna i den medlemsstat där arbetstagaren har sitt hemvist.

Man bör även här tillägga att bestämmelsen i art. 19 2) påminner om lagvalsbestämmelsen i art. 6.2 i Romkonventionen, vilken anger bl.a. att ett anställningsavtal i avsaknad av lagval skall regleras av "lagen i det land där den anställda vid fullgörande av avtalet vanligtvis utför sitt arbete" (se nedan avsnitt 4.4.3). Man har således åter lyckats samordna forum och tillämplig lag.

Som tidigare nämnts (se ovan avsnitt 1.2.4) har EG:s rättsakter och den nationella lagstiftning som dessa rättsakter har gett upphov till företräde framför domskonventionerna och förordningen. Ett exempel på en sådan rättsakt är det s.k. utstationeringsdirektivet,²⁸ som i Sverige har implementerats genom lagen (1999:678) om utstationering av arbetstagare. Direktivet är ett led i strävanden att förhindra en icke önskvärd låglönekonkurrens, s.k. social

27 Se målet C-383/95 Rutten [1997] REG I-57 och målet C-37/00 Weber [2002] REG I-2013.

28 Europaparlamentets och rådets direktiv 96/71/EG om utstationering av arbetstagare i samband med tillhandahållande av tjänster.

dumpning. Det innehåller därför ett tvingande skydds nät för arbetstagare som är tillfälligt stationerade i en annan medlemsstat än den där de vanligtvis utför sitt arbete. Medlemsstaterna är således förpliktade att se till att de utstationerade arbetstagarna på en rad uppräknade områden garanteras de arbets- och anställningsvillkor som gäller i utstationeringslandet.²⁹ Direktivet innehåller främst lagvalsbestämmelser (se nedan avsnitt 4.4.3) men även en domsrättsregel. Enligt art. 6 – som motsvaras av 10 § utstationeringslagen – har utstationerade arbetstagare möjlighet att väcka talan angående de arbets- och anställningsvillkor som de är garanterade till i utstationeringslandet.³⁰

Speciella behörighetsregler för tvister mellan arbetsgivare och arbetstagare rörande rätt att få europeiskt patent på en av arbetstagare gjord uppfinning finns i den tidigare nämnda 1973 års Europeiska patentkonventionen och det därtill hörande protokollet (erkännandeprotokollet). Dessa har sin motsvarighet i 3 § lagen (1978:152) om svensk domstols behörighet i vissa mål på patenträttens område m.m.

2.5 Exklusiva behörighetsregler

Med exklusiv behörighet (art. 22 i förordningen) menas sådan behörighet som dels gäller oberoende av parternas hemvist, dels tränger undan de övriga behörighetsreglerna – både huvudregeln och de alternativa reglerna. På så sätt kan man säga att art. 22 utgör den hierarkiskt sett första grunden för domsrätt. Anledningen till denna uteslutande behörighet är att den avser fall där tvisteföremålet har en påtagligt dominerande anknytning till visst land. På grund

29 Se vidare Nyström, EU och arbetsrätten, 3:e uppl., Sthlm 2002, s. 137–144.

30 Se vidare Bogdan 2001, s. 852.

av denna anknytning är domstolarna i detta land ensamma behöriga att befatta sig med målet. Art. 22 motsvarar i stort art. 16 i domskonventionerna.

2.5.1 Fastighetsforum

Som det mest typiska exempel på ovan nämnda anknytning kan nämnas tvister om äganderätt till fast egendom.³¹ Dessa tvister anses vara så nära knutna till det land där den fasta egendomen är belägen att det ter sig naturligt att ge domstolarna i detta land exklusiv behörighet.

Art. 22.1) st. 1 handlar just om uteslutande domsrätt för det land där fastigheten är belägen när det gäller tvister om sakrätt i eller nyttjanderätt till fast egendom. Den påminner om den svenska regeln i 10 kap. 10 § RB och om svensk rättspraxis i mål med internationell anknytning.³² Motivering till denna domsrätsregel är, förutom målets naturliga anknytning till orten där fastigheten finns, alla medföljande praktiska fördelar med en process på samma ort; det är exempelvis lättare att på plats genomföra utredning och bevisning i målet.³³

Art. 22.1) st. 2 inför en alternativ regel till den ovan nämnda. När det gäller korttidsuthyrningar av bostad (t.ex. för semesterändamål) kan talan, om hyresgästen är en fysisk person och båda parterna har hemvist i samma medlemsstat, också väckas i svarandens hemvistland. Syftet med denna regel är att underlätta processer där tyngdpunkten kan anses ligga inte enbart på fastighetslandet utan lika mycket på svarandens hemvist. Tidigare svensk rättspraxis har gått på samma linje.

31 Angående tolkningen av begreppet fast egendom i detta sammanhang se Pålsson 2002, s. 163–164.

32 Se t.ex. NJA 1968 s. 78.

33 För utveckling av detta se NJA 1985 s. 832, HD:s domskäl s. 834.

2.5.2 Övriga exklusiva behörighetsregler

Det finns ytterligare fyra regler om exklusiv behörighet. Den första (art. 22.2)) handlar om talan som avser bolags och andra juridiska personers inre angelägenheter och som skall väckas i den medlemsstat där den juridiska personen har sitt säte. Bakom bestämmelsen ligger bl.a. praktiska lämplighetssynpunkter av liknande typ som när talan avser fast egendom, såsom lätt tillgång till bolagsregister. Med inre angelägenheter menas bl.a. frågor som avser giltighet, ogiltighet eller upplösning av ett bolag eller annan juridisk person.³⁴ Det bör emellertid noteras att ett bolags upplösning till följd av konkurs faller utanför denna behörighetsregel. Konkurs, ackord och liknande förfaranden är enligt art. 1.2 b) undantagna från förordningens och domskonventionernas tillämpningsområde (se ovan avsnitt 1.2.6).

Den andra regeln (art. 22.3)) rör talan som avser giltighet av inskrivningar i offentliga register, t.ex. fastighets- eller bolagsregister, och som skall prövas i den medlemsstat där registret förs.

Den tredje regeln (art. 22.4)) berör immaterialrätter; den gäller talan som avser registrering eller giltighet av patent, varumärken, mönster och liknande rättigheter, för vilka krävs deposition eller registrering. Dessa rättigheter omfattas av det industriella rättsskyddet. Här tillkommer behörighet i målet enbart domstolarna i den medlemsstat där deposition eller registrering har begärts eller ägt rum, dvs. skyddslandets domstolar. Regeln är motiverad av att domstolarna i skyddslandet på grund av sin närhet till tvisteföremålet är bäst lämpade att pröva en sådan talan.³⁵ I sammanhanget bör påpekas att inom området finns ett antal

34 Jfr det tidigare nämnda NJA 1999 s. 660.

35 Se målet 288/82 Duijntee [1983] ECR 3663. Ett i sammanhanget relevant svenskt avgörande är det tidigare nämnda rättsfallet NJA 1994 s. 81, där tvisten handlade om bättre rätt till patent.

specialkonventioner och gemenskapsrättsakter, vilka, som tidigare nämnts, har företräde framför förordningen och domskonventionerna.³⁶ Det bör också nämnas att de flesta tvister som hör till det industriella rättsskyddet faller utanför bestämmelsen i art. 22.4). Skadestånds- och förbudstalan på grund av patentintrång omfattas exempelvis av art. 5.3) om utomobligatoriskt skadestånd³⁷ och talan som grundar sig t.ex. på licensavtal faller under art. 5.1) om uppfyllelseforum.

Den fjärde regeln (art. 22.5)) rör talan som avser verkställighet av domar. Exklusiv behörighet i sådana mål tillkommer domstolarna i den medlemsstat där domen har verkställts eller skall verkställas. Motiveringen till detta ligger i det naturliga sambandet mellan de utpekade domstolarna och de tillämpliga reglerna om användning av tvångsmedel, utmätning eller andra verkställighetsåtgärder, som ofta är stränga och tekniskt komplicerade. Bestämmelsen nämner endast verkställighet av domar men den anses omfatta även andra exekutionstitlar, t.ex. förlikning som är fastställd av domstol. Vid bestämmelsens tillämpning kan tolkningsproblem aktualiseras eftersom gränsdragningen mellan rättegångsförfarandet och verkställighetsförfarandet ibland är flytande.³⁸

36 Se vidare Pålsson 2002, s. 176–178.

37 Se NJA 2000 s. 273. För en vidare utveckling av dessa frågor se Pålsson, Domstols behörighet i mål om patentintrång enligt Bryssel- och Luganokonventionerna, Festskrift till Ulf Bernitz, NIR 2001, s. 129–141.

38 Se målet 220/84 Autoteile [1985] ECR 2267, även NJA 1995 s. 495. Angående denna problematik se Pålsson, Interim Relief under the Brussels and Lugano Conventions, Private Law in the International Arena, Liber Amicorum Kurt Siehr, The Hague 2000, s. 621–638, särskilt s. 636–638 (cit. Pålsson 2000).

2.6 Prorogation

Termen prorogation³⁹ betyder jurisdiktionsutsträckning eller -förlängning. Mer konkret menas med prorogation en överenskommelse mellan parterna att en redan uppkommen tvist eller framtida tvister mellan dem i anledning av ett bestämt rättsförhållande skall prövas av domstolar i en viss stat. Parterna har således frihet att i förmögenhetsrättsliga mål själva välja domstol, på samma sätt som de i vissa situationer själva kan välja tillämplig lag (se nedan avsnitt 4.2). Prorogationsfriheten anses vara ett av de viktigaste uttrycken för parternas viljeautonomi och är accepterad i alla medlemsstater.⁴⁰ Prorogationen kan vara uttrycklig, dvs. manifesterad i ett särskilt avtal eller – vilket är det vanligaste – i en klausul i ett avtal mellan parterna.⁴¹ Den kan också vara tyst, dvs. att svaranden utan behörighetsinvändning går i svaromål inför en domstol, vilket visar att han konkludent accepterar domstolens kompetens.

2.6.1 Uttrycklig prorogation

Förordningens art. 23 handlar om den uttryckliga prorogationen. Det fastställs att ett avtal om domstols behörighet – under förutsättning att man har valt domstol i en medlemsstat och att minst en av parterna har hemvist i en sådan stat – har både prorogations- och derogationsverkan.⁴² Med prorogationsverkan menas att den valda domstolen är behörig och med derogationsverkan att den också är exklusivt behörig, dvs. att man genom avtalet har utslutit (derogert) övriga domstolars jurisdiktion. Det sist-

39 Av lat. *prorogare* = att utvidga.

40 För Sveriges del se 10 kap. 16 och 18 §§ RB.

41 Prorogationsavtal får inte förväxlas med skiljeavtal, där parterna kommer överens om att eventuella tvister dem emellan skall avgöras av skiljemän i stället för av domstol, 1 § lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

42 Av lat. *derogare* = att inskränka.

nämnda gäller om parterna inte har träffat avtal om annat; parterna kan t.ex. ha avtalat att en medlemsstats domstolar är alternativt behöriga till de domstolar som har domsrätt enligt förordningens regler. Art. 23 motsvarar i stort art. 17 i domskonventionerna.

Art. 23 innehåller också regler angående prorogationsavtalets form. Formkraven motiveras av behovet av säkerhet för att båda parter faktiskt har varit ense om att välja en viss domstol. Att välja/utesluta domstol skall inte komma som ett överraskningsmoment för någon av parterna. Formföreskrifterna är dock inte så stränga som i 10 kap. 16 § RB, som kräver skriftlig form. Förordningen har följt domskonventionernas linje och har genom två mer elastiska alternativ mjukat upp skriftlighetskravet. De två alternativen är dels praxis som parterna har utbildat mellan sig, dels form som grundas på handelsbruk eller annan sedvänja.⁴³ Dessa mer liberala formkrav motiveras av praktiska behov i den internationella handeln och påminner om art. 9 i 1980 års FN-konvention angående avtal om internationella köp av varor (CISG).⁴⁴

Ett indirekt sätt att delvis uppnå ett prorogationsavtals verkan utan att uppfylla formkraven i art. 23 är att parterna kommer överens om var avtalet skall uppfyllas, antingen uttryckligen eller genom hänvisning t.ex. till en av ICC:s leveransklausuler (Incoterms).⁴⁵ Som tidigare nämnts (se ovan avsnitt 2.3.1) styr ett avtals uppfyllelseort domstols behörighet enligt art. 5.1). EGD har dock slagit fast att en sådan överenskommelse saknar derogationsverkan.⁴⁶ Par-

43 Se målet 24/76 Ectasis Salotti [1976] ECR 1831 och målet 25/76 Segoura [1976] ECR 1851.

44 Se lagen (1987:822) om internationella köp och SÖ 1987:87. CISG innehåller visserligen materiella och inte internationellt privaträttsliga regler men strävar, även den, efter rättsunifiering. Se vidare Bogdan, Utrikeshandelns civilrättsliga grundproblem, 2:a uppl., Sthlm 1994 (cit. Bogdan 1994).

45 Angående leveransklausuler se Bogdan 1994, s. 38–43.

46 Se målet 56/79 Zelger I [1980] ECR 89.

terna kan således inte på detta sätt utesluta andra domstolar; ett forum skapat genom en leveransklausul kan ju inte vara annat än ett alternativ till svarandens hemvistforum.

I art. 23.5 föreskrivs vissa undantag från prorogationsfriheten. Dessa är i linje med förordningens tvingande behörighetsregler till skydd för försäkringstagare, konsumenter och arbetstagare samt med reglerna om exklusiv behörighet (det hänvisas vidare till art. 13, 17 och 21 samt till art. 22). Angående de tre skyddsvärda kategorierna är ett prorogationsavtal gällande endast om det har ingåtts efter tvistens uppkomst. En jurisdiktionsklausul skall således inte var "gömd" t.ex. i ett standardavtal som försäkringstagaren, konsumenten⁴⁷ eller arbetstagaren⁴⁸ har ingått med sin motpart. Om prorogationsavtalet har ingåtts före tvistens uppkomst är det också tillåtligt, dock endast om det på olika sätt är till förmån för den svagare parten.

I domskonventionerna regleras dessa undantag från prorogationsfriheten på ett i stort liknande sätt i art. 17. I övrigt råder prorogationsfrihet inom förordningens och domskonventionernas hela tillämpningsområde.

2.6.2 Tyst prorogation

Den tysta prorogationen regleras i förordningens art. 24, som motsvarar domskonventionernas art. 18 och påminner om 10 kap. 18 § RB. Som nämnts ovan tolkas svarandens beteende på processtadiet – att utan foruminvänd-

47 Vad gäller konsumenter kan även rådets direktiv 93/13 EEG om oskäliga villkor i konsumentavtal tänkas få betydelse för prorogationsklausuler. Se även lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

48 Vad gäller arbetstagare har svensk rättspraxis sedan länge pekat på en liknande riktning, se AD 1976 nr 101.

ning gå i svaromål – som en tyst viljeförklaring att välja domstol.⁴⁹ Även om hans beteende inte grundas på medveten vilja utan på exempelvis brist på kunskaper om jurisdiktionsfrågor i internationella tvister, resulterar det faktum att han gick i svaromål i att domstolen, som annars hade saknat kompetens, blir behörig.

Från detta finns dock två undantag: domstolen blir inte behörig om svaranden gick i svaromål enbart för att göra behörighetsinvändning (detta torde vara självklart) och inte heller om en annan domstol är exklusivt behörig enligt art. 22. Detta innebär att man genom tyst prorogation kan tränga undan alla övriga behörighetsregler; huvudregeln, de alternativa, de tvingande och den i art. 23. I så måtto kan man säga att art. 24 utgör den hierarkiskt sett andra grunden för domsrätt.⁵⁰

2.7 Kompletterande processuella regler

Art. 25–31 i förordningen (art. 19–24 i domskonventionerna) innehåller vissa kompletterande processuella regler, vilka här nämns endast i förbigående. Det rör sig om fall då domstolen självant (ex officio) prövar behörighetsfrågan (art. 25–26), om fall då en i utlandet pågående process om samma sak mellan samma parter (litispendens) utgör rättegångshinder⁵¹ och fall då två mål har sådant samband med

49 Ett exempel på ett oklart fall av tyst prorogation är NJA 1986 s. 119.

50 Art. 22 utgör den första grunden för domsrätt, se ovan avsnitt 2.5.

51 För en utveckling av detta se Pålsson, Lis Pendens under the Brussels and Lugano Conventions, Festskrift till Stig Strömholm, Uppsala 1997, s. 709–729, Lando, Being First. On Uses and Abuses of the Lis Pendens under the Brussels Convention, Essays in Honour of Lennart Pålsson, Sthlm 1997, s. 105–122, samt Makridou, The institutions of Lis Pendens and related actions according to Regulation 44/2001 ("Brussels I"), RHDI (55) 2002, s. 441–452.

varandra (konnexitet) att en gemensam handläggning är påkallad (art. 27–30) och till slut om interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder, exempelvis beslut om kvarstad (art. 31).⁵² Alla dessa frågor är välkända inom svensk processrätt.

52 Angående säkerhetsåtgärder se Pålsson, Säkerhetsåtgärder och andra interimistiska åtgärder i internationella tvister, SvJT 1996, s. 385–413, Pålsson 2000, s. 621–636, samt Theocharidis, Jurisdiction for provisional relief under the Brussels Convention in the maritime context, RHDI (55) 2002, s. 453–500.

3 Erkännande och verkställighet

3.1 Allmänt

Erkännande och verkställighet av domar är två begrepp som lätt kan förväxlas. Det är därför på sin plats att dra vissa grundläggande skiljelinjer.

En lagakraftvunnen dom har två olika juridiska betydelser, nämligen judiciell och exekutiv. Med domens judiciella betydelse förstås att domen äger rättskraft då tiden för överklagande utgått. En utländsk doms erkännande i Sverige innebär just att den äger rättskraft här. Man skiljer vidare mellan positiv och negativ rättskraft.

Med positiv rättskraft menas att den utländska domen skall läggas till grund för ett svenskt avgörande, om den i det främmande målet avgjorda frågan är av betydelse för utgången av tvisten i den svenska rättegången. Låt oss t.ex. anta att ett svenskt företag (S) stämmer ett franskt företag (F) inför fransk domstol och yrkar att ett mellan företagen ingånget avtal skall förklaras gällande. Den franska domstolen meddelar en fastställelse i enlighet med S:s yrkande. Om S senare stämmer F inför svensk domstol och yrkar betalning enligt avtalet, kommer det franska avgörandet att läggas till grund för det svenska. Den svenska domstolen kommer således inte att ifrågasätta avtalets giltighet (om F skulle framföra en sådan invändning). Om S styrker sina påståenden kommer domstolen att meddela en fullgörelse.

Med negativ rättskraft (även kallad *res judicata*-verkan) menas att den utländska domen hindrar att samma sak mellan samma parter prövas på nytt i Sverige.¹ Negativ rättskraft innebär således hinder mot en ny rättegång om samma sak. Vissa undantag från denna regel görs genom bestämmelserna om t.ex. resning (möjlighet till omprövning genom att åberopa bl.a. tidigare okänd bevisning). Resning kan dock inte anlitas för att få en utländsk dom undanröjd i Sverige.²

Vad beträffar domens exekutiva betydelse gäller att domen kan verkställas genom en exekutiv myndighets försorg, om part ansöker om det. Den exekutiva myndigheten hjälper således genom tvångsåtgärder den vinnande parten att komma i åtnjutande av sin rätt.³ En utländsk doms verkställbarhet i Sverige innebär just att den vinnande parten kan anlita ett sådant förfarande.⁴

Domskonventionernas och Bryssel I-förordningens regler om erkännande och verkställighet av domar har inneburit ett stort – och sedan länge önskat – berikande av svensk lagstiftning inom området. Fram till början av 1990-talet erkände Sverige enbart nordiska, schweiziska och österrikiska rättsliga avgöranden inom förmögenhetsrättens område.⁵ Utan lagstöd har man också ansett att en utländsk dom har rättskraft i Sverige när den har meddelats med stöd av ett prorogationsavtal mellan parterna.⁶ Numera kan alltså domar och andra avgöranden medde-

1 Jfr 17 kap. 11 § RB.

2 Se NJA 1975 C 285.

3 I Sverige genom utmätning (sakutmätning eller löneutmätning) eller annan verkställighet, se 1 kap. 1 § UB och Gregow, a.a., kap. 3.

4 Se Bogdan 2004, s. 302–303.

5 Genom lagen (1977:595) om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område, lagen (1936:79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz och lagen (1983:368) om erkännande och verkställighet av österrikiska domar på privaträttens område.

6 Se NJA 1973 s. 628, jfr även det tidigare nämnda NJA 1986 s. 119.

lade inom EU/EFTA-området få både judiciell och exekutiv verkan i Sverige.

3.2 Regler om erkännande

Bryssel I-förordningens regler om erkännande av domar finns i art. 33–37 (art. 26–30 i domskonventionerna). Enligt art. 33.1 skall en dom som meddelats i en medlemsstat erkännas i de övriga medlemsstaterna utan att något särskilt förfarande behöver anlitas. Med erkännande menas i princip att domen skall anses ha samma rättsverkningar som den har i ursprungsstaten.⁷ Domen blir automatiskt gällande inom hela EU-området, dvs. utan någon föregående stadfästelse eller prövning av dess riktighet. Om det skulle uppstå en tvist om själva erkännandet kan dock den part, som hävdar att den utländska domen skall erkännas, få fastställt att domen skall erkännas genom att anlita det särskilda förfarande som föreskrivs som förutsättning för verkställighet, art. 33.2 (se nedan avsnitt 3.3). I Sverige sker detta genom en prövning av Svea HovR. Skulle utgången av ett mål som handläggs vid en domstol i en medlemsstat vara beroende av om en dom skall erkännas, kan den domstolen pröva erkännandefrågan, art. 33.3. För Sveriges del innebär detta att frågan huruvida en utländsk dom skall erkännas eller ej kan komma att prövas av tingsrätt med överprövning i annan hovrätt än Svea HovR.

Erkännandefrågan är oberoende av om förordningens behörighetsregler eventuellt inte har varit tillämpliga i domslandet, t.ex. därför att svaranden inte hade hemvist i en medlemsstat. Detta leder till att även domar meddelade av domstolar som har varit behöriga enligt sina nationella exorbitanta forumregler erkänns i de övriga medlemsstaterna. Dessa långtgående regler bannlyses visserligen – som

7 Se målet 145/86 Hoffmann [1988] ECR 645.

tidigare nämnts – i art. 3, men är tillåtna enligt art. 4 i de fall då svaranden inte har hemvist inom EU-området. En svensk dom, som har meddelats mot en svarande som är ett kanadensiskt bolag, skall t.ex. erkännas i Frankrike trots att den svenska domstolen har grundat sin behörighet enbart på att svaranden hade egendom i Sverige enligt 10 kap. 3 § 1 st. första meningen RB (se ovan avsnitt 2.2).

En utländsk dom kan vägras erkännande enbart om någon av förutsättningarna i art. 34 och 35 är för handen. Grundtanken är således att erkännande är regeln och vägran att erkänna undantag.

Flera av dessa hinder för erkännande är välkända inom svensk internationell processrätt. En tredskodom skall sålunda inte erkännas i fall där svaranden inte på rätt sätt eller i tillräcklig tid har delgivits stämningsansökan; inte heller en dom som är oförenlig med en dom som meddelats i en tvist mellan samma parter i erkännandestaten.⁸ Art. 34 innehåller också en traditionell *ordre public*-regel, dvs. att domen inte får erkännas om ett erkännande skulle strida mot grunderna för rättsordningen i erkännandestaten. *Ordre public*-klausuler har sin givna plats i internationella konventioner och andra rättsakter (se nedan avsnitt 4.4.4); likaså är det givet att de skall tillämpas restriktivt.⁹

I art. 35 nämns som grund för vägran av erkännande att domen har meddelats bl.a. i strid med de tvingande behörighetsreglerna i försäkrings- och konsumenttvister (art. 8–17) eller i strid med reglerna om exklusiv behörighet (art. 22) – dock inte att domen har meddelats med åsidosättande av de likaledes tvingande reglerna om behörighet vid tvister om anställningsavtal (art. 18–21). Det bör påpekas att ovannämnda behörighetskontroll är den enda som är tillåten i förordningen. Eftersom förordningen – på samma

8 Se vidare Pålsson 2002, s. 247–250.

9 Se målet C-7/98 Krombach [2000] REG I-1935 och målet C-38/98 Renault [2000] REG I-2973.

sätt som domskonventionerna – innehåller enhetliga och direkta jurisdiktionsegler har en sådan kontroll ansetts onödig (se ovan avsnitt 1.2.1).

Till sist bör nämnas att den utländska domen aldrig får omprövas i sak (art. 36).

3.3 Regler om verkställighet

Reglerna om verkställighet av domar finns i förordningens art. 38–52 (art. 31–45 i domskonventionerna). Art. 53–56 innehåller vissa gemensamma bestämmelser – av huvudsakligen formell natur – om både erkännande och verkställighet. De sistnämnda motsvarar art. 46–49 i domskonventionerna.¹⁰

Art. 38 fastställer två förutsättningar för verkställighet av en dom meddelad i en medlemsstat: för det första att den är verkställbar i ursprungsstaten och för det andra att domen, på ansökan av part, har förklarats vara verkställbar i verkställighetsstaten. Den sistnämnda förutsättningen kallas för *exekvatur* (= "han må verkställa"). Art. 39 hänvisar till en förteckning i bilaga II över de nationella domstolar vid vilka en ansökan om verkställighetsförklaring skall göras. För Sveriges del anges Svea HovR som ensam behörig.

Huvuddragen för exekvaturförfarandet regleras i art. 40–56, de närmare detaljerna överlämnas dock åt nationell rätt. För Sveriges del blir RB:s relevanta regler i stor utsträckning tillämpliga. Andra regler kan också bli aktuella, t.ex. förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol. Enligt art. 41 skall domen förklaras vara verkställbar omedelbart efter fullgörandet av vissa formali-

10 För en vidare diskussion kring verkställighetsfrågor inom EU se Tazia, *Vers un concept européen du droit de l'exécution*, RHDJ (54) 2001, s. 497–509.

teter och utan att motparten har getts tillfälle att yttra sig.¹¹

Verkställighetsförfarandet leder till en verkställighetsförklaring, ett exekvaturbeslut. Enligt art. 43 får båda parter söka ändring av beslutet. Om beslutet innebär bifall till en ansökan om verkställighetsförklaring kan det överklagas av sökandens motpart, dvs. gäldenären. Om det däremot innebär avslag kan det överklagas av sökanden, dvs. borgenären. I Sverige sker överklagandet i båda fallen vid Svea HovR (art. 43.2 med vidare hänvisning till förteckningen i bilaga III). Svea HovR agerar således i sammanhanget både som första och andra instans, den har dock olika sammansättningar i de båda fallen. Domstolen ger vid den andra prövningen tillfälle till motparten att yttra sig, till skillnad från den första prövningen.

Mot det avgörande som har meddelats med anledning av ett överklagande får talan i Sverige fullföljas genom överklagande till HD (art. 44 med vidare hänvisning till bilaga IV). Den kontroll av avgörandet som görs både av Svea HovR som andra instans och av HD är densamma som vid en prövning för erkännande av domen. Detta framgår uttryckligen av art. 45.1, där det slås fast att en ansökan om verkställighetsförklaring får avslås eller en verkställighetsförklaring får upphävas endast på någon av de i art. 34 och 35 angivna grunderna.¹² I art. 45.2 upprepas också att den utländska domen aldrig får omprövas i sak.

Om exekvaturbeslutet inte överklagas eller om det fastställs, blir den utländska domen jämställd med en dom meddelad i verkställighetsstaten. I detta skede tar de inhemska reglerna om exekution över; för Sveriges del blir det UB:s regler.

11 Att motparten inte skall ges tillfälle att yttra sig skiljer sig från vad som tidigare har gällt i svensk rätt, se vidare Pålsson 2002, s. 261–262.

12 Angående eventuellt hinder för verkställighet av utländsk dom av hänsyn till bl.a. svensk *ordre public* se NJA 1998 s. 817.

4 Lagvalsregler

4.1 Allmänt

Romkonventionen innehåller, som tidigare nämnts, lagvalsregler för kontraktsrättsliga förpliktelser. Den svenska lagstiftningen inom området har tidigare varit mycket sparsam. Med undantag för den tidigare nämnda IKL och kollisionsreglerna i 79–87 §§ växellagen (1932:130) och i 58–65 §§ checklagen (1932:131), har man i princip varit hänvisad endast till doktrin och till ett antal prejudikat. Romkonventionen införlivades med svensk rätt genom inkorporering (se ovan avsnitt 1.3), dvs. att konventions-texten gäller som svensk lag. Den finns intagen som bilaga till lagen (1998:167) om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, som trädde i kraft den 1 juli 1998.

I de närmaste avsnitten följer en redogörelse för Romkonventionens lagvalsregler, vilka kanske inte har inneburit några större ändringar i sak inom svensk internationell privaträtt, men desto mer bidragit till dess systematisering.¹

4.2 Huvudregel – lagvalsfrihet

Lagvalsfrihet – eller partsautonomi – innebär att avtalsparterna har rätt att själva välja enligt vilket lands lag en eventuell tvist dem emellan kommer att lösas. Denna rättighet är, på samma sätt som prorogationsfriheten (se ovan avsnitt 2.6), en viktig sida av avtalsfriheten. Principen har

1 Se vidare Pålsson 1998, s. 19–22.

sedan länge varit accepterad i många länders nationella lagstiftning, därför var rättesnöret för Romkonventionens skapare att partsautonomi skulle gälla som huvudregel.²

Partsautonomin regleras i art. 3. Där slås det fast att parternas lagval "måste vara uttryckligt eller med rimlig säkerhet framgå av avtalsvillkoren eller av övriga omständigheter". Ett uttryckligt lagval görs lämpligen genom en partshänvisning, dvs. en lagvalsklausul. Sådana klausuler förekommer ofta i internationella avtal. Ett svenskt företag och ett indonesiskt sjukhus ingår exempelvis ett leveransavtal. Parterna kan komma överens om att tillämplig lag på avtalet skall vara svensk eller indonesisk rätt. De kan också välja ett tredje lands, t.ex. Nederländernas, rätt.

Parternas vilja angående tillämplig lag kan framgå även indirekt. Parterna kan t.ex. i sitt avtal hänvisa till standardiserade branschvillkor, vilka ofta innehåller lagvalsklausuler.³ Man kan också tolka parternas vilja genom deras agerande vid tidigare affärsförbindelser med varandra. Med viss försiktighet kan man även vid forumval (genom prorogationsklausul) eller vid val av skiljeförfarande (genom skiljeklausul) tolka in parternas vilja om att på avtalet tillämpa det valda domstolslandets materiella rätt, respektive lagen i det land där skiljeförfarande äger rum.⁴ Att domstolen tillämpar det egna landets processrätt är i det närmaste en självklarhet.⁵

En ganska långtgående nyhet för svensk rätt är den möjlighet som ges parterna att välja antingen lag för hela avtalet eller för endast en del av avtalet (art. 3.1). För den sistnämnda möjligheten brukar användas det franska ordet

2 För Sveriges del se 3 § IKL, även NJA 1937 s. 1. Partsautonomin kan även godtas i vissa familjerättsliga sammanhang, se t.ex. 3 § lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden.

3 Se t.ex. ECE 188 p. 13.2.

4 Se t.ex. Yb.Com.Arb. 1 (1976) 141.

5 Se Bogdan 2004, s. 34.

dépeçage (= [sönder]styckning). Parterna kan i det ovan angivna exemplet med det svenska företaget och det indonesiska sjukhuset välja att frågor angående avtalets giltighet (t.ex. förekomst av svek vid avtalets ingående) skall regleras av svensk rätt, medan köprättsliga frågor (t.ex. köparens rättigheter vid säljarens dröjsmål med leveransen) skall bedömas enligt indonesisk rätt. Det finns röster både för och emot *dépeçage*. De som är emot betonar vikten av en enhetlig bedömning av ett avtal.⁶ Dess anhängare ser det som ett uttryck för avtalsfriheten. Konventionens upphovsmän har accepterat *dépeçage* med tanke på att dess eventuella avigsidor neutraliseras av bestämmelserna om internationellt tvingande regler i art. 7 (se nedan avsnitt 4.4.4).

Det finns inte någon begränsning av den tid inom vilken parterna måste bestämma om den tillämpliga lagen. Parterna kan också i efterhand ändra det ursprungliga lagvalet. En sådan ändring förekommer inte sällan när tvisten har nått processtadiet. I sådana fall kan parterna uttryckligen inför domstolen förklara enligt vilken lag de önskar att tvisten skall lösas. Deras vilja kan även låta sig uppfattas på ett konkludent sätt; de kan i sina inlagor hänvisa t.ex. till svensk rätt på ett sådant sätt att det klart framgår att de önskar att tvisten skall lösas enligt svensk materiell rätt.

Ett viktigt problem kan förekomma i samband med att parterna i efterhand ändrar det ursprungliga lagvalet, nämligen den eventuella retroaktiviteten av den senast valda lagen. I detta hänseende ställer konventionen i art. 3.2 endast två begränsningar: att sådana ändringar inte påverkar "avtalets giltighet till formen enligt artikel 9" och att de inte heller försämrar "tredje mans rättigheter".

6 Se t.ex. Larsson, Konsumentskyddet över gränserna – särskilt inom EU, Uppsala 2002, s. 201.

4.3 Tillämplig lag i brist på parternas lagval

Har parterna inte utnyttjat sin partsautonomi regleras avtalet enligt art. 4.1 av lagen i det land till vilket det har sin närmaste anknytning. Denna bestämmelse är något abstrakt, men dess främsta fördel är att den är elastisk. I de flesta EU-länder fanns redan regler med motsvarande flexibilitet. Stela kollisionsregler – t.ex. att man alltid skall tillämpa lagen på den ort där avtalet har ingåtts – anses inte ge tillfredsställande lösningar eftersom de saknar den smidighet som internationell handel kräver.

Den tidigare gällande svenska motsvarigheten till art. 4.1 är inte föreskriven i någon författning, utan den har utvecklats genom doktrin och praxis; i brist på parternas lagval regleras avtalet av lagen i det land till vilket det har den starkaste och mest relevanta anknytningen.⁷ Denna lag kan fastställas genom den s.k. individualiserande metoden. Metoden går ut på att man gör en sammanvägning av det aktuella avtalets alla relevanta anknytningar, t.ex. orten för avtalets tillkomst, orten där den relevanta förpliktelsen skall uppfyllas, parternas hemvist/säte o.s.v. Genom denna sammanvägning försöker man finna avtalets tyngdpunkt, dvs. den lag avtalet har sin starkaste anknytning till.⁸ Den relevanta anknytningen kan också fastställas genom vissa presumtionsregler, något som senare svensk praxis ger stöd för.⁹

Flexibla juridiska begrepp har smidighet som fördel men brist på förutsebarhet som främsta nackdel. Därför innehåller art. 4 tre presumtionsregler som syftar till att konkretisera begreppet "avtalets närmaste anknytning". Den vik-

7 Se NJA 1937 s. 1 samt NJA 1941 s. 350 och NJA 1942 s. 389.

8 För en kritik av den individualiserande metoden se Göranson, A Swedish Centre of Gravity Test? – Law, Fact and Fiction on the "Individualizing Method", Essays in Honour of Lennart Pålsson, Stihl 1997, s. 47–78.

9 Se NJA 1992 s. 823, även det tidigare nämnda NJA 1990 s. 734.

tigaste är den som återfinns i art. 4.2 och som kopplar den närmaste anknytningen till den avtalspart "som skall utföra den prestation som är karaktäristisk för avtalet", dvs. den prestation som kännetecknar avtalet. Anknytningen är det land där denna avtalspart har sin vanliga vistelseort/sin centrala förvaltning/sitt huvudsakliga verksamhetsställe.

Begreppet "karaktäristisk prestation" definieras inte närmare i konventionen men det är vedertaget att ett avtalskännetecknande prestation är den som inte skall utföras i pengar, den s.k. naturaprestationen. I ett köpekontrakt t.ex. är det säljarens prestation (att leverera varan) och inte köparens (att betala priset) som karakteriserar avtalet. Konsekvensen blir att det är säljarens lag som också blir avtalets lag. Anledningen till denna favorisering av naturagäldenären, t.ex. säljaren, är att dennes skyldigheter anses vara mer komplicerade och följaktligen även mer lagreglerade.

Presumptionsregeln om den kännetecknande prestationen har som främsta fördel den rättssäkerhet den skapar. Kritiska röster har å andra sidan kommenterat att begreppet "karaktäristisk prestation" enbart fungerar i enklare avtalsituationer och inte ger några lösningar under mer komplicerade omständigheter, t.ex. i ett bytesavtal där ingen prestation skall utföras i pengar.¹⁰

Kan det inte avgöras vilken den karaktäristiska prestationen är skall art. 4.2 inte tillämpas (art. 4.5). Så kan t.ex. vara fallet i ett licensavtal. Licensgivarens tillstånd att licenstagaren mot betalning av avgift utnyttjar t.ex. ett varumärke som tillhör licensgivaren kan visserligen uppfattas som den kännetecknande prestationen. Om licensavtalet emellertid innebär att licenstagaren åtar sig omfattande skyldigheter, kan pendeln för den karaktäristiska prestationen i stället svänga mot licenstagaren. Sådana skyldigheter kan t.ex. vara att försvara varumärket mot

10 Se vidare Pålsson 1998, s. 55–57.

eventuella intrång och att marknadsföra den aktuella produkten.¹¹

Det finns ytterligare två presumtionsregler. Den ena (art. 4.3) avser avtal om sakrätt i eller nyttjanderätt till fast egendom och fastställer att sådana avtal anses ha närmast anknytning till det land där den fasta egendomen är belägen. Det kan t.ex. gälla avtal om köp, hyra, pantförskrivning eller upplåtande av servitut. Bestämmelsen påminner om den beträffande fastighetsforum i art. 22.1) i Bryssel I-förordningen/art. 16.1 i domskonventionerna (se ovan avsnitt 2.5.1). EGD:s praxis i anslutning därtill kan därför vara vägledande när det gäller bestämmelsens avgränsning.¹²

Den andra presumtionsregeln (art. 4.4) avser avtal om godstransport (inte transport av passagerare). Sådana avtal anses ha närmast anknytning till transportörens huvudsakliga verksamhetsställe. Som ytterligare förutsättning ställs dock att det landet sammanfaller med det land där lastning eller lossning sker eller där avsändaren har sitt huvudsakliga verksamhetsställe. Förklaringen till detta torde vara att man vill undvika lagen i transportörens eventuellt fiktiva bolagssäte (lagen i den stat där ett fartyg är registrerat kunde t.ex. omfatta även fartyg under s.k. bekvämlighetsflagg) och i stället finna en reell anknytning till avtalet.¹³ Inom transporträtten finns det för övrigt andra internationella konventioner,¹⁴ vilka enligt art. 21 ges företräde framför Romkonventionen (se ovan avsnitt 1.3).

I sammanhanget bör påpekas att den svenska sjölagen (1994:1009) innehåller vissa bestämmelser som gäller frågan om tillämplig lag vid sjöfart i Sverige och mellan de

11 Se vidare Strömholm, Upphovsrätt och internationell privaträtt, Sthlm 2001, s. 326–338.

12 Se t.ex. målet C-280/90 Hacker [1992] ECR I-1111.

13 Jfr t.ex. AD 1990 nr 35 s. 229, även AD 1990 nr 113 s. 715 f.

14 Se not 31 i kapitel 1.

nordiska länderna.¹⁵ Dessa bestämmelser är grundade på nordiskt samarbete och skiljer sig från konventionen. Enligt ett särskilt protokoll till Romkonventionen har Sverige fått behålla – och rätt att revidera – dessa lagvalsregler. Motsvarande dispens har även beviljats Danmark och Finland. Även dessa bestämmelser har företrädare framför konventionen.

I art. 4.5 betonas ovannämnda bestämmelsers (punkterna 2–4) karaktär av presumptionsregler. Visar omständigheterna i sin helhet att avtalet har en närmare anknytning till ett annat land skall man således bortse från dessa presumtioner.¹⁶

4.4 Begränsningar i lagvalsfriheten

Partsautonomin är, som nämnts ovan, en viktig sida av avtalsfriheten. Denna frihet begränsas dock i de situationer där andra intressen anses väga tyngre. Romkonventionen innehåller ett antal bestämmelser som begränsar avtalsparternas möjlighet att välja tillämplig lag. Dessa bestämmelser kommer att redovisas i de närmaste avsnitten.

4.4.1 Hänsyn till nationella tvingande regler

Det har tidigare nämnts (se ovan avsnitt 1.3.2) att konventionen är tillämplig även när ett avtals utländska element är "konstruerat", dvs. när det i realiteten handlar om "interna" avtal. Två svenska företag kan t.ex. genom en lagvalsklausul välja att eventuella tvister dem emellan skall lösas genom tillämpning av rysk rätt. En sådan partshänvisning till utländsk rätt är i och för sig tillåten, men art.

15 Se 13 kap. 2 § 1 och 2 st. samt 14 kap. 1 § 3 st. sjölagen.

16 För viss kritik av art. 4.5 – avseende den brist på förutsebarhet som denna kan skapa – se Pamboukis, *Les clauses d'exception en matière de conflits de lois et de conflits de juridictions*, RHDJ (47) 1994, s. 475–486.

3.3 inför en begränsning i denna frihet. När avtalets alla väsentliga anknytningar pekar på svensk rätt, får inte de ovannämnda företagen genom att välja rysk rätt åsidosätta svenska indispositiva regler. Genom ett sådant åsidosättande skulle de tvingande reglerna i ett land förlora sin funktion och sitt existensberättigande. En sådan tvingande svensk regel kan t.ex. vara 12 § preskriptionslagen (1981:130), som bl.a. stadgar att ett avtal att en fordran inte skall preskriberas är ogiltigt. Ett annat exempel kan vara 5 och 7 §§ lagen (1991:351) om handelsagentur angående agentens respektive huvudmannens skyldigheter.¹⁷ Man bör också påpeka att denna begränsning gäller även i de fall parterna genom en prorogationsklausul har valt en främmande domstol för att avgöra tvisten dem emellan.

4.4.2 Tillämplig lag på konsumentavtal

Konsumenter anses, på samma sätt som i Bryssel I-förordningen och i domskonventionerna, vara en skyddsvärd grupp. Art. 5 i Romkonventionen, som avser att skydda konsumenter i vissa avtalssituationer, är i överensstämmelse med art. 15–17 i förordningen/art. 13–15 i domskonventionerna (se ovan avsnitt 2.4.2).

Konsumentavtal är enligt art. 5.1 "avtal om leverans av varor eller utförande av tjänster åt en person (konsumenten) för ändamål som kan anses ligga utanför hans affärsverksamhet eller yrkesverksamhet" och "avtal om kredit för sådana prestationer". Konsumentens avtalspart förutsätts ha uppträtt som näringsidkare och inte som privatperson. Enligt art. 5.2 omfattas endast tre typer av konsumentavtal av bestämmelsen: För det första gäller det avtal som har föregåtts av ett särskilt anbud riktat till konsumenten i dennes

17 Lagen bygger till stor del på EG-direktivet 86/653/EEG om samordning av medlemsstaternas lagstiftning om självständiga handelsagenter.

hemvistland eller av annonsering där, t.ex. postorderförsäljning, och konsumenten vidtog de för avtalets ingående nödvändiga åtgärderna i detta land.¹⁸ För det andra handlar det om avtal där konsumentens motpart (dvs. näringsidkaren) har mottagit beställningen i konsumentens hemvistland.¹⁹ Den tredje kategorin avser avtal om försäljning av varor där konsumenten har rest från sitt hemvistland till ett annat land, förutsatt att resan var organiserad av säljaren i syfte att förmå konsumenten att köpa.²⁰

Konsumentskyddet är grundat på två principer. Den ena (art. 5.2) är att parterna inte genom en lagvalsklausul får beröva konsumenten det skydd som ges enligt tvingande regler i det land där han har sin vanliga vistelseort. Den andra (art. 5.3) är att, i brist på parternas lagval, det är lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort som reglerar konsumentavtalet.

Dessa två principer kan belysas med följande exempel: En konsument bosatt i Sverige (S) köper en fritidsbåt av ett belgiskt företag (B). Beställningen mottas i Sverige. Enligt en lagvalsklausul i köpeavtalet skall eventuella tvister mellan parterna lösas enligt belgisk rätt. Båten visar sig senare ha några allvarliga konstruktionsbrister, vilka inte kan åtgärdas. S kräver att köpet skall hävas. B hänvisar till belgisk rätt som – låt oss anta – inte ger köparen några hävningsmöjligheter i det aktuella fallet. S kan, trots lagvalsklausulen, hänvisa till den svenska konsumentköplagens (1990:932) tvingande regler (28 och 29 §§), som ger honom rätt att, under vissa förutsättningar, häva köpet när varan är behäftad med fel. Om S och B inte hade valt till-

18 Angående annonsering på Internet se Lindsoug, a.a., s. 887–892, även Larsson, a.a., s. 254–259.

19 Denna situation påminner om 4 § 2 st. IKL.

20 Det faktum att enbart tre situationer omfattas av Romkonventionens konsumentskydd har kritiserats. Det har bl.a. kallats för skyddssystemets akilleshäla, se Larsson, a.a., s. 174–175.

lämplig lag, hade tvisten lösts enligt svensk rätt, dvs. enligt konsumentköplagen.

Här har konventionen således dels infört en begränsning i partsautonomin, dels frångått den flexibla lösning som ges i art. 4 ("avtalets närmaste anknytning"). Man har i stället utformat en kollisionsregel som är visserligen stelare (ingen presumtionsregel således) men som skapar större rättssäkerhet för den svagare parten. Det bör dock påpekas att för andra konsumentgrupper än de tre som omfattas av definitionen i art. 5.2, gäller de vanliga reglerna i art. 3 och 4.²¹

Art. 5 tillämpas inte på transportavtal och på avtal om tillhandahållande av tjänster uteslutande i ett annat land än det där konsumenten har sin vanliga vistelseort (art. 5.4). Från detta görs dock ett undantag; artikeln omfattar "avtal om en kombination av resa och inkvartering för ett gemensamt pris" (art. 5.5).²² Detta innebär att avtal om paketresor och andra liknande anordningar av framför allt semesterresor omfattas av konventionen.

Den tidigare nämnda IKL har tidigare omfattat alla slags köp, inklusive konsumentköp. Genom en ändring²³ har konsumentköp dock undantagits från denna lags tillämpningsområde eftersom lagvalsfrågor beträffande konsumentavtal numera regleras av Romkonventionen.²⁴

I sammanhanget bör nämnas att spridda lagvalsregler inom konsumenträttens område finns i flera andra lagar.²⁵ Dessa bestämmelser har tillkommit för att implementera vissa EG-direktiv och har enligt art. 20 företrädde framför Romkonventionen (se ovan avsnitt 1.3). Viss kritik har

21 Se vidare Bogdan, Oskäligen avtalsvillkor i gränsöverskridande konsumentavtal, SvJT 1995, s. 193–195 (cit. Bogdan 1995).

22 Detta undantag är i samklang med EG-direktivet 90/314/EEG om paketresor, semesterpaket och andra researrangemang, se även 2 § lagen (1992:1672) om paketresor.

23 SFS 1998:169, se 1 § 2 st. 4 mom. IKL.

24 Konsumentköp är även undantagna från CISG, se art. 2 a).

25 Se not 3 i kapitel 1.

framförts mot dessa regler, huvudsakligen på grund av att de är bristfälligt samordnade med Romkonventionen och svårtillgängliga ur språklig synpunkt – vilket inte torde vara särskilt konsumentvänligt.²⁶ De ger emellertid konsumenten i vissa fall ett kompletterande skydd mot lagvalsklausuler som på olika sätt är oskäliga eller missgynnar den svagare avtalsparten.

4.4.3 Tillämplig lag på individuella anställningsavtal

Art. 6 i lagvalskonventionen reglerar endast frågan om tillämplig lag på individuella anställningsavtal; lagvalsfrågan när det gäller kollektivavtal regleras således av huvudreglerna i art. 3 och 4. Art. 6, som avser att skydda arbetstagare, är i samklang med art. 18–21 i förordningen/art. 5.1 andra meningen i domskonventionerna (se ovan avsnitt 2.4.3).

Art. 6 är vidare utformad enligt samma modell som art. 5. Den inför också två principer. Den ena (art. 6.1) är att parterna inte genom en lagvalsklausul får beröva arbetstagaren det skydd han ges enligt tvingande regler i den lag som skall tillämpas i avsaknad av lagval. Den andra (art. 6.2) är att, i brist på parternas lagval, anställningsavtalet regleras av lagen i det land där arbetstagaren vanligtvis utför sitt arbete. Skulle arbetet utföras i olika länder (en specialiserad tekniker t.ex. som arbetar i alla länder där hans arbetsgivare har fabriker), regleras avtalet av lagen i det land där det verksamhetsställe genom vilket han anställdes är beläget.²⁷

Ett exempel kan illustrera det ovannämnda: En arbetstagare (AT), som har Sverige som permanent arbetsplats, blir uppsagd av sin arbetsgivare (AG), som är ett företag med säte i Polen. I anställningsavtalet finns en lagvalsklausul

26 Se Pålsson 1998, s. 78–81, även Larsson, a.a., s. 145–148 och 194–204.

27 Se vidare Bogdan 2001, s. 854–855.

enligt vilken alla tvister i anledning av anställningen skall lösas enligt polsk rätt. AT kräver att få behålla hela sin lön under uppsägningstiden. AG hänvisar till polsk rätt som – låt oss anta – enbart ger arbetstagaren rätt till reducerad lön under uppsägningstiden. AT kan, trots lagvalsklausulen, hänvisa till 12 § i den svenska lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS), vilken garanterar att han får behålla lönen. Om AT och AG inte hade valt tillämplig lag, hade tvisten lösts enligt svensk rätt, dvs. enligt LAS. Om AT hade haft flera olika länder som arbetsplatser, hade tvisten troligen lösts enligt polsk rätt.

Här har konventionen således igen begränsat avtalsfriheten. Man har också skapat två särskilda presumtionsregler för anställningsavtal. I slutet av art. 6.2 påpekas att, om det framgår av omständigheterna i sin helhet att anställningsavtalet har närmare anknytning till ett annat land, avtalet skall regleras av lagen i det landet. Detta innebär att man kan frångå presumtionerna; det har lämnats utrymme för individuella anpassningar till enskilda fall.²⁸

I samband med art. 6 kan det finnas ett antal tolknings-svårigheter. När det gäller t.ex. de tvingande regler som inte kan åsidosättas genom en lagvalsklausul (art. 6.1), kan det vara svårt att fastställa vilka regler som är tvingande eller ej och att över huvud taget göra avgränsningar. Det kan finnas regler som inte på ett renodlat sätt kan klassificeras som tvingande eller dispositiva. I svensk arbetsrätt brukar man exempelvis kalla de regler som enbart kan avtalas bort genom kollektivavtal för semidispositiva.²⁹ Arbetsrätten har för övrigt inte karaktär av enbart privaträtt. Regler av offentlighetsrättslig natur, t.ex. skyddslagstiftning som syftar till att åstadkomma en säker och sund arbetsmiljö, får även återverkningar för det enskilda

28 För viss kritik av denna flexibilitet se not 16 ovan.

29 Se Schmidt/Sigeman, Löntagarrätt, uppl. 1994, Sthlm 1994, s. 19 och 37.

anställningsavtalet. Ett anställningsavtal är inte ett privatavtal av samma natur som t.ex. ett köpeavtal. Art. 6 reglerar visserligen det individuella anställningsavtalet och inte kollektivavtalet, men ett kollektivavtals betydelse för ett anställningsavtal är stor.³⁰

Det ovannämnda visar hur svårt det kan vara att göra de nödvändiga gränsdragningarna. Särskilt vanskliga kan dessa gränsdragningar vara för en domare som tillämpar utländsk rätt. Visserligen är grundtanken i förordningen och samtliga konventioner att forum och tillämplig lag skall sammanfalla, men man kan tänka sig situationer där detta inte blir fallet. En uppsagd arbetstagare, som är tysk medborgare och har sitt hemvist och sin arbetsplats i Sverige, väcker exempelvis skadeståndstalan inför tysk domstol mot sin arbetsgivare, som är ett företag med säte i Tyskland. Det finns varken prorogations- eller lagvalsklausul parterna emellan. Tysk domstol är behörig enligt huvudregeln i art. 2 eller enligt art. 19.1 Bryssel I-förordningen och tvisten kommer som regel att lösas enligt svensk rätt enligt art. 6 Romkonventionen.

Som tidigare nämnts (se ovan avsnitt 2.4.3) innehåller även utstationeringsdirektivet, som i Sverige har implementerats genom lagen (1999:678) om utstationering av arbetstagare, vissa lagvalsbestämmelser. Av intresse här är 5 § utstationeringslagen (som motsvaras av art. 3 i direktivet), enligt vilken en arbetsgivare skall tillämpa svenska regler för utstationerade arbetstagare inom vissa områden, oavsett vilken lag som annars är tillämplig på anställningsförhållandet. Dessa områden omfattar bl.a. bestämmelserna i semesterlagen, föräldraledighetslagen och arbetstidslagen samt reglerna i diskrimineringslagarna.³¹

30 Se t.ex. AD 1977 nr 9, där arbetsdomstolen verkar ha blandat ihop frågor om tillämplig lag på kollektivavtal respektive anställningsavtal.

31 Se vidare Nyström, a.a., s. 142–143.

Även 1973 års Europeiska patentkonvention och det därtill hörande protokollet (erkännandeprotokollet) innehåller särskilda lagvalsregler som berör ett anställningsförhållande. Dessa är sammankopplade till protokollets behörighetsregler för tvister rörande en av arbetstagare gjord uppfinning (se ovan avsnitt 2.4.3). Deras motsvarighet finns i 4 § lagen (1978:152) om svensk domstols behörighet i vissa mål på patenträttens område m.m.

4.4.4 Betydelsen av internationellt tvingande regler

Parternas lagvalsfrihet inskränks ytterligare genom bestämmelsen i art. 7 som behandlar de s.k. "internationellt tvingande reglerna". Dessa regler tillämpas oavsett vilket lands lag parterna har valt och oavsett vilken lag som över huvud taget reglerar avtalet.

Det är inte samtliga tvingande regler i ett land som faller under denna rubrik. Endast en särskild grupp bland ett lands indispositiva regler uppnår denna dignitet. Det är varje enskild stat som ensidigt karakteriserar en viss tvingande regel som tillhörande denna grupp. I vissa fall anger lagstiftaren uttryckligen att en bestämmelse är internationellt tvingande.³² Vissa andra regler kan också anses internationellt tvingande – t.ex. med ledning av förarbetena – trots att detta inte uttryckligen angivits.

De internationellt tvingande reglerna kan bestå av regler av privaträttslig natur, t.ex. regler som skyddar den svagare parten i ett avtal, såsom konsumenten eller arbetstagaren. De kan också bestå av regler av offentligrättslig karaktär, t.ex. konkurrensrättsliga bestämmelser.³³

32 Se t.ex. 15 kap. 29 § 2 st. 1 mom. sjölagen (1994:1009), som handlar om ogiltighet av vissa avtalsvillkor som inskränker passagerarens rättigheter.

33 Se t.ex. 34–36 §§ konkurrenslagen (1993:20) om förbud mot vissa företagskoncentrationer.

Art. 7.1 handlar om dessa tvingande regler i främmande rätt. Enligt stadgandet kan en nationell domstol (land A), vid tillämpning av lagen i ett visst land (land B), åberopa tvingande regler i ett annat lands (land C) rättsordning, "till vilket situationen har en nära anknytning".³⁴ För att avgöra om man skall använda dessa regler skall domstolen beakta dels "deras art och syfte", dels "följderna av att de tillämpas eller inte tillämpas".³⁵

De internationellt tvingande reglerna i domstolslandet behandlas i art. 7.2. Domstolen kan således inte göra avvikelser från det egna landets (land A) internationellt tvingande bestämmelser, oavsett vilket lands (land B) lag som i övrigt tillämpas på en avtalsrättslig tvist. Man kan eventuellt få intrycket att denna bestämmelse sammanfaller – åtminstone delvis – men en annan artikel i konventionen, närmare bestämt med art. 16, som har rubriken *ordre public*. Den sistnämnda stadgar att en domare får vägra tillämpa en utländsk regel, "om en sådan tillämpning är uppenbart oförenlig med grunderna för domstolslandets rättsordning"; sådana traditionella *ordre public*-klausuler har, som tidigare nämnts, sin självklara plats i internationella konventioner.³⁶ Det finns emellertid en skillnad – om än svår-fångad – mellan dessa två bestämmelser. Art. 16 ger uttryck för den s.k. negativa *ordre public*; med hjälp av denna kan den nationella domstolen utesluta en utländsk bestämmelse vars eventuella tillämpning skulle upplevas som särskilt stötande. Art. 7.2 återspeglar den s.k. positiva *ordre public*; vissa regler i domstolslandet har en sådan dignitet

34 Bestämmelsen har sin förebild i bl.a. art. 16 i 1978 års Haagkonvention "om tillämplig lag i mellanmansförhållanden", vilken dock inte tillträtts av Sverige, se ovan avsnitt 1.3.2.

35 För en belysande exemplifiering av art. 7.1 se Bogdan 1995, s. 195–196.

36 Se t.ex. art. 34 1) i Bryssel I-förordningen och art. 27.1 i domskonventionerna samt art. 6 i 1955 års Haagkonvention "om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker" och 6 § IKL.

att de tillämpas trots att det egentligen är utländsk lag som är tillämplig på den aktuella tvisten.³⁷

Ett exempel på en bestämmelse som är avsedd att vara internationellt tvingande är en del av den s.k. "Lex Britannia", dvs. 25 a § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet. Den handlar om kollektivavtals ogiltighet enligt utländsk rätt/giltighet enligt svensk rätt. Det bör noteras att denna bestämmelse tillkom i syfte att förhindra s.k. social dumpning vid utländska rederiers verksamhet i Sverige och att stödja svenska fackföreningars deltagande i internationella solidaritetsaktioner.³⁸ Vissa bestämmelser i LAS har också av AD ansetts utgöra internationellt tvingande regler till förmån för arbetstagaren.³⁹

En annan bestämmelse som eventuellt kan anses ha karaktär av internationellt tvingande regel är generalklausulen i 36 § avtalslagen om oskäligen avtalsvillkor.⁴⁰ Även generalklausulen i 38 § avtalslagen om oskäligen konkurrensklausuler skulle kunna anses vara en sådan tvingande regel. Att av konkurrensskäl binda en f.d. anställd under oskäligt lång tid efter det att anställningen upphört, anses i många länder som en oacceptabel begränsning av yrkesutövningsfriheten. Å andra sidan representerar just generalklausuler de bestämmelser som huvudsakligen utformas genom domstolsavgöranden. Detta innebär att de är avsedda att i princip tillämpas av nationella domstolar.⁴¹

Art. 7.1 har varit – och fortsätter att vara – föremål för diskussioner och kritik.⁴² Det finns huvudsakligen två

37 Beträffande de olika användningarna av *ordre public* se Pålsson 1998, s. 115, även Bogdan 2004, s. 81–82.

38 Se vidare Nyström, a.a., s. 128–130.

39 Se AD 2001 nr 1; de internationellt tvingande bestämmelser som avses där är 7, 8, 10 och 30 §§ LAS. Se även AD 2000 nr 45 och AD 2001 nr 110.

40 Se Bogdan 1995, s. 193.

41 För en utförlig diskussion kring internationellt tvingande regler inom konsumenträttens område se Larsson, a.a., s. 318–371.

42 Se Pålsson 1998, s. 123–125, även Bogdan 2004, s. 259–261.

negativa återverkningar av bestämmelsen. Den ena är att den kan skapa en för stor belastning för den nationella domaren; han måste således tillämpa avtalets lag, ta hänsyn till det egna landets internationellt tvingande regler, och dessutom även utföra ett finmaskigt arbete med att söka efter ytterligare internationellt tvingande regler i ett tredje land, vilka kan vara relevanta i den aktuella tvisten. Den andra är att det kan skapa osäkerhet för parterna; vilket lands tvingande regler kommer domaren att ta hänsyn till? En positiv sida däremot av bestämmelsen är att den förutsätter – och uppmanar till – gemensamma moraliska och rättspolitiska värderingar, vilket torde vara något självklart och därför outtalat i ett samarbete som det som EU utgör.

Eftersom bestämmelsen ändå är kontroversiell, finns det i art. 22 en möjlighet för konventionsstaterna att förbehålla sig rätten att inte tillämpa art. 7.1. Sverige har inte reserverat sig på denna punkt.

4.5 Särskilt om vissa fordringsförhållanden

Fordringsförhållanden tillhör de mer komplicerade, framför allt när det gäller lagvalsaspekten. Romkonventionens skapare har inte undvikit dem; tvärtom har man gett lösningar till två viktiga begrepp inom fordringsrätten, nämligen cession och subrogation. Dessa begrepp behandlar partsbyte på borgenärssidan, t.ex. den situation som uppstår vid överlåtelse av en fordran. Konventionen innehåller däremot inte några regler om lagvalet vid partsbyte på gäldenärssidan, dvs. när det gäller överlåtelse av en skuld.

4.5.1 Cession

Cession⁴³ avser överlåtelse av en fordran. Den ursprungliga borgenären (cedent, överlåtare) ersätts av en ny (cessionarie, förvärvare), till vilken gäldenären (cessus) skall erlagga betalning. Här finns således ett trepartsförhållande och tre olika typer av rättsliga frågor kan förekomma: a) frågor mellan överlåtaren och förvärvaren, b) mellan överlåtaren och gäldenären och c) mellan förvärvaren och gäldenären. Ett typiskt exempel på cession är när ett företag säljer sina kundfordringar till ett finansbolag, s.k. factoring.

- a) Art. 12.1 reglerar överlåtarens och förvärvarens inbördes förpliktelser. Dessa grundas vanligen på ett överlåtelseavtal dem emellan. En eventuell tvist beträffande detta avtal skall lösas enligt avtalets lag, vilken fastställs enligt art. 3 och 4.
- b) Det ursprungliga fordringsförhållandet mellan överlåtaren och gäldenären regleras inte – och behöver inte heller regleras – av art. 12. Det är ett vanligt tvåpartsförhållande, som regleras av huvudreglerna i Romkonventionen. Frågan om fordran överhuvud kan överlåtas omfattas dock av art. 12.2. Denna fråga skall avgöras enligt den lag som reglerar det ursprungliga fordringsförhållandet.
- c) Förhållandet mellan förvärvaren och gäldenären (t.ex. möjlighet för gäldenären att göra betalningsinvändningar mot förvärvaren)⁴⁴ och andra frågor angående gäldenärens ställning omfattas också av art. 12.2. De skall också avgöras enligt det ursprungliga fordringsförhållandets lag.

43 Av lat. *cedere* = att vika undan, att avstå från.

44 Jfr 27 § lagen (1936:81) om skuldbrev och 16 § konsumentkreditlagen (1992:830).

Konventionen har således grupperat de olika frågorna i två: den ena följer överlåtelseavtalet (art. 12.1) och den andra det ursprungliga fordringsavtalet (art. 12.2). Det är en tillfredsställande lösning framför allt därför att den garanterar gäldenären en rättslig kontinuitet.

Det kan noteras att art. 12 endast omfattar s.k. enkla fordringar, dvs. fordringar som inte är omsättningsbara. Förpliktelser som följer av negotiabla värdepapper, som t.ex. löpande skuldebrev, växlar och checkar, faller enligt art. 1.2 c) utanför konventionens ramar (se ovan avsnitt 1.3.2).⁴⁵

Inom internationell factoring finns 1988 års Ottawakonvention "on International Factoring", vilken dock inte tillträtts av Sverige. Denna konvention innehåller inte lagvalsregler utan enhetliga materiella regler.

4.5.2 Subrogation

Subrogation⁴⁶ innefattar att en person (tredje man) betalar en annan persons (gäldenärens) skuld och träder in i den ursprunglige borgenärens (fordringsägarens) ställe; han har då regressrätt gentemot gäldenären. Ett exempel på en sådan person, som tar fordringsägarens plats, är en borgensman som betalat huvudgäldenärens skuld. Ytterligare ett exempel är ett försäkringsbolag som betalat ut ersättning till den försäkrade (den skadelidande) för en skada som någon (den skadevållande) har åsamkat denne.

Art. 13 behandlar lagvalsfrågor i samband med subrogation. Den omfattar dock endast de fall då fordringsägarens krav grundar sig på ett avtal mellan denne och gäldenären, t.ex. ett penninglån med säkerhet i en borgensförbindelse. Utanför artikelns tillämpningsområde faller således de situ-

45 Köp av värdepapper faller också utanför tillämpningsområdena för både IKL och CISG, se 1 § 2 st. 2 mom. IKL respektive art. 2 d) CISG.

46 Av lat. *subrogare* = att föreslå en annan.

ationer då kraven grundar sig på ett utomobligatoriskt förhållande, såsom t.ex. den försäkrade skadelidandes ersättningskrav på den skadevållande.

Frågan om och i vilken omfattning en tredje man kan träda in i fordringsägarens ställe regleras enligt art. 13.1 av den lag som tillämpas på tredje mans skyldigheter. Det är således den lag som reglerar en borgensförbindelse, dvs. förhållandet mellan borgenär och borgensman, som också skall användas för att fastställa om borgensmannen kan träda in i borgenärens ställe. Enligt art. 13.2 gäller samma princip även när flera gäldenärer är solidariskt ansvariga och en av dem har betalat till borgenären. Frågan om denna person erhåller regressrätt mot sina medgäldenärer skall regleras av den lag som också reglerar dennes förhållande till fordringsägaren. Denna torde oftast vara samma lag som den som reglerar huvudavtalet; denna lag fastställs i sin tur enligt Romkonventionens övriga artiklar.

Som nämnts omfattar art. 13 endast regressanspråk i kontraktsförhållanden. Lagvalsfrågor i samband med subrogation utanför avtalsförhållanden torde emellertid få en liknande lösning.⁴⁷ Av intresse i sammanhanget är HD:s avgörande i NJA 1990 s. 734, som fastställer "att frågan huruvida försäkringsgivaren har regressrätt bör bedömas enligt den lag som reglerar försäkringsavtalet".⁴⁸

4.6 Övriga frågor

Lagvalskonventionen innehåller ytterligare några bestämmelser som i något översiktlig form kommer att presenteras i detta avsnitt.

⁴⁷ Jfr målet C-428/92 DAK [1994] ECR I-2259.

⁴⁸ Se not 57 i kapitel 1.

4.6.1 Ett avtals materiella och formella giltighet

De artiklar i Romkonventionen som hittills har behandlats (art. 3–7 och 12–13) fastställer hur man väljer tillämplig lag eller, uttryckt på ett annat sätt, hur man uttrönar vilken avtalets lag är. Art. 8.1 talar om att det är just avtalets lag som också tillämpas när det gäller frågan om ett avtal över huvud taget har ingåtts och om det är materiellt giltigt; hit hör exempelvis frågor om anbud och accept samt om grunder för ogiltighet, såsom grövre eller lindrigare tvång, svek, ocker, misstag etc.

Från ovannämnda regel görs dock ett undantag. När det gäller en parts passivitet, t.ex. underlåtenhet att avvisa en försnad eller en oren accept,⁴⁹ fastställer art. 8.2 att denna part kan till sitt försvar åberopa lagen i det land i vilket han har sin vanliga vistelseort, om det vore orimligt att bedöma hans uppträdande enligt avtalets lag. Frågan huruvida en parts passivitet är ett konkludent "ja" eller ett tyst "nej" har sedan länge varit synnerligen problematisk. Genom det ovannämnda undantaget har konventionen visserligen skapat en flexibel lösning, men man har överlämnat till den nationella domaren att i det enskilda fallet bedöma det vaga begreppet "en parts uppträdande".⁵⁰

Ytterligare en fråga är om ett avtal är giltigt ur formell synpunkt, såsom om muntliga avtal är bindande eller om den skriftliga formen är ett krav för ett avtals giltighet.⁵¹ Art. 9.1 inför en alternativ regel; frågan om den formella giltigheten kan bedömas antingen enligt avtalets lag eller enligt lagen i det land där avtalet ingicks. Det sistnämnda förutsätter att parterna befann sig i samma land⁵² när avtalet ingicks. Skulle de befinna sig i olika länder,⁵³ är avtalet formellt giltigt om det uppfyller formkraven i något av

49 Jfr 4 § 2 st. och 6 § 2 st. avtalslagen.

50 Se vidare Bogdan 2004, s. 263.

51 Jfr 1 § 3 st. avtalslagen.

52 Avtalet har då ingåtts *inter praesentes* = mellan närvarande.

53 Avtalet har i detta fall ingåtts *inter absentes* = mellan frånvarande.

dessas länder (art. 9.2). Art. 9.3 reglerar situationen då avtalet ingås genom en representant och hänvisar till det land där representanten handlar som relevant land avseende formkraven för avtalet. En ensidig rättshandling, t.ex. en reklamations, formella giltighet bedöms enligt art. 9.4 antingen enligt avtalets lag eller enligt lagen i det land där rättshandlingen företogs. För de konsumentavtal som avses i art. 5.2 gäller att det är lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort som avgör om dessa är giltiga till formen eller ej (art. 9.5). Slutligen reglerar art. 9.6 avtal om sakrätt i eller nyttjanderätt till fast egendom. Sådana avtal är formellt giltiga om de uppfyller vad som i det hänseendet föreskrivs i lagen på den ort där egendomen är belägen.⁵⁴

Art. 10 klargör vilka de frågor är som avtalets lag skall reglera – utöver de ovannämnda frågorna om avtalets materiella och formella giltighet. Hit hör tvister om ett avtals tolkning (t.ex. tolkning av ett standardavtal som innehåller ensidigt formulerade villkor); om dess fullgörande (t.ex. var och när en prestation skall uppfyllas); om följderna av ett avtalsbrott (t.ex. hävning och/eller skadestånd vid säljarens dröjsmål med leveransen eller vid fel i varan) m.m. Det bör dock poängteras att listan inte är uttömmande.

4.6.2 Personrättsliga frågor

Enligt lagvalskonventionens art. 1.2 a) faller frågor rörande bl.a. fysiska personers rättskapacitet och rättshandlingsförmåga i princip utanför konventionens ramar (se ovan avsnitt 1.3.2). Dessa frågor brukar regleras av lagen i det land där personen i fråga är medborgare eller har sitt hemvist.⁵⁵

54 Se vidare Pålsson 1998, s. 94–98.

55 Jfr 4 och 5 kap. lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap.

Art. 11 inför dock en regel för att skydda en godtroende motpart. Låt oss anta att någon ingår ett avtal med en 19-åring. Båda avtalsparterna befinner sig i samma land när avtalet ingås. Enligt det landets lag är myndighetsåldern 18 år och 19-åringen har således rättshandlingsförmåga enligt denna lag. Låt oss dessutom anta att myndighetsåldern i det land där 19-åringen är medborgare är 20 år. 19-åringen kan inte åberopa att han saknar rättshandlingsförmåga enligt medborgarskapslandets lag och därför göra gällande att avtalet är ogiltigt om motparten är i god tro, dvs. om vederbörande inte kände till eller borde känt till denna brist då avtalet ingicks. Syftet med bestämmelsen i art. 11 är att skydda transaktionens säkerhet, vilket står i överensstämmelse med affärslivets behov.

4.6.3 Bevisbörda

Enligt art. 1.2 h) är frågor om bevisning och rättegångsförfarande i princip undantagna från Romkonventionen (se ovan avsnitt 1.3.2). Detta beror på att i de flesta länder tillämpas domstolslandets lag på de processuella frågor som kan bli aktuella i en tvist.⁵⁶ Vissa av dessa frågor kan emellertid ha en sådan materiellrättslig anknytning att det ansågs lämpligare att de i stället skulle bedömas enligt den lag som reglerar ett avtals materiellrättsliga sida. Två sådana frågor har därför reglerats i art. 14.1; det handlar dels om rättsliga presumtioner som kan uppställas för avtalsrättsliga förhållanden, dels om fördelning av bevisbördan. Som exempel kan nämnas regeln om kontrollansvar i 14 § konsumentköplagen (1990:932). Köparen har rätt till skadestånd när säljaren är i dröjsmål med leveransen. För att säljaren skall slippa denna skadeståndsskyldighet krävs det att han visar att dröjsmålet beror på ett hinder utanför hans kontroll; det är således säljaren som har

⁵⁶ Se not 5 ovan.

bevisbördan i detta fall, s.k. omvänd bevisbörda. Det är på denna typ av frågor som man enligt art. 14 tillämpar avtalslag och inte domstolslandets lag.

Art. 14.2 handlar om vilka bevismedel som är tillåtna i fråga om ett avtal eller en rättshandling. Alla bevismedel (t.ex. vittnesförhör, förhör med part) som är tillåtna enligt domstolslandets lag eller enligt de lagar som reglerar avtalslag eller rättshandlingens form får användas.

4.6.4 Återförvisning

Art. 15 till slut förbjuder återförvisning eller *renvoi*, som den också kallas. Detta betyder att när en domare använder sig av utländsk lag, skall dess materiellrättsliga och inte dess internationellt privaträttsliga regler tillämpas. Om man skulle tillämpa det andra landets lagvalsregler finns en risk att tvisten skulle kunna förvandlas till en boll i ett "oändligt tennisspel" mellan de två länderna.⁵⁷ Konventionen tar klart avstånd från detta.⁵⁸

57 För en utveckling av återförvisningsläran se Bogdan 2004, sid. 55–59, se även NJA 1969 s. 163.

58 Detta ställningstagande är dock inte alltid självklart, se t.ex. 79 § 2 st. växellagen (1932:130) och 58 § 2 st. checklagen (1932:131), även 5–7 §§ lagen (1993:645) om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal.

5 Avslutande kommentarer

Man kan ställa sig frågan om de rättsakter som denna framställning har behandlat har lett eller verkligen kan leda till något kallat den "femte friheten" inom EU. De kan ses som stora regelverk innehållande en mängd – delvis svårbegripliga – teknikaliteter. Innehållsmässiga överlappningar mellan dessa verk och viss osäkerhet kring den hierarkiska ordningen reglerna emellan kan skapa villrådighet vid deras tillämpning. Ett intryck man kan få är att risker för cirkelresonemang och missuppfattningar väntar bakom varje hörn. Dessutom kan man ställa sig frågan om alla dessa regler verkligen behövs när parterna ofta själva kan välja både domstol och tillämplig lag och när så många av de internationella tvisterna inom förmögenhetsrätten löses genom skiljeförfarande.

Trots dessa dubier kan man hävda att dessa internationella regler spelar – och med all sannolikhet kommer att spela – en stor roll. Antalet tolkningsavgöranden beträffande Brysselkonventionen är imponerande stort. Sakta men säkert håller en ny gemensam terminologi – och internationell medvetenhet – på att utvecklas. Det går inte att bortse från den ständigt ökande internationella rörligheten och vad den medför när det gäller behov av smidig och effektiv tvistelösning.

Slutligen kan konstateras att dessa regelverk utgör ett system som är öppet för förändringar och förbättringar. Genom Bryssel I-förordningen har väsentliga modifieringar gjorts i domsrätts- och verkställighetsreglerna. En ny

revideringsprocess pågår beträffande både Luganokonventionen och Romkonventionen för att anpassa dessa dokument till en ständigt växlande verklighet. De kan därmed uppfylla sitt syfte att vara lämpliga instrument att förverkliga tankarna om rättsunifiering och – ytterst – likvärdig behandling i de internationella förhållandena.

Bilagor

Bilaga 1 – Bryssel I-förordningen

Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område

Europeiska unionens råd har antagit denna förordning

med beaktande av Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, särskilt artikel 61 c och artikel 67.1 i detta,

av följande skäl:

(5) Den 27 september 1968 ingick medlemsstaterna, inom ramen för artikel 293 fjärde strecksatsen i fördraget, Brysselkonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, senaste ändrad genom konventioner om nya medlemsstaters anslutning till denna konvention (nedan kallad Brysselkonventionen). Den 16 september 1988 ingick medlemsstaterna och Eftastaterna Luganokonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, som är en parallellkonvention till 1968 års Brysselkonvention. En revidering av konventionerna har företagits, och

rådet har nått enighet om innehållet i den reviderade versionen. Kontinuiteten i revideringsarbetet bör inte brytas.

(19) Kontinuiteten mellan Brysselkonventionen och denna förordning bör säkerställas, och övergångsbestämmelser bör därför införas. Likaså måste kontinuitet råda när det gäller EG-domstolens tolkning av bestämmelserna i Brysselkonventionen, och 1971 års protokoll bör därför fortsätta att också tillämpas på de fall som har anhängiggjorts när förordningen träder i kraft.

(20) I enlighet med artikel 3 i protokollet om Förenade kungarikets och Irlands ställning, fogat till Fördraget om Europeiska unionen och Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, har dessa stater meddelat att de önskar delta i antagandet och tillämpningen av denna förordning.

(21) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokollet om Danmarks ställning, fogat till Fördraget om Europeiska unionen och Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, deltar Danmark inte i antagandet av denna förordning, som därför varken är bindande för eller tillämplig i Danmark.

(22) Eftersom Brysselkonventionen gäller för förbindelserna mellan Danmark och de medlemsstater som är bundna av denna förordning skall denna konvention och 1971 års protokoll fortsätta att tillämpas mellan Danmark och de medlemsstater som är bundna av denna förordning.

(23) Brysselkonventionen skall också fortsätta att tillämpas på de territorier i medlemsstaterna som faller inom denna konventions territoriella tillämpningsområde och som inte omfattas av förordningen i enlighet med artikel 299 i fördraget.

Kapitel I – Tillämpningsområde

Artikel 1

- 1 Denna förordning är tillämplig på privaträttens område, oberoende av vilket slag av domstol det är fråga om. Den omfattar i synnerhet inte skattefrågor, tullfrågor och förvaltningsrättsliga frågor.
- 2 Förordningen är inte tillämplig på
 - a) fysiska personers rättsliga status, rättskapacitet eller rättshandlingsförmåga, makars förmögensförhållanden, arv och testamente,
 - b) konkurs, ackord och liknande förfaranden,
 - c) social trygghet,
 - d) skiljeförfarande.
- 3 I denna förordning avses med termen *medlemsstat* samtliga medlemsstater med undantag av Danmark.

Kapitel II – Domstols behörighet

Avsnitt 1. Allmänna bestämmelser

Artikel 2

- 1 Om inte annat föreskrivs i denna förordning, skall talan mot den som har hemvist i en medlemsstat väckas vid domstol i den medlemsstaten, oberoende av i vilken stat han har medborgarskap.
- 2 För den som inte är medborgare i den medlemsstat där han har hemvist gäller samma bestämmelser om domstols behörighet som för statens egna medborgare.

Artikel 3

- 1 Talan mot den som har hemvist i en medlemsstat får väckas vid domstol i en annan medlemsstat endast med stöd av bestämmelserna i avsnitten 2–7 i detta kapitel.

- 2 Särskilt de nationella bestämmelser om domsols behörighet som återfinns i bilaga I får inte tillämpas mot en sådan person.

Enl. *Bilaga I* är de nationella bestämmelser om domstols behörighet som avses i Sverige 10 kap. 3 § första stycket första meningen rättegångsbalken. Bilagan i övrigt ej införd här.

Artikel 4

- 1 Om svaranden inte har hemvist i en medlemsstat bestäms domstolarnas behörighet i varje medlemsstat i enlighet med den medlemsstatens lag, om inte annat följer av bestämmelserna i artiklarna 22 och 23.

- 2 Mot en sådan svarande kan den som har hemvist i en medlemsstat, oberoende av medborgarskap, på samma sätt som statens egna medborgare, åberopa de bestämmelser om domstols behörighet som gäller där och särskilt de bestämmelser som anges i bilaga I.

Enl. *Bilaga I* är de nationella bestämmelser om domstols behörighet som avses i Sverige 10 kap. 3 § första stycket första meningen rättegångsbalken. Bilagan i övrigt ej införd här.

Avsnitt 2. Särskilda behörighetsregler

Artikel 5

Talan mot den som har hemvist i en medlemsstat kan väckas i en annan medlemsstat

- 1 a) om talan avser avtal, vid domstolen i uppfyllelseorten för den förpliktelse som talan avser;
- b) i denna bestämmelse, och såvida inte annat avtalats, avses med uppfyllelseorten för den förpliktelse som talan avser

- vid försäljning av varor, den ort i en medlemsstat dit enligt avtalet varorna har eller skulle ha levererats,
 - vid utförande av tjänster, den ort i en medlemsstat där enligt avtalet tjänsterna har eller skulle ha utförts;
- c) om punkt b inte gäller, skall punkt a gälla,
- 2 om talan avser underhållsskyldighet, vid domstolen i den ort där den underhållsberättigade har sin hemvist eller vanliga vistelseort eller, om talan har samband med frågan om någons rättsliga status, vid den domstol som enligt sin egen lag är behörig att pröva denna fråga, såvida inte behörigheten endast grundar sig på den ena partens medborgarskap,
 - 3 om talan avser skadestånd utanför avtalsförhållanden, vid domstolen i den ort där skadan inträffade eller kan inträffa,
 - 4 om talan avser enskilt anspråk i anledning av brott, vid den domstol där brottmålet är anhängigt, i den mån domstolen enligt sin lag är behörig att pröva enskilda anspråk,
 - 5 i fråga om tvist som hänför sig till verksamheten vid en filial, agentur eller annan etablering, vid domstolen i den ort där denna är belägen,
 - 6 i hans egenskap av instiftare av en "trust", "trustee" eller insatt förmånstagare till en "trust", som är upprättad antingen genom lag eller genom en skriftlig handling eller muntligen och skriftligen bekräftad, vid domstolarna i den medlemsstat där "trusten" ha sitt säte,
 - 7 i fråga om tvist om betalning av bärgarlön för bärgning av skeppslast eller för frakt, vid den domstol där lasten eller frakten
 - a) har blivit föremål för kvarstad eller liknande säkerhetsåtgärd för att säkerställa sådan betalning, eller

b) kunde ha blivit föremål för sådan säkerhetsåtgärd, om inte borgen eller annan säkerhet hade ställts, förutsatt att det görs gällande att svaranden har någon rätt till lasten eller frakten eller hade sådan rätt vid tiden för bärgningen.

Artikel 6

Talan mot den som har hemvist i en medlemsstat kan även väckas i följande fall:

- 1 Om han är en av flera svarande, vid domstol där någon av svarandena har hemvist, förutsatt att det finns ett tillräckligt nära samband mellan käromålen för att en gemensam handläggning och dom skall vara påkallad för att undvika att oförenliga domar meddelas som en följd av att käromålen prövas i olika rättegångar.
- 2 Om talan avser återgångskrav eller annat liknande, vid den domstol där det ursprungliga käromålet är anhängigt, såvida inte detta har väckts endast för att få talan mot tredje man prövad vid annan domstol än den som annars skulle ha varit behörig att pröva talan mot honom.
- 3 Vid genkärsmål som grundar sig på samma avtal eller omständigheter som huvudkärålet, vid den domstol där huvudkärålet är anhängigt.
- 4 Om talan avser avtal och denna talan får förenas med ett annat mål mot samma svarande om sakrätt till fast egendom, vid domstolen i den medlemsstat på vars territorium fastigheten är belägen.

Artikel 7

En domstol i en medlemsstat som med stöd av denna förordning är behörig att pröva mål om ansvar till följd av ett fartygs användning eller drift är, liksom annan domstol

som enligt lagen i den medlemsstaten är behörig i stället för denna, också behörig att pröva mål om begränsning av sådant ansvar.

Avsnitt 3. Behörighet vid försäkringstvister

Artikel 8

För försäkringstvister gäller i fråga om domstols behörighet utöver föreskrifterna i artikel 4 och artikel 5.5 bestämmelserna i detta avsnitt.

Artikel 9

- 1 Talan mot en försäkringsgivare som har hemvist i en medlemsstat kan väckas
 - a) vid domstolarna i den medlemsstat där han har hemvist, eller
 - b) i en annan medlemsstat, vid domstolen i den ort där käranden har hemvist om talan väcks av försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare, eller
 - c) om han är en samförsäkrare, vid den domstol i en medlemsstat där talan har väckts mot huvudförsäkringsgivaren.
- 2 En försäkringsgivare som inte har hemvist i någon medlemsstat men som har en filial, agentur eller annan etablering i en sådan stat skall i fråga om tvister som hänförs till verksamheten vid denna anses ha hemvist i den medlemsstaten.

Artikel 10

Beträffande ansvarsförsäkring eller försäkring av fast egendom kan talan mot försäkringsgivaren också väckas vid domstolen i den ort där skadan inträffade. Detsamma gäller om både lös och fast egendom omfattas av samma försäkringsavtal och har skadats genom samma händelse.

Artikel 11

- 1 I fråga om ansvarsförsäkring kan, om lagen i domstolsstaten tillåter det, talan mot försäkringsgivaren vidare väckas vid den domstol där den skadelidande har väckt talan mot den försäkrade.
- 2 Bestämmelserna i artiklarna 8–10 gäller om den skadelidande väcker talan direkt mot försäkringsgivaren, om sådan direkt talan är tillåten.
- 3 Om den lag som är tillämplig på sådan direkt talan tillåter att talan mot försäkringstagaren eller den försäkrade får prövas i samma rättegång, är samma domstol behörig i förhållande till dessa personer.

Artikel 12

- 1 Om inte annat föreskrivs i artikel 11.3, får en försäkringsgivare väcka talan endast vid domstolarna i den medlemsstat där svaranden har hemvist, vare sig denne är försäkringstagare, försäkrad eller förmånstagare.
- 2 Bestämmelserna i detta avsnitt inskränker inte rätten att väcka genkärsmål vid den domstol där huvudkärömmålet, enligt bestämmelserna i detta avsnitt, är anhängigt.

Artikel 13

Avvikelser från bestämmelserna i detta avsnitt i ett avtal om domstols behörighet gäller endast om avtalet

- 1 har ingåtts efter tvistens uppkomst, eller
- 2 ger försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare rätt att väcka talan vid andra domstolar än dem som anges i detta avsnitt, eller
- 3 har ingåtts mellan en försäkringstagare och en försäkringsgivare, vilka vid försäkringsavtalets ingående hade hemvist eller sin vanliga vistelseort i samma medlems-

stat, och avtalet innebär att domstolarna i den staten skall vara behöriga även om skadan skulle inträffa utomlands, såvida inte ett sådant avtal strider mot lagen i den staten, eller

- 4 har ingåtts med en försäkringstagare som inte har hemvist i någon medlemsstat, förutsatt att försäkringen inte är obligatorisk och inte heller avser fast egendom i en medlemsstat, eller
- 5 hänför sig till ett försäkringsavtal som omfattar en eller flera av de risker som anges i artikel 14.

Artikel 14

De risker som avses i artikel 13.5 är följande:

- 1 Förlust av eller skada på
 - a) havsgående fartyg, anläggningar offshore eller på fria havet eller luftfartyg, där förlusten eller skadan har samband med deras användning för kommersiellt ändamål,
 - b) gods under transport, med undantag för passagerares resgods, när transporten helt eller delvis sker med sådant fartyg eller luftfartyg.
- 2 Ansvar, med undantag för fysisk skada på passagerare eller förlust av eller skada på deras resgods,
 - a) som är en följd av användningen eller driften av fartyg, anläggningar eller luftfartyg som anges i punkt 1 a, såvida inte lagen i den medlemsstat där sådant luftfartyg är registrerat förbjuder avtal om domstols behörighet i fråga om försäkring av sådana risker,
 - b) för förlust eller skada orsakad av gods under transport enligt punkt 1 b.
- 3 Ekonomisk förlust som har samband med användningen eller driften av fartyg, anläggningar eller luftfartyg enligt punkt 1 a, särskilt förlust av frakt eller befракtingsintäkter.

- 4 Varje risk som har samband med någon av de risker som avses i punkterna 1–3.
- 5 Trots vad som sägs i punkterna 1–4 ovan, alla stora risker enligt definitionen i rådets direktiv 73/239/EEG, ändrat genom direktiven 88/357/EEG och 90/618/EEG, i deras gällande lydelse.

Avsnitt 4. Behörighet vid konsumenttvister

Artikel 15

- 1 Om talan avser avtal som har ingåtts av en person, konsumenten, för ändamål som kan anses ligga utanför hans affärsverksamhet eller yrkesverksamhet, gäller i fråga om behörigheten, om inte annat följer av föreskrifterna i artikel 4 och artikel 5.5, bestämmelserna i detta avsnitt
 - a) om avtalet gäller köp av varor där betalningen skall erläggas i särskilda poster, eller
 - b) om avtalet gäller lån som skall återbetalas i särskilda poster eller någon annan form av kredit om lånet eller krediten var avsedd att finansiera köp av varor, eller
 - c) i övriga fall, om avtalet har ingåtts med en person som bedriver kommersiell verksamhet eller yrkesverksamhet i den medlemsstat där konsumenten har hemvist eller, på något sätt, riktar sådan verksamhet till den medlemsstaten eller flera stater, däribland den medlemsstaten, och avtalet faller inom ramen för sådan verksamhet.
- 2 Om konsumentens avtalspart inte har hemvist i en medlemsstat men har en filial, agentur eller annan etablering i en medlemsstat, skall han anses ha hemvist i den staten såvitt avser tvister som hänför sig till denna verksamhet.
- 3 Bestämmelserna i detta avsnitt skall inte tillämpas på transportavtal utom när det gäller avtal om en kombina-

tion av resa och inkvartering för ett pris där allt är inkluderat.

Artikel 16

- 1 Konsumenten får väcka talan mot den andra avtalsparten antingen vid domstolarna i den medlemsstat där denne har hemvist eller vid domstolen i den ort där konsumenten har hemvist.
- 2 Talan mot en konsument får av den andra avtalsparten väckas endast vid domstolarna i den medlemsstat där konsumenten har hemvist.
- 3 Dessa bestämmelser inskränker inte rätten att väcka genkärsmål vid den domstol där huvudkärålet, enligt bestämmelserna i detta avsnitt, är anhängigt.

Artikel 17

Avvikelser från bestämmelserna i detta avsnitt i ett avtal om domstols behörighet gäller endast om avtalet

- 1 har ingåtts efter tvistens uppkomst, eller
- 2 ger konsumenten rätt att väcka talan vid andra domstolar än dem som anges i detta avsnitt, eller
- 3 har ingåtts av en konsument och dennes avtalspart, vilka vid avtalets ingående hade hemvist eller sin vanliga vistelseort i samma medlemsstat, och avtalet ger domstolarna i den medlemsstaten behörighet, såvida inte ett sådant avtal strider mot lagen i den medlemsstaten.

Avsnitt 5. Behörighet vid tvister om anställningsavtal

Artikel 18

- 1 Om talan avser anställningsavtal gäller i fråga om behörigheten, om inte annat följer av artikel 4 och artikel 5.5, bestämmelserna i detta avsnitt.
- 2 Om en arbetstagare ingår ett anställningsavtal med en arbetsgivare som inte har hemvist i en medlemsstat men har en filial, agentur eller annan etablering i en medlemsstat, skall arbetsgivaren i fråga om tvister som hänför sig till verksamheten vid filialen, agenturen eller etableringen anses ha hemvist i den medlemsstaten.

Artikel 19

Talan mot en arbetsgivare som har hemvist i en medlemsstat kan väckas

- 1 vid domstolen i den medlemsstat där arbetsgivaren har hemvist, eller
- 2 i en annan medlemsstat
 - a) vid domstolen i den ort där arbetstagaren vanligtvis utför eller senast utförde sitt arbete, eller
 - b) om arbetstagaren inte vanligtvis utför eller utförde sitt arbete i ett och samma land, vid domstolen i den ort där det affärsställe vid vilket arbetstagaren anställts är eller var beläget.

Artikel 20

- 1 En arbetsgivare får väcka talan endast vid domstolarna i den medlemsstat där arbetstagaren har hemvist.
- 2 Bestämmelserna i detta avsnitt inskränker inte rätten att väcka genkäromål vid den domstol där huvudkäromålet enligt bestämmelserna i detta avsnitt är anhängigt.

Artikel 21

Avvikelser från bestämmelserna i detta avsnitt i ett avtal om domstols behörighet gäller endast om avtalet

- 1 har ingåtts efter tvistens uppkomst, eller
- 2 ger arbetstagaren rätt att väcka talan vid andra domstolar än dem som anges i detta avsnitt.

Avsnitt 6. Exklusiv behörighet

Artikel 22

Följande domstolar skall, oberoende av parternas hemvist, ha exklusiv behörighet:

- 1 Om talan avser sakrätt i fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom, domstolarna i den medlemsstat där egendomen är belägen.
Dock skall, om talan avser avtal om nyttjanderätt till fast egendom för tillfälligt privat bruk under en tid av högst sex på varandra följande månader, också domstolarna i den medlemsstat där svaranden har hemvist vara behöriga under förutsättning att nyttjanderättshavaren är en fysisk person och att ägaren och nyttjanderättshavaren har hemvist i samma medlemsstat.
- 2 Om talan avser giltighet, ogiltighet eller upplösning av bolag eller andra juridiska personer eller giltighet av beslut av deras organ, domstolarna i den medlemsstat där den juridiska personen har sitt säte; för att bestämma var detta säte är beläget skall domstolen tillämpa sin egen internationella privaträtt.
- 3 Om talan avser giltigheten av inskrivningar i offentliga register, domstolarna i den medlemsstat där registret förs.
- 4 Om talan avser registrering eller giltighet av patent, varumärken, mönster och liknande rättigheter för vilka krävs deposition eller registrering, domstolarna i den

medlemsstat där deposition eller registrering har begärts eller har ägt rum eller på grund av bestämmelserna i en gemenskapsrättsakt eller en internationell konvention anses ha ägt rum.

Med förbehåll för den behörighet som det europeiska patentverket har enligt den europeiska patentkonventionen undertecknad i München den 5 oktober 1973, skall domstolarna i varje medlemsstat, oberoende av hemvist, ha exklusiv behörighet vid talan som angår registreringen eller giltigheten av ett europeiskt patent som har meddelats för den staten.

- 5 Om talan avser verkställighet av domar, domstolarna i den medlemsstat där domen har verkställts eller skall verkställas.

Avsnitt 7. Avtal om domstols behörighet

Artikel 23

- 1 Om parterna har träffat avtal om att en domstol eller domstolarna i en medlemsstat skall vara behöriga att avgöra en redan uppkommen tvist eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande, och minst en av parterna har hemvist i en medlemsstat, skall endast den domstolen eller domstolarna i den medlemsstaten ha behörighet. En sådan behörighet skal vara exklusiv om parterna inte har träffat avtal om annat. Ett sådant avtal om behörighet skall vara antingen
 - a) skriftligt eller muntligt och skriftligen bekräftat, eller
 - b) i en form som överensstämmer med praxis som parterna har utbildat mellan sig, eller
 - c) i internationell handel, i en form som överensstämmer med handelsbruk eller annan sedvänja som parterna kände till eller borde ha känt till och som är allmänt känd och regelmässigt iakttagas av parter i avtal av föreliggande typ vid det ifrågavarande slaget av handel.

- 2 Ett elektroniskt meddelande som möjliggör en varaktig dokumentation av avtalet, skall anses vara likvärdigt med skriftligt.
- 3 Om ett sådant avtal har ingåtts mellan parter av vilka ingen har hemvist i en medlemsstat, är domstolarna i andra medlemsstater inte behöriga att pröva tvisten så länge den eller de utvalda domstolarna inte har förklarat sig obehöriga.
- 4 Den domstol eller de domstolar i en medlemsstat som ges behörighet genom den handling varigenom en trust har bildats har exklusiv behörighet att pröva en talan mot en instiftare, "trustee" eller insatt förmånstagare till en trust, om saken angår förhållandet mellan dessa personer eller deras rättigheter eller skyldigheter inom trusten.
- 5 Avtal om domstols behörighet eller motsvarande bestämmelser i en handling varigenom en trust har bildats har ingen verkan om de strider mot bestämmelserna i artiklarna 13, 17 och 21 eller om de domstolar vilkas behörighet de utesluter har exklusiv behörighet enligt artikel 22.

Artikel 24

Utöver den behörighet som en domstol i en medlemsstat har enligt andra bestämmelser i denna förordning, är domstolen behörig om svaranden går i svaromål inför denna. Detta gäller dock inte om svaranden gick i svaromål för att bestrida domstolens behörighet eller om en annan domstol har exklusiv behörighet enligt artikel 22.

Avsnitt 8. Prövning av behörighetsfrågan och av frågan huruvida målet kan tas upp

Artikel 25

Om talan som väcks vid en domstol i en medlemsstat gäller en tvist som huvudsakligen rör en fråga som en domstol i en annan medlemsstat är exklusivt behörig att pröva enligt artikel 22, skall domstolen självmant förklara sig obehörig.

Artikel 26

- 1 Om talan väcks vid en domstol i en medlemsstat mot en svarande som har hemvist i en annan medlemsstat, och svaranden inte går i svaromål, skall domstolen självmant förklara sig obehörig, såvida den inte är behörig enligt bestämmelserna i denna förordning.
- 2 Domstolen skall låta handläggningen av målet vila till dess att det har klarlagts att svaranden har haft möjlighet att få del av stämningsansökan eller motsvarande handling i så god tid att han kunnat förbereda sitt svaromål eller att alla nödvändiga åtgärder för detta syfte har vidtagits.
- 3 Artikel 19 i rådets förordning (EG) nr 1348/2000 av den 29 maj 2000 om delgivning i medlemsstaterna av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur, skall gälla i stället för bestämmelserna i punkt 2 om stämningsansökan eller motsvarande handling enligt denna förordning måste översändas från en medlemsstat till en annan.
- 4 När bestämmelserna i rådets förordning (EG) nr 1348/2000 inte är tillämpliga skall artikel 15 i Haagkonventionen av den 15 november 1965 om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur gälla om stämningsansökan eller motsvarande handling måste översändas i enlighet med den konventionen.

Avsnitt 9. Litispendens och mål som har samband med varandra

Artikel 27

- 1 Om talan väcks vid domstolar i olika medlemsstater rörande samma sak och målen gäller samma parter, skall varje domstol utom den vid vilken talan först väckts självmant låta handläggningen av målet vila till dess att det har fastställts att den domstol vid vilken talan först väckts är behörig.
- 2 När det har fastställts att den domstol vid vilken talan först väckts är behörig, skall övriga domstolar självmant avvisa talan till förmån för den domstolen.

Artikel 28

- 1 Om käromål som har samband med varandra prövas vid domstolar i olika medlemsstater, får varje domstol utom den vid vilken talan först väckts låta handläggningen av målet vila.
- 2 Om dessa mål prövas i första instans får varje domstol, utom den vid vilken talan först väckts, också avvisa talan på begäran av en av parterna, om den domstol vid vilken talan först väckts är behörig att pröva de berörda käromålen och dess lag tillåter förening av dessa.
- 3 Vid tillämpningen av denna artikel skall käromål anses ha samband med varandra om de är så förenade att en gemensam handläggning och dom är påkallad för att undvika att oförenliga domar meddelas som en följd av att käromålen prövas i olika rättegångar.

Artikel 29

Om flera domstolar är exklusivt behöriga, skall varje domstol utom den vid vilken talan först väckts förklara sig obehörig till förmån för den domstolen.

Artikel 30

I detta avsnitt skall talan anses ha väckts vid en domstol

- 1 när stämmningsansökan eller motsvarande handling har ingivits till domstolen, förutsatt att käranden sedan inte har underlåtit att vidta de mått och steg som han var skyldig att vidta för att få delgivningen av svaranden verkställd, eller
- 2 om delgivning av handlingen skall ske innan handlingen ges in till domstolen, när den tas emot av den myndighet som är ansvarig för delgivning, förutsatt att käranden sedan inte har underlåtit att vidta de mått och steg som han var skyldig att vidta för att få handlingen ingiven till domstolen.

Avsnitt 10. Interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder

Artikel 31

Interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder, som kan vidtas enligt lagen i en medlemsstat, får begäras hos domstolarna i den staten, även om domstol i en annan medlemsstat är behörig att pröva målet i sak enligt denna förordning.

Kapitel III – Erkännande och verkställighet

Artikel 32

I denna förordning förstås med dom varje avgörande som har meddelats av domstol i en medlemsstat oavsett dess rubricering, såsom dom, beslut eller förordnande om verkställighet, liksom domstolstjänstemans beslut i fråga om rättegångskostnader.

Avsnitt 1. Erkännande

Artikel 33

- 1 En dom som har meddelats i en medlemsstat skall erkännas i de andra medlemsstaterna utan att något särskilt förfarande behöver anlitas.
- 2 Om frågan huruvida en dom skall erkännas eller inte är föremål för tvist, kan en part, som gör gällande att domen skall erkännas, genom att anlita det förfarande som föreskrivs i avsnitten 2 och 3 i detta kapitel, få fastställt att domen skall erkännas.
- 3 Om utgången av ett mål som handläggs vid en domstol i en medlemsstat är beroende av om en dom skall erkännas, är den domstolen behörig att pröva frågan om erkännande.

Artikel 34

En dom skall inte erkännas om

- 1 ett erkännande uppenbart strider mot grunderna för rättsordningen (*ordre public*) i den medlemsstat där domen görs gällande,
- 2 det är en tredskodom eller en annan dom som har meddelats mot en utebliven svarande och svaranden inte har delgivits stämningsansökan eller motsvarande handling i tillräcklig tid och på ett lämpligt sätt för att kunna förbereda sitt svaromål, såvida inte svaranden haft möjlighet att överklaga domen men underlåtit detta,
- 3 den är oförenlig med en dom som har meddelats i en tvist mellan samma parter i den medlemsstat där domen görs gällande,
- 4 den är oförenlig med en dom som tidigare har meddelats i en annan medlemsstat eller i en tredje stat mellan samma parter och rörande samma sak, såvida den först meddelade domen uppfyller de nödvändiga villkoren

för erkännande i den medlemsstat där domen görs gällande.

Artikel 35

- 1 En dom skall vidare inte erkännas om den strider mot bestämmelserna i avsnitten 3, 4 och 6 i kapitel II, och inte heller i de fall som avses i artikel 72.
- 2 Vid den behörighetsprövning som åsyftas i föregående punkt är den domstol eller myndighet som prövar frågan om erkännande bunden av de faktiska omständigheter som domstolen i ursprungsmedlemsstaten har grundat sin behörighet på.
- 3 Domstolens behörighet i ursprungsmedlemsstaten får inte omprövas på andra grunder än som avses i punkt 1. Behörighetsreglerna omfattas inte av de i artikel 34.1 åsyftade grunderna för rättsordningen (*ordre public*).

Artikel 36

En utländsk dom får aldrig omprövas i sak.

Artikel 37

- 1 Om det vid domstol i en medlemsstat görs gällande att en dom som har meddelats i en annan medlemsstat skall erkännas, får domstolen låta handläggningen av målet vila om ändring i domen har sökts genom anlitande av ordinära rättsmedel.
- 2 Om det vid domstol i en medlemsstat görs gällande att en dom som har meddelats i Irland eller Förenade kungariket skall erkännas, får domstolen låta handläggningen av målet vila om verkställighet av domen har uppskjutits i ursprungsmedlemsstaten på grund av att ändring i domen har sökts.

Avsnitt 2. Verkställighet

Artikel 38

- 1 En dom som har meddelats i en medlemsstat och som är verkställbar i den staten skall verkställas i en annan medlemsstat sedan domen, på ansökan av part, har förklarats vara verkställbar där.
- 2 I Förenade kungariket skall sådana domar dock verkställas i England och Wales, i Skottland eller i Nordirland sedan domen, på ansökan av part, har registrerats för verkställighet i den delen av Förenade kungariket.

Artikel 39

- 1 Ansökan skall göras till den domstol eller den behöriga myndighet som anges i förteckningen i bilaga II.
Enl. *Bilaga II* skall i Sverige ansökan göras till Svea hovrätt. Bilagan i övrigt ej införd här.
- 2 Den lokala behörigheten skall bestämmas efter motpartens hemvist eller efter den plats där verkställighet skall ske.

Artikel 40

- 1 Förfarandet vid ansökan om verkställighet regleras av lagen i den medlemsstat där verkställighet begärs.
- 2 Sökanden skall uppge en delgivningsadress inom den domstols domkrets där ansökningen görs. Om lagen i den medlemsstaten inte föreskriver att en sådan adress skall anges, skall sökanden i stället utse ett ombud i saken.
- 3 De handlingar som anges i artikel 53 skall bifogas ansökan.

Artikel 41

Domen skall förklaras vara verkställbar omedelbart efter fullgörandet av formaliteterna i artikel 53 utan någon omprövning enligt artiklarna 34 och 35. I detta skede av förfarandet skall motparten inte ges tillfälle att yttra sig över ansökan.

Artikel 42

- 1 Sökanden skall omedelbart underrättas om beslutet i anledning av ansökan om verkställighetsförklaring på det sätt som föreskrivs i den medlemsstat där verkställighet begärs.
- 2 Motparten skall delges verkställighetsförklaringen tillsammans med beslutet, såvida inte detta redan delgivits denna part.

Artikel 43

- 1 Båda parter får söka ändring av beslutet i anledning av ansökan om verkställighetsförklaring.
- 2 Ansökan om ändring skall göras till den domstol som anges i förteckningen i bilaga III.
Enl. *Bilaga III* skall i Sverige ansökan om ändring göras till Svea hovrätt. Bilagan i övrigt ej införd här.
- 3 Ansökan om ändring skall handläggas enligt bestämmelserna för kontradiktoriska förfaranden.
- 4 Om motparten underlåter att inställa sig vid den domstol som handlägger ansökningen om ändring, skall bestämmelserna i artikel 26.2–26.4 tillämpas även om motparten inte har hemvist i en medlemsstat.
- 5 Ansökan om ändring av verkställighetsförklaringen skall ges in inom en månad från delgivningen av denna. Om motparten har hemvist i en annan medlemsstat än den där verkställighetsförklaringen meddelades, skall fristen

för att söka ändring vara två månader och löpa från den dag då beslutet delgavs honom, antingen personligen eller i hans bostad. Fristen får inte förlängas på grund av långt avstånd.

Artikel 44

Mot det avgörande som meddelas med anledning av att ändring har sökts får talan föras endast på det sätt som anges i bilaga IV.

Enl. *Bilaga IV* får i Sverige talan endast föras genom överklagande till Högsta domstolen. Bilagan i övrigt ej införd här.

Artikel 45

- 1 Den domstol vid vilken ansökan om ändring görs enligt artikel 43 eller 44 får avslå en ansökan om verkställighetsförklaring eller upphäva verkställighetsförklaringen endast på någon av de grunder som anges i artiklarna 34 och 35. Den skall meddela sitt avgörande utan dröjsmål.
- 2 Den utländska domen får aldrig omprövas i sak.

Artikel 46

- 1 Den domstol som handlägger verkställighetsfrågan efter det att ändring har sökts enligt artikel 43 eller 44 får på begäran av motparten låta handläggningen av målet vila, om talan mot domen har förts genom anlitande av ordinära rättsmedel i ursprungsmedlemsstaten eller om fristen för sådan talan ännu inte har löpt ut; i sistnämnda fall får domstolen bestämma en tid inom vilken en sådan talan skall föras.
- 2 Om domen meddelades i Irland eller Förenade kungariket skall varje form av överklagande som står till buds i ursprungsmedlemsstaten anses som en sådan talan mot

domen genom anlitande av ordinära rättsmedel som avses i punkt 1.

- 3 Domstolen kan också göra verkställigheten beroende av att det ställs sådan säkerhet som domstolen bestämmer.

Artikel 47

- 1 Om en dom skall erkännas i enlighet med denna förordning, skall ingenting hindra sökanden från att begära interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder, enligt lagstiftningen i den medlemsstat där domen görs gällande, utan att någon verkställighetsförklaring enligt artikel 41 skall krävas.
- 2 Verkställighetsförklaringen skall medföra att säkerhetsåtgärder får vidtas.
- 3 Så länge den i artikel 43.5 angivna fristen för att söka ändring av verkställighetsförklaringen inte har löpt ut och intill dess att beslut har meddelats med anledning av att ändring söks, får inga andra åtgärder för verkställighet än säkerhetsåtgärder vidtas mot gäldenärens egen-
dom.

Artikel 48

- 1 Om en utländsk dom omfattar flera yrkanden och verkställighetsförklaringen inte kan meddelas för domen i dess helhet, skall domstolen eller den behöriga myndigheten meddela den i fråga om ett eller flera av dem.
- 2 Sökanden kan begära en verkställighetsförklaring som är begränsad till delar av domen.

Artikel 49

En utländsk dom varigenom någon förpliktas att betala vite är verkställbar i den medlemsstat där verkställighet

begärs endast om vitets belopp slutligt har fastställts av domstol i ursprungsmedlemsstaten.

Artikel 50

Om sökanden i ursprungsmedlemsstaten helt eller delvis hade rättshjälp eller var befriad från kostnader och avgifter, skall han vid det förfarande som avses i detta avsnitt vara berättigad till rättshjälp eller kostnads- och avgiftsbefrielse i största möjliga utsträckning enligt lagen i den medlemsstat där verkställighet begärs.

Artikel 51

Ingen säkerhet, borgen eller deposition, oavsett dess benämning, får krävas av den som i en medlemsstat begär verkställighet av en dom som har meddelats i en annan medlemsstat, på den grunden att han är utländsk medborgare eller inte har sin hemvist eller vistelseort i verkställighetsstaten.

Artikel 52

Ingen avgift eller skatt som är beräknad efter tvisteföremålets värde får tas ut i den medlemsstat där verkställighet begärs vid ett förfarande som avser en verkställighetsförklaring.

Avsnitt 3. Gemensamma bestämmelser

Artikel 53

1 Den part som gör gällande att en dom skall erkännas eller ansöker om en verkställighetsförklaring skall ge in en kopia av domen som uppfyller de villkor som är nödvändiga för att dess äkthet skall kunna fastställas.

- 2 Den part som ansöker om en verkställighetsförklaring skall också ge in ett intyg enligt artikel 54, om inte annat följer av artikel 55.

Artikel 54

Domstolen eller den beröriga myndigheten i en medlemsstat där en dom har meddelats skall på begäran av någon berörd part utfärda ett intyg på standardformuläret i bilaga V till denna förordning.

Bilagan ej införd här. Se EGT L 12, 16.1.2001, s. 22.

Artikel 55

- 1 Om intyget enligt artikel 54 inte har ingivits, kan domstolen eller den beröriga myndigheten bestämma en tid inom vilken det skall inges, eller godta en likvärdig handling eller, om tillgängliga uppgifter kan anses tillräckliga, befria sökanden från skyldigheten att ge in det.
- 2 Om domstolen eller den beröriga myndigheten begär det, skall en översättning av handlingarna ges in. Översättningen skall vara bestyrkt av en person som är behörig därtill i någon av medlemsstaterna.

Artikel 56

Ingen legalisering eller annat liknande förfarande får krävas i fråga om de handlingar som anges i artikel 53 eller i artikel 55.2 eller i fråga om fullmakt för ombud i saken.

Kapitel IV – Officiella handlingar (*actes authentiques*) och inför domstol ingångna förlikningar

Artikel 57

- 1 En handling som har upprättats eller registrerats som en officiell handling (*acte authentique*) och som är verkställbar i en medlemsstat skall på ansökan förklaras vara verkställbar i en annan medlemsstat i enlighet med det i artikel 38 och följande artiklar föreskrivna förfarandet. Den domstol till vilken ansökan om ändring ges in enligt artikel 43 eller 44 får avslå en ansökan om verkställighetsförklaring eller upphäva en verkställighetsförklaring endast om verkställighet av den officiella handlingen uppenbart strider mot grunderna för rättsordningen (*ordre public*) i den medlemsstat där verkställighet begärs.
- 2 Ett avtal om underhållsskyldighet som har ingåtts inför en administrativ myndighet eller bestyrkts av en sådan myndighet skall också anses som en officiell handling enligt punkt 1.
- 3 Den ingivna handlingen måste uppfylla de villkor som är nödvändiga för att den skall kunna godtas som en officiell handling i ursprungsmedlemsstaten.
- 4 Bestämmelserna i kapitel III avsnitt 3 gäller i tillämpliga delar. Den behöriga myndigheten i en medlemsstat där en officiell handling har upprättats eller registrerats skall på begäran av någon berörd part utfärda ett intyg på standardformuläret i bilaga VI till denna förordning.
Bilagan ej införd här. Se EGT L 12, 16.1.2001, s. 23.

Artikel 58

En förlikning som har ingåtts inför domstol i ett pågående mål och som är verkställbar i den medlemsstat där förlikningen ingicks är verkställbar i den medlemsstat där verkställighet begärs under samma förutsättningar som officiella handlingar. Domstolen eller den beröriga myndigheten i en medlemsstat där en förlikning inför domstol godkänts skall på begäran av någon berörd part utfärda ett intyg på standardformuläret i bilaga V till denna förordning.

Bilagan ej införd här. Se EGT L 12, 16.1.2001, s. 22.

Kapitel V – Allmänna bestämmelser

Artikel 59

- 1 Vid avgörandet av frågan huruvida en part har hemvist i den medlemsstat där talan är väckt skall domstolen tilllämpa sin egen lag.
- 2 Om en part inte har hemvist i den medlemsstat där talan är väckt skall domstolen, vid avgörandet av frågan huruvida parten har hemvist i en annan medlemsstat, tilllämpa den medlemsstatens lag.

Artikel 60

- 1 Vid tillämpningen av denna förordning skall ett bolag eller annan juridisk person anses ha hemvist i orten för dess
 - a) stadgeenliga säte, eller
 - b) huvudkontor, eller
 - c) huvudsakliga verksamhet.
- 2 Med *stadgeenligt säte* avses i Förenade kungariket och Irland *registered office*, eller, om sådant saknas, orten för stiftandet (*place of incorporation*) eller, om sådan ort sak-

nas, den ort enligt vars lagstiftning bildandet (*formation*) ägde rum.

- 3 För att avgöra om en "trust" har hemvist i den medlemsstat där talan är väckt skall domstolen tillämpa sin egen internationella privaträtt.

Artikel 61

Med förbehåll för mer fördelaktiga nationella bestämmelser, får den som har hemvist i en medlemsstat och är åtalad för ett icke uppsåtligt brott vid en brottmålsdomstol i en annan medlemsstat i vilken han inte är medborgare, försvaras av en därtill behörig person, även om han inte inställer sig personligen. Den domstol som handlägger målet får dock föreskriva personlig inställelse; om en sådan föreskrift inte har efterkommitts behöver en dom som har meddelats rörande ett civilrättsligt anspråk mot någon som inte har haft tillfälle att svara i målet varken erkännas eller verkställas i andra medlemsstater.

Artikel 62

I Sverige avses vid summarisk process i mål om betalningsföreläggande och handräckning med uttrycket *domstol* också svensk kronofogdemyndighet.

Artikel 63

- 1 Om talan väcks mot en person som har hemvist i Luxemburgs territorium vid en domstol i en annan medlemsstat med stöd av artikel 5.1 får denne göra invändning om domstolens behörighet om slutdestinationen för leverans av varan eller tillhandahållande av tjänsten är i Luxemburg.

- 2 Vid tillämpning av punkt 1, då slutdestinationen för leverans av varan eller tillhandahållande av tjänsten är i Luxemburg, skall ett avtal om domstols behörighet för att vara giltigt ha godkänts skriftligt eller muntligt med skriftlig bekräftelse enligt artikel 23.1 a.
- 3 Bestämmelserna i denna artikel skall inte gälla för avtal om tillhandahållande av finansiella tjänster.
- 4 Bestämmelserna i denna artikel skall gälla under sex år från och med denna förordnings ikraftträdande.

Artikel 64

- 1 I en tvist mellan befälhavare och någon i besättningen på ett havsgående fartyg som är registrerat i Grekland eller Portugal om lön eller andra anställningsvillkor, skall domstolen i en medlemsstat undersöka om den diplomatiska eller konsulära tjänsteman som är ansvarig för fartyget har blivit underrättad om tvisten. Domstolen kan avgöra målet så snart som denna tjänsteman har underrättats.
- 2 Bestämmelserna i denna artikel skall gälla under sex år från och med denna förordnings ikraftträdande.

Artikel 65

- 1 Den grund för behörighet som anges i artikel 6.2 och i artikel 11 rörande återgångskrav eller annat liknande får varken åberopas i Tyskland eller i Österrike. Mot den som har hemvist i en annan medlemsstat får talan väckas vid domstolarna
 - a) i Tyskland, enligt artiklarna 68, 72, 73 och 74 i civilprocesslagen (*Zivilprozessordnung*) angående litisdenuntiation,
 - b) i Österrike, enligt artikel 21 i civilprocesslagen (*Zivilprozessordnung*) angående litisdenuntiation.

- 2 Domar som har meddelats i andra medlemsstater med stöd av artikel 6.2 eller artikel 11 skall erkännas och verkställas i Tyskland och i Österrike i enlighet med kapitel III. De rättsverkningar som domar meddelade i dessa stater kan ha för tredje man genom tillämpningen av punkt 1 skall också erkännas i de andra medlemsstaterna.

Kapitel VI – Övergångsbestämmelser

Artikel 66

- 1 Bestämmelserna i denna förordning skall tillämpas endast på rättsliga förfaranden som har inletts och på officiella handlingar (*actes authentiques*) som har upprättats eller registrerats efter förordningens ikraftträdande.
- 2 Om förfarandena i ursprungsmedlemsstaten inleddes innan förordningen trädde i kraft skall dock domar som meddelas efter denna tidpunkt erkännas och verkställas enligt kapitel III,
 - a) om förfarandena i ursprungsmedlemsstaten inleddes efter Bryssel- eller Luganokonventionens ikraftträdande både i ursprungsmedlemsstaten och i den medlemsstat där verkställighet begärs,
 - b) i alla andra fall om domstolens behörighet grundade sig på bestämmelser som överensstämde med bestämmelserna antingen i kapitel II eller i en konvention som ingåtts mellan ursprungsmedlemsstaten och den stat där verkställighet begärs och som gällde när förfarandena inleddes.

Kapitel VII – Förhållandet till andra rättsakter

Artikel 67

Denna förordning skall inte påverka tillämpningen av de bestämmelser som, på särskilda områden, reglerar domstols behörighet eller erkännande eller verkställighet av domar och som finns i gemenskapsrättsakter eller i nationell lagstiftning som harmoniserats för att genomföra sådana rättsakter.

Artikel 68

- 1 Denna förordning skall mellan medlemsstaterna ersätta Brysselkonventionen, utom för de territorier i medlemsstaterna som faller inom denna konventions territoriella tillämpningsområde och som inte omfattas av förordningen i enlighet med artikel 299 i fördraget.
- 2 I den mån denna förordning mellan medlemsstaterna ersätter bestämmelserna i Brysselkonventionen skall alla hänvisningar till denna anses vara hänvisningar till denna förordning.

Artikel 69

Med de begränsningar som följer av artikel 66.2 och artikel 70 skall denna förordning ersätta följande konventioner och fördrag:

(Här utesluts en rad konventioner ingångna mellan andra medlemsstater än Sverige.)

- Konventionen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område, undertecknad i Köpenhamn den 11 oktober 1977,

- Konventionen mellan Österrike och Sverige om erkännande och verkställighet av civildomar, undertecknad i Stockholm den 16 september 1982.
-

Artikel 70

- 1 Det fördrag och de konventioner som anges i artikel 69 skall fortsätta att gälla på områden där denna förordning inte är tillämplig.
- 2 De skall fortsätta att gälla beträffande domar som har meddelats och handlingar som upprättats eller registrerats som officiella handlingar före denna förordnings ikraftträdande.

Artikel 71

- 1 Denna förordning skall inte inverka på konventioner som medlemsstaterna har tillträtt och som på särskilda områden reglerar domstolars behörighet eller erkännande eller verkställighet av domar.
- 2 För en enhetlig tolkning skall punkt 1 tillämpas enligt följande:
 - a) Denna förordning skall inte utgöra hinder för en domstol i en medlemsstat som har tillträtt en konvention som reglerar ett särskilt område att förklara sig behörig i enlighet med den konventionen, även om svaranden har hemvist i en medlemsstat som inte har tillträtt konventionen i fråga. Den domstol som handlägger målet skall dock alltid tillämpa artikel 26 i denna förordning.
 - b) Domar som har meddelats av en domstol i en medlemsstat med tillämpning av behörighetsregler i en konvention som reglerar ett särskilt område skall erkännas och verkställas i de andra medlemsstaterna i enlighet med bestämmelserna i denna förordning.

Om det i en konvention, som reglerar ett särskilt område och som har tillträtts såväl av ursprungsmedlemsstaten som av den medlemsstat som ansökan riktas till, anges förutsättningar för erkännande eller verkställighet av domar, skall dessa förutsättningar gälla. Bestämmelserna i denna förordning om förfarandet vid erkännande och verkställighet kan dock alltid tillämpas.

Artikel 72

Denna förordning skall inte påverka avtal varigenom en medlemsstat, före denna förordnings ikraftträdande, i enlighet med artikel 59 i Brysselkonventionen förpliktat sig att inte erkänna domar som har meddelats i en annan stat som är part i den konventionen mot svarande som har hemvist eller sin vanliga vistelseort i en tredje stat när domen, i fall som avses i artikel 4 i den konventionen, kunnat meddelas endast med stöd av en behörighetsregel som anges i artikel 3.2 i konventionen.

Kapitel VIII – Slutbestämmelser

Artikel 73

Senast fem år efter denna förordnings ikraftträdande skall kommissionen lägga fram en rapport om dess tillämpning för Europaparlamentet, rådet och Ekonomiska och sociala kommittén. Rapporten skall, vid behov, åtföljas av förslag till ändring av förordningen.

Artikel 74

- 1 Medlemsstaterna skall till kommissionen meddela ändringar i förteckningarna i bilagorna I–IV. Kommissionen skall ändra de berörda bilagorna i enlighet med detta.

- 2 Uppdateringen eller den tekniska anpassningen av standardformulären i bilagorna V och VI skall antas enligt det rådgivande förfarande som avses i artikel 75.2.

Artikel 75

- 1 Kommissionen skall biträdas av en kommitté.
- 2 När det hänvisas till denna punkt skall artiklarna 3 och 7 i beslut 1999/468/EG tillämpas.
- 3 Kommittén skall själv anta sin arbetsordning.

Artikel 76

Denna förordning träder i kraft den 1 mars 2002.

Denna förordning är till alla delar bindande och direkt tillämplig i medlemsstaterna i enlighet med Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen.

Utfärdat i Bryssel den 22 december 2000.

På rådets vägnar

C. Pierret

Ordförande

Bilaga 2 – Romkonventionen

Lag (1998:167) om tillämplig lag för avtalsförpliktelser

Artiklarna 1–16 och 18–21 i konventionen den 19 juni 1980 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Romkonventionen) samt artiklarna 1–4 i det första protokollet om Europeiska gemenskapernas domstols tolkning av konventionen skall gälla som lag här i landet med de anpassningar och ändringar som har gjorts genom tillträdeskonventionerna den 10 april 1984, den 18 maj 1992 och den 29 november 1996.

De danska, engelska, finska, franska, grekiska, iriska, italienska, nederländska, portugisiska, spanska, svenska och tyska texterna av Romkonventionen och protokollet skall ha lika giltighet.

Romkonventionens och protokollets svenska, engelska och franska texter finns intagna som en bilaga till denna lag.

Denna lag träder i kraft, i fråga om Romkonventionen den 1 juli 1998 och i fråga om protokollet den dag regeringen bestämmer.

Lagen skall såvitt den avser Romkonventionen inte tillämpas på avtal som har ingåtts före den 1 juli 1998.

Konvention (d. 19 juni 1980) om tillämplig lag för avtalsförpliktelser

Ingress

DE HÖGA FÖRDRAGSSLUTANDE PARTERNA i Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen,

SOM ÄR ANGELÄGNA om att på den internationella privaträttens område fullfölja det lagharmoniseringsarbete som redan har påbörjats inom gemenskapen, särskilt när det gäller domstols behörighet och verkställighet av domar,

SOM ÖNSKAR skapa enhetliga regler om tillämplig lag för avtalsförpliktelser,

HAR KOMMIT ÖVERENS OM FÖLJANDE.

Avdelning I. Konventionens tillämpningsområde

Artikel 1

Konventionens tillämpningsområde

- 1 Bestämmelserna i denna konvention skall tillämpas på avtalsförpliktelser i de fall då ett val skall göras mellan lagarna i olika länder.
- 2 De tillämpas inte på:
 - a) frågor som rör fysiska personers rättsliga status, rättskapacitet eller rättshandlingsförmåga, om inte annat följer av artikel 11,
 - b) avtalsförpliktelser som rör
 - arv och testamente,
 - makars förmögenhetsförhållanden,

- rättigheter och förpliktelser som har sin grund i familjeförhållanden, släktskap, äktenskap eller svågerskap, inklusive underhållsskyldighet mot barn födda utom äktenskap,
 - c) förpliktelser som följer av växlar, checkar, löpande skuldebrev och andra negotiabla värdepapper, i den utsträckning som förpliktelserna enligt sådana andra värdepapper följer av deras negotiabla karaktär,
 - d) skiljedomsavtal och avtal om val av domstol,
 - e) frågor som omfattas av reglerna om bolag, föreningar och andra juridiska personer, såsom frågor om deras upprättande genom registrering eller på annat sätt, deras rättskapacitet, interna organisation eller upplösning samt om personligt ansvar för delägare eller medlemmar och organ i denna egenskap för bolagets, föreningens eller den juridiska personens förpliktelser,
 - f) frågan om en mellanman kan binda sin huvudman i förhållande till tredje man, eller om ett organ för ett bolag, en förening eller en annan juridisk person kan binda bolaget, föreningen eller den juridiska personen i förhållande till tredje man,
 - g) bildande av "truster" och förhållandet mellan instiftare, "trustees" och förmånstagare,
 - h) bevisfrågor och processuella frågor, om inte annat följer av artikel 14.
- 3 Reglerna i denna konvention tillämpas inte på försäkringsavtal som täcker risker belägna inom Europeiska ekonomiska gemenskapens medlemsstaters territorium. För att avgöra om en risk är belägen inom dessa områden skall domstolen tillämpa inhemsk rätt.
- 4 Punkt 3 tillämpas inte på återförsäkringsavtal.

Artikel 2

Tillämpning av lagen i en icke fördragsslutande stat

Den lag som anvisas i denna konvention skall tillämpas även om det är lagen i en icke fördragsslutande stat.

Avdelning II. Enhetliga regler

Artikel 3

Lagval genom avtal

- 1 På ett avtal tillämpas den lag som parterna har valt. Lagvalet måste vara uttryckligt eller med rimlig säkerhet framgå av avtalsvillkoren eller av övriga omständigheter. Genom sitt val kan parterna ange tillämplig lag för hela avtalet eller för endast en del av det.
- 2 Parterna kan när som helst komma överens om att en annan lag skall vara tillämplig på avtalet än den lag som tidigare gällde för det antingen till följd av ett tidigare val enligt denna artikel eller till följd av andra bestämmelser i denna konvention. En ändring i valet av tillämplig lag som görs av parterna efter avtalslutet påverkat inte avtalets giltighet till formen enligt artikel 9. Det försämrar inte heller tredje mans rättigheter.
- 3 Den omständigheten att parterna har valt en utländsk lag skall, oavsett om de också har avtalat om behörighet för en utländsk domstol eller inte, när alla andra omständigheter av betydelse vid tidpunkten för valet har anknytning till ett enda land, inte hindra tillämpningen av sådana regler i det landet som inte kan avtalas bort, härafter benämnda "tvingande regler".
- 4 Frågor om förekomsten och giltigheten av parternas samtycke till att en viss lag skall vara tillämplig avgörs enligt bestämmelserna i artiklarna 8, 9 och 11.

Artikel 4

Tillämplig lag i avsaknad av parternas lagval

- 1 I den utsträckning tillämplig lag för avtalet inte har valts i enlighet med artikel 3 skall avtalet vara underkastat lagen i det land som det har närmast anknytning till. Om en del av avtalet kan skiljas från resten av avtalet och denna del har närmare anknytning till ett annat land, kan dock lagen i det landet undantagsvis tillämpas på denna del.
- 2 Med förbehåll för vad som föreskrivs i punkt 5 skall det antas att avtalet har närmast anknytning till det land där den part som skall utföra den prestation som är karaktäristisk för avtalet har sin vanliga vistelseort vid avtalsslutet eller, om det gäller ett bolag, en förening eller en annan juridisk person, sin centrala förvaltning. Om avtalet ingås som ett led i denna parts affärsverksamhet eller yrkesverksamhet, skall detta land dock vara det land där det huvudsakliga verksamhetsstället är beläget eller, om enligt avtalet prestationen skall fullgöras från ett annat verksamhetsställe, det land där det andra verksamhetsstället är beläget.
- 3 Oavsett bestämmelserna i punkt 2 skall det, i den mån avtalet gäller en sakrätt i fast egendom eller en nyttjanderätt till fast egendom, antas att avtalet har närmast anknytning till det land där den fasta egendomen är belägen.
- 4 För avtal om godstransport gäller inte antagandet i punkt 2. Sådana avtal skall antas ha närmast anknytning till det land där transportören vid den tidpunkt då avtalet ingicks hade sitt huvudsakliga verksamhetsställe, om det landet också är det land där platsen för lastning eller lossning finns eller där avsändaren har sitt huvudsakliga verksamhetsställe. Vid tillämpning av denna punkt skall certepartier för en enstaka resa och andra avtal vilkas

huvudsyfte är transport av gods anses som avtal om godstransport.

- 5 Punkt 2 skall inte tillämpas om det inte kan avgöras vilken den karaktäristiska prestationen är. Antagandena i punkterna 2–4 skall inte gälla, om det framgår av de samlade omständigheterna att avtalet har närmare anknytning till ett annat land.

Artikel 5

Konsumentavtal

- 1 Denna artikel är tillämplig på avtal om leverans av varor eller utförande av tjänster åt en person (konsumenten) för ändamål som kan anses ligga utanför hans affärsverksamhet eller yrkesverksamhet och på avtal om kredit för sådana prestationer.
- 2 Oavsett bestämmelserna i artikel 3 skall parternas val av tillämplig lag inte medföra att konsumenten berövas det skydd som tillförsäkras honom enligt tvingande regler i lagen i det land där han har sin vanliga vistelseort,
 - om avtalet föregicks av ett särskilt anbud riktat till konsumenten i det landet eller av annonsering där och konsumenten där vidtog de för avtalets ingående nödvändiga åtgärderna, eller
 - om den andra parten eller dennes representant mottog konsumentens beställning i det landet, eller
 - om avtalet avser försäljning av varor och konsumenten reste från det landet till ett annat land och gjorde sin beställning där, förutsatt att konsumentens resa arrangerades av säljaren i syfte att förmå konsumenten att köpa.
- 3 Oavsett bestämmelserna i artikel 4 skall avtal som den här artikeln är tillämplig på, i avsaknad av lagval enligt artikel 3, vara underkastade lagen i det land där konsu-

menten har sin vanliga vistelseort, om de ingås under de omständigheter som anges i punkt 2.

- 4 Denna artikel skall inte tillämpas på
 - a) transportavtal,
 - b) avtal om utförande av tjänster, om tjänsterna skall utföras uteslutande i ett annat land än det där konsumenten har sin vanliga vistelseort.
- 5 Oavsett bestämmelserna i punkt 4 tillämpas denna artikel på avtal om en kombination av resa och inkvartering för ett gemensamt pris.

Artikel 6

Individuella anställningsavtal

- 1 Oavsett bestämmelserna i artikel 3 skall parternas val av tillämplig lag i ett anställningsavtal inte medföra att den anställde berövas det skydd som tillförsäkras honom enligt tvingande regler i den lag som enligt punkt 2 skulle tillämpas om inget lagval gjorts.
- 2 Oavsett bestämmelserna i artikel 4 skall ett anställningsavtal i avsaknad av lagval enligt artikel 3 vara underkastat
 - a) lagen i det land där den anställde vid fullgörande av avtalet vanligtvis utför sitt arbete, även om han tillfälligt är sysselsatt i ett annat land, eller
 - b) om den anställde inte vanligtvis utför sitt arbete i ett och samma land, lagen i det land där det verksamhetsställe genom vilket han anställdes är beläget,om det inte av de samlade omständigheterna framgår att avtalet har närmare anknytning till ett annat land, i vilket fall avtalet skall vara underkastat lagen i det landet.

Artikel 7

Internationellt tvingande regler

- 1 När lagen i ett visst land tillämpas enligt denna konvention kan tvingande bestämmelser i lagen i ett annat land till vilket situationen har nära anknytning tillerkännas verkan, om och i den utsträckning som enligt lagen i det senare landet dessa regler skall tillämpas oavsett vilken lag som är tillämplig på avtalet. Vid bedömningen av om sådana tvingande regler skall tillerkännas verkan skall hänsyn tas till deras art och syfte liksom till följderna av att de tillämpas eller inte tillämpas.
- 2 Denna konvention skall inte begränsa tillämpningen av regler i domstolslandets lag när de är tvingande oavsett vilken lag som i övrigt skall tillämpas på avtalet.

Artikel 8

Materiell giltighet

- 1 Förekomsten och giltigheten av ett avtal eller en bestämmelse i ett avtal skall avgöras enligt den lag som skulle tillämpas enligt denna konvention, om avtalet eller bestämmelsen var giltig.
- 2 En part kan dock åberopa lagen i det land där han har sin vanliga vistelseort för att få fastställt att han inte har samtyckt till avtalet eller avtalsbestämmelsen, om det framgår av omständigheterna att det inte skulle vara rimligt att avgöra verkan av hans uppträdande enligt den lag som anges i föregående punkt.

Artikel 9

Giltighet till formen

- 1 Ett avtal som ingås mellan personer som befinner sig i samma land är giltigt till formen, om det uppfyller form-

- kraven i den lag som gäller för avtalet enligt denna konvention eller i lagen i det land där avtalet ingås.
- 2 Ett avtal som ingås mellan personer som befinner sig i olika länder är giltigt till formen, om det uppfyller formkraven i den lag som gäller för avtalet enligt denna konvention eller i lagen i något av dessa länder.
 - 3 När ett avtal ingås av en representant är det land där representanten handlar det relevanta landet vid tillämpningen av punkterna 1 och 2.
 - 4 En ensidig rättshandling som avser ett existerande eller ett framtida avtal är giltig till formen, om den uppfyller formkraven i den lag som enligt denna konvention gäller för eller skulle gälla för avtalet eller i lagen i det land där rättshandlingen företogs.
 - 5 Bestämmelserna i de föregående punkterna skall inte tillämpas på avtal som omfattas av artikel 5 och som har ingåtts under de omständigheter som anges i artikel 5.2. Giltigheten till formen av sådana avtal avgörs enligt lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort.
 - 6 Oavsett punkterna 1–4 i denna artikel skall ett avtal som avser sakrätt i fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom vara underkastat sådana tvingande formkrav som ställs enligt lagen i det land där egendomen är belägen, om sådana krav ställs enligt den lagen oavsett i vilket land avtalet har ingåtts och oavsett vilken lag som gäller för avtalet.

Artikel 10

Den tillämpliga lagens räckvidd

- 1 Den lag som är tillämplig på avtalet enligt artiklarna 3–6 och 12 i denna konvention skall reglera särskilt
 - a) avtalets tolkning,

- b) dess fullgörelse,
 - c) följderna vid avtalsbrott, däribland uppskattning av skada i den mån sådan uppskattning regleras av rättsregler, dock endast inom ramen för de befogenheter som tillkommer domstolen enligt dess processuella regler,
 - d) olika sätt att få förpliktelse att upphöra, samt preskription och andra rättighetsförluster som följer av utgången av en frist,
 - e) följderna av avtalets ogiltighet.
- 2 När det gäller sättet för fullgörelse och åtgärder med anledning av bristande fullgörelse skall hänsyn tas till lagen i det land där fullgörelsen äger rum.

Artikel 11

Bristande rättskapacitet och bristande rättslig handlingsförmåga

När ett avtal har ingåtts mellan personer som befinner sig i samma land, kan en fysisk person som har rättskapacitet och rättshandlingsförmåga enligt lagen i det landet åberopa bristande rättskapacitet och bristande rättshandlingsförmåga enligt en annan lag, endast om den andra avtalsparten när avtalet ingicks kände till eller borde ha känt till denna brist.

Artikel 12

Överlåtelse av fordran

- 1 Överlåtarens och förvärvarens inbördes förpliktelser vid överlåtelse av en fordran skall bestämmas enligt den lag som enligt denna konvention är tillämplig på avtalet mellan överlåtaren och förvärvaren.
- 2 Den lag som är tillämplig på den överlåtna fordringen skall reglera dess överlåtbarhet, förhållandet mellan för-

värvaren och gäldenären, de förutsättningar under vilka överlåtelsen kan göras gällande mot gäldenären och frågan om en prestation av gäldenären befriar honom från hans förpliktelser.

Artikel 13

Subrogation

- 1 När en person (borgenären) har en avtalsgrundad fordran mot en annan person (gäldenären) och en tredje person är skyldig att prestera till borgenären eller redan har presterat till denne till uppfyllelse av sin skyldighet, skall frågan om den tredje personen har rätt att mot gäldenären helt eller delvis utöva de rättigheter som borgenären hade mot gäldenären enligt den lag som gäller för förhållandet dem emellan avgöras enligt den lag som gäller för den tredje personens skyldighet att prestera till borgenären.
- 2 Samma regel gäller när flera personer har samma avtalsförpliktelse och en av dem har fullgjort prestationen till borgenären.

Artikel 14

Bevisbördan m.m.

- 1 Den lag som enligt denna konvention gäller för ett avtal skall tillämpas även i den mån den för avtalsrättsliga förhållanden uppställer rättsliga presumtioner eller fördelar bevisbördan.
- 2 Bevisning om ett avtal eller en rättshandling får föras med varje slags bevismedel som godtas enligt lagen i domstolslandet eller enligt någon av de i artikel 9 angivna lagarna enligt vilka avtalet eller rättshandlingen har giltighet till formen, förutsatt att sådan bevisföring kan genomföras vid domstolen.

Artikel 15

Renvoi är utesluten

När konventionen föreskriver att lagen i ett visst land skall tillämpas avses gällande rättsregler i det landet, med undantag för landets internationellt privaträttsliga regler.

Artikel 16

Ordre public

Tillämpning av en regel i den lag som anvisas i denna konvention får vägras endast om en sådan tillämpning är uppenbart oförenlig med grunderna för domstolslandets rättsordning.

Artikel 17

Tillämplighet i tiden

Denna konvention skall tillämpas i en konventionsstat på avtal som ingås efter den dag då konventionen har trätt i kraft i förhållande till den staten.

Artikel 18

Enhetlig tolkning

Vid tolkning och tillämpning av ovanstående enhetliga regler skall hänsyn tas till deras internationella karaktär och till önskemålet att det uppnås enhetlighet vid deras tolkning och tillämpning.

Artikel 19

Stater med mer än en rättsordning

1 När en stat omfattar flera territoriella enheter som var och en har sina egna rättsregler i fråga om avtalsförplik-

telser skall varje sådan enhet anses som ett land vid fastställandet av den lag som skall tillämpas enligt denna konvention.

- 2 En stat där olika territoriella enheter har sina egna rättsregler för avtalsförpliktelser behöver inte tillämpa denna konvention vid lagkonflikter enbart mellan lagarna i sådana enheter.

Artikel 20

Gemenskapsrättens företrädare

Denna konvention skall inte inverka på tillämpningen av bestämmelser som på särskilda områden fastställer lagvalsregler för avtalsförpliktelser och som ingår i eller kommer att ingå i rättsakter utfärdade av Europeiska gemenskapernas institutioner eller i nationella lagar som harmoniserats för genomförande av sådana rättsakter.

Artikel 21

Förhållandet till andra konventioner

Denna konvention skall inte inverka på tillämpningen av internationella konventioner som en konventionsstat har tillträtt eller kommer att tillträda.

Artikel 22

Reservationer

- 1 Varje konventionsstat får vid tidpunkten för undertecknande, ratifikation, antagande eller godkännande förbehålla sig rätten att inte tillämpa
 - a) artikel 7.1,
 - b) artikel 10.1 e.
- 2 [Upphävd]

- 3 Varje konventionsstat får när som helst återkalla en reservation som den har gjort; reservationen skall upphöra att gälla den första dagen i den tredje kalendermånaden efter anmälan om återkallelsen.

Avdelning III. Slutbestämmelser

Artikel 23

- 1 Om en konventionsstat efter det att konventionen har trätt i kraft för den staten önskat anta en ny lagvalsregel för en viss typ av avtal som omfattas av denna konvention, skall den meddela sin avsikt till de övriga signatärstaterna genom generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd.
- 2 Varje signatärstat får inom sex månader från den dag då generalsekreteraren underrättades, begära att denne inleder överläggningar mellan signatärstaterna för att nå en överenskommelse.
- 3 Om ingen signatärstat har begärt överläggningar inom denna period eller om under överläggningarna ingen överenskommelse har nåtts inom två år från det att generalsekreteraren underrättades, får den berörda konventionsstaten ändra sin lag på angivet sätt. De åtgärder som vidtas av denna stat skall meddelas övriga signatärstater genom generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd.

Artikel 24

- 1 Om en konventionsstat efter det att denna konvention har trätt i kraft för den staten önskar tillträda en multilateral konvention som har som huvudsakligt mål eller som ett av sina huvudsakliga mål att fastställa internationellt privaträttsliga regler för frågor som omfattas av

denna konvention, skall förfarandet i artikel 23 tillämpas. Den period om två år som avses i artikel 23.3 skall dock minskas till ett år.

- 2 Det förfarande som avses i punkt 1 behöver inte följas om en konventionsstat eller någon av Europeiska gemenskaperna redan har tillträtt den multilaterala konventionen eller om dess syfte är att revidera en konvention som den berörda staten redan har tillträtt eller om det är en konvention som har ingåtts inom ramen för fördragen om upprättandet av Europeiska gemenskaperna.

Artikel 25

Om en konventionsstat anser att den harmonisering som uppnås genom denna konvention äventyras av överenskommelser som inte omfattas av artikel 24.1, får den staten begära att generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd inleder överläggningar mellan signatärstaterna till denna konvention.

Artikel 26

Varje konventionsstat får begära att denna konvention revideras. I så fall skall ordföranden för Europeiska gemenskapernas råd sammankalla en revisionskonferens.

Artikel 27

[Upphävd]

Artikel 28

- 1 Denna konvention skall från den 19 juni 1980 vara öppen för undertecknande av de stater som är parter i

Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen.

- 2 Denna konvention skall ratificeras, godtas eller godkännas av signatärstaterna. Ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrumenten skall deponeras hos generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd.

Artikel 29

- 1 Denna konvention träder i kraft den första dagen i den tredje kalendermånaden efter det att det sjunde ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrumentet har deponerats.
- 2 Denna konvention träder i kraft för varje signatärstat som därefter ratificerar, godtar eller godkänner konventionen den första dagen i den tredje kalendermånaden efter det att ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument har deponerats.

Artikel 30

- 1 Denna konvention gäller för en period av tio år räknat från den dag då den träder i kraft enligt artikel 29.1, och detta även för stater för vilka den träder i kraft vid en senare tidpunkt.
- 2 Om det inte skett någon uppsägning, förlängs konventionen automatiskt vart femte år.
- 3 En konventionsstat som vill säga upp konventionen skall senast sex månader före utgången av tio- eller femårsperioden underrätta generalsekreteraren vid Europeiska gemenskapernas råd om detta.
- 4 Uppsägningen skall ha verkan endast i förhållande till den stat som har gjort den. Konventionen skall fortsätta att gälla mellan övriga konventionsstater.

Artikel 31

Generalsekretären vid Europeiska gemenskapernas råd skall underrätta de stater som är parter i Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen om

- a) undertecknandena,
- b) deponeringen av varje ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument,
- c) dagen för konventionens ikraftträdande,
- d) underrättelser som lämnas enligt artiklarna 23, 24, 25, 26 och 30,
- e) reservationer och återkallelser av reservationer som avses i artikel 22.

Artikel 32

Det protokoll som biläggs denna konvention utgör en integrerad del av konventionen.

Artikel 33

Denna konvention, upprättad i ett enda exemplar på danska, engelska, franska, iriska, italienska, nederländska och tyska språken, vilka texter alla äger lika giltighet, skall deponeras i arkiven hos generalsekretariatet vid Europeiska gemenskapernas råd. Generalsekretären skall överlämna en bestyrkt kopia till regeringen i varje signatärstat.

Protokoll

Utän hinder av bestämmelserna i konventionen får Danmark, Sverige och Finland behålla sina nationella bestämmelser om tillämplig lag när det gäller sjötransport av gods och får ändra dessa bestämmelser utan att förfarandet i

artikel 23 i Romkonventionen följs. De tillämpliga nationella bestämmelserna är följande:

- I Danmark 252 § och 321 § tredje och fjärde stycket i Søloven (sjölagen).
- I Sverige 13 kap. 2 § första och andra stycket samt 14 kap. 1 § tredje stycket sjölagen.
- I Finland 13 kap. 2 § 1 och 2 mom. och 14 kap. 1 § 3 mom. i merilaki (sjölagen).

Rättsfallsregister

EGD

- Mål 12/76 Tessili [1976] ECR 1473
- Mål 14/76 De Bloos [1976] ECR 1497
- Mål 21/76 Bier [1976] ECR 1735
- Mål 24/76 Estasis Salotti [1976] ECR 1831
- Mål 25/76 Segoura [1976] ECR 1851
- Mål 29/76 LTU [1976] ECR 1541
- Mål 33/78 Somafer [1978] ECR 2183
- Mål 56/79 Zelger I [1980] ECR 89
- Mål 34/82 Peters [1983] ECR 987
- Mål 288/82 Duijnstee [1983] ECR 3663
- Mål 220/84 Autoteile [1985] ECR 2267
- Mål 145/86 Hoffmann [1988] ECR 645
- Mål C-280/90 Hacker [1992] ECR I-1111
- Mål C-26/91 Handte [1992] ECR I-3967
- Mål C-172/91 Sonntag [1993] ECR I-1963
- Mål C-288/92 Custom Made Commercial [1994] ECR I-2913
- Mål C-428/92 DAK [1994] ECR I-2259
- Mål C-68/93 Shevill [1995] REG I-145
- Mål C-383/95 Rutten [1997] REG I-57
- Mål C-7/98 Krombach [2000] REG I-1935
- Mål C-38/98 Renault [2000] REG I-2973
- Mål C-37/00 Weber [2002] REG I-2013
- Mål C-96/00 Gabriel [2002] REG I-6367

AD

AD 1976 nr 101
AD 1977 nr 9
AD 1990 nr 35
AD 1990 nr 113
AD 1995 nr 120
AD 2000 nr 45
AD 2001 nr 1
AD 2001 nr 110
AD 2004 nr 15

HD

NJA 1937 s. 1
NJA 1940 s. 354
NJA 1941 s. 350
NJA 1942 s. 389
NJA 1968 s. 78
NJA 1969 s. 163
NJA 1973 s. 628
NJA 1975 C 285
NJA 1983 s. 573
NJA 1985 s. 832
NJA 1986 s. 119
NJA 1986 s. 729
NJA 1990 s. 734
NJA 1992 s. 823
NJA 1994 s. 81
NJA 1994 C 48
NJA 1995 s. 495
NJA 1997 s. 415
NJA 1998 s. 817
NJA 1999 s. 660
NJA 1999 s. 673

NJA 2000 s. 3
NJA 2000 s. 273
NJA 2001 s. 386
NJA 2002 s. 300

SkHovR

RH 1997:96

Svea HovR

ND 1994 s. 22

Skiljeavgörande

Yb.Com.Arb. 1 (1976) 141

Litteraturförteckning

- Bogdan, M.*, Utrikeshandelns civilrättsliga grundproblem, 2:a uppl., Stockholm 1994 (cit. Bogdan 1994).
- Bogdan, M.*, Oskäligen avtalsvillkor i gränsöverskridande konsumentavtal, SvJT 1995, s. 189–206 (cit. Bogdan 1995).
- Bogdan, M. (ed.)*, The Brussels Jurisdiction and Enforcement Convention – an EC Court Casebook, Stockholm 1996.
- Bogdan, M.*, Sveriges och EU:s internationella insolvensrätt, Stockholm 1997.
- Bogdan, M.*, Den nya EU-konkurskonventionen, Festskrift till Stig Strömholm, Uppsala 1997, s. 173–189.
- Bogdan, M.*, Gränsöverskridande förtal i Cyberspace, SvJT 1998, s. 1–15.
- Bogdan, M.*, Kan en Internethemsida utgöra ett driftställe vid bedömningen av svensk domsrätt och tillämplig lag?, SvJT 1998, s. 825–836.
- Bogdan, M.*, Jurisdiktions- och lagvalsfrågor på Internet, Ny Juridik 4:99, s. 7–25.
- Bogdan, M.*, Individuella anställningsförhållanden i Sveriges nya internationella privaträtt – en översikt, SvJT 2001, s. 845–860 (cit. Bogdan 2001).
- Bogdan, M.*, Komparativ rättskunskap, 2:a uppl., Stockholm 2003 (cit. Bogdan 2003).
- Bogdan, M.*, Svensk internationell privat- och processrätt, 6:e uppl., Stockholm 2004 (cit. Bogdan 2004).
- Gregow, T.*, Utsökningsrätt, 3:e uppl., Stockholm 1996.

- Göranson, U., A Swedish Centre of Gravity Test? – Law, Fact and Fiction on the "Individualizing Method", Essays in Honour of Lennart Pålsson, Stockholm 1997, s. 47–78.
- Juenger, F., La Convention de Bruxelles du 27 septembre 1968 et la courtoisie internationale. Réflexions d'un Américain, Rev.cr.d.i.p. 1983, s. 37–51.
- Lando, O., Being First. On Uses and Abuses of the Lis Pendens Under the Brussels Convention, Essays in Honour of Lennart Pålsson, Stockholm 1997, s. 105–122.
- Larsson, M., Konsumentskyddet över gränserna – särskilt inom EU, Uppsala 2002.
- Lindskoug, P., Internationell privat- och processrättsliga regler vid konsumenthandel på Internet, JT 1998–99, s. 869–893.
- Makridou, K., The institutions of Lis Pendens and related actions according to Regulation 44/2001 ("Brussels I"), RHDJ (55) 2002, s. 441–452.
- Nyström, B., EU och arbetsrätten, 3:e uppl., Stockholm 2002.
- Pamboukis, Ch., Les clauses d'exception en matière de conflits de lois et de conflits de juridictions, RHDJ (47) 1994, s. 475–486.
- Pålsson, L., Nya lagvalsregler för försäkringsavtal, SvJT 1993, s. 43–63.
- Pålsson, L., Nyare rättspraxis till Bryssel- och Luganokonventionerna, SvJT 1994, s. 593–615.
- Pålsson, L., Säkerhetsåtgärder och andra interimistiska åtgärder i internationella tvister, SvJT 1996, s. 385–413.
- Pålsson, L., Nyare rättspraxis till Bryssel- och Luganokonventionerna, SvJT 1997, s. 109–133.
- Pålsson, L., Lis Pendens under the Brussels and Lugano Conventions, Festskrift till Stig Strömholm, Uppsala 1997, s. 709–729.
- Pålsson, L., The Unruly Horse of the Brussels and Lugano Conventions: The Forum Solutionis, Festskrift til Ole

- Lando – Papers dedicated to Ole Lando, København 1997, s. 259–282.
- Pålsson, L.*, Nyare rättspraxis till Bryssel- och Luganokonventionerna, SvJT 1998, s. 552–572.
- Pålsson, L.*, Romkonventionen, Stockholm 1998 (cit. Pålsson 1998).
- Pålsson, L.*, Nyare rättspraxis till Bryssel- och Luganokonventionerna, SvJT 1999, s. 987–997.
- Pålsson, L.*, Nyare rättspraxis till Bryssel- och Luganokonventionerna, SvJT 2000, s. 709–726.
- Pålsson, L.*, Interim Relief under the Brussels and Lugano Conventions, Private Law in the International Arena, Liber Amicorum Kurt Siehr, The Hague 2000, s. 621–638 (cit. Pålsson 2000).
- Pålsson, L.*, Nyare rättspraxis till Bryssel- och Luganokonventionerna, SvJT 2001, s. 578–594.
- Pålsson, L.*, Domstols behörighet i mål om patentinfrång enligt Bryssel- och Luganokonventionerna, Festschrift till Ulf Bernitz, NIR 2001, s. 129–141.
- Pålsson, L.*, Nyare rättspraxis till Bryssel- och Luganokonventionerna, SvJT 2002, s. 686–700.
- Pålsson, L.*, Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen, Stockholm 2002 (cit. Pålsson 2002).
- Pålsson, L.*, Nyare rättspraxis till Bryssel- och Luganokonventionerna samt Bryssel I-förordningen, SvJT 2004, s. 34–55.
- Schmidt, F./Sigeman, T.*, Löntagarrätt, uppl. 1994, Stockholm 1994.
- Spirou, C.*, Une lacune de Droit Civil: le trust, RHDI (45) 1992, s. 195–217.
- Strömholm, S.*, Upphovsrätt och internationell privaträtt, Stockholm 2001.
- Strömholm, S.*, En gemenskapsrättslig internationell privaträtt? Konsekvenser för nordiskt samarbete, lagstiftning och juristutbildning?, SvJT 2003, s. 521–536.

Litteraturliste

Tarzia G., Vers un concept européen du droit de l'exécution, RHDI (54) 2001, s. 497–509.

Theocharidis, G., Jurisdiction for provisional relief under the Brussels Convention in the maritime context, RHDI (55) 2002, s. 453–500.

Thoma I., The relation between uniform rules and private international law, RHDI (53) 2000, s. 169–188.

Sakregister

(Hänvisningarna avser avsnitt)

- anställningsavtal 2.4, 2.4.3, 2.6.1, 4.4.3
- arrestkonventionen 2.3.2
- autonom tolkning 1.2.5

- bevisbörda 4.6.3
- bolagsregister 2.5.2

- cession 4.5, 4.5.1

- deliktforum 2.3.2
- dépeçage 1.3.1, 4.2
- derogation 2.6.1

- EES-avtalet 1.2.2
- elektrisk ström 2.3.1
- enskilt anspråk i anledning av brott 2.3.2
- exekvatur 3.3
- exorbitanta behörighetsregler 2.2, 3.2

- factoring 4.5.1
- fastighetsforum 2.5.1, 4.3
- fastighetsregister 2.5.2
- filial 2.3.2
- FN-konventionen (CISG) 2.6.1, 4.4.2, 4.5.1
- forum shopping 1.3
- förmögenhetsforum 2.2, 3.2
- försäkringsavtal 1.3.2
- försäkringstvist 2.4, 2.4.1, 2.6.1

- genkärsmål 2.3.2
- godstransport 4.3
- godtroende motpart 4.6.2
- gäldsforum 2.2

- handelsagent 1.3.2, 2.4.2, 4.4.1

- Incoterms 2.6.1
- industriellt rättsskydd 2.5.2
- inkorporering 1.2.1, 1.2.2, 1.3, 4.1
- inskrivning i offentliga register 2.5.2
- insolvensförfaranden 1.2.6
- Internet 2.3.2, 2.4.2, 4.4.2

- karaktéristisk prestation 1.3.1, 4.3
- kollektivavtal 2.4.3, 4.4.3, 4.4.4
- konkurrensklausul 4.4.4
- konkurs 1.2.6, 2.5.2
- konnexitet 2.3.2, 2.7
- konsumentavtal 4.4.2, 4.6.1
- konsumenttvist 2.4, 2.4.2, 2.6.1
- kontraktsforum 2.2
- kvarstad 2.3.2, 2.7

- lagvalsklausul 1.3.2, 4.2, 4.4.1, 4.4.2, 4.4.3
- Lex Britannia 4.4.4

- licensavtal 2.5.2, 4.3
litispendens 2.7
Luxemburgprotokollet 1.2.5
- mellanman 1.3.2, 4.4.4
- naturaprestation 4.3
nyttjanderätt till fast egendom
2.5.1, 4.3, 4.6.1
- ordre public 3.2, 4.4.4
- paketresor 4.4.2
partsautonomi 4.2
partshänvisning 4.2, 4.4.1
passivitet 4.6.1
patenttvister 2.4.3, 2.5.2, 4.4.3
postorderförsäljning 2.4.2,
4.4.2
produktansvar 1.3.2, 2.3.2
prorogationsavtal/proroga-
tionsklausul 1.3.2, 2.6, 3.1,
4.2, 4.4.1, 4.4.3
- regressrätt 1.3, 2.3.2, 2.4.1,
4.5.2
renvoi 4.6.4
res judicata 3.1
resning 3.1
rättshandlingsförmåga 1.2.6,
1.3.2, 4.6.2
rättskapacitet 1.2.6, 1.3.2, 4.6.2
rättskraft 3.1
rörelseforum 2.3.2
- sakrätt i fast egendom 2.3.2,
2.5.1, 4.3, 4.6.1
semesterbostad 2.5.1
- sjörättsliga frågor 2.3.2, 4.3
skiljeavtal/skiljeklausul 1.2.6,
1.3.2, 2.6, 4.2
skiljedom 1.2.1, 1.2.6
social dumpning 2.4.3, 4.4.4
subrogation 4.5, 4.5.2
svarandens allmänna forum
2.2, 2.3.1
Svea HovR 3.2, 3.3
säkerhetsåtgärder 2.3.2, 2.5.2,
2.7
- tjänsteavtal 2.3.1, 4.4.2
tredskodom 3.2
trust 1.3.2, 2.3.2
tyst prorogation 2.6, 2.6.2
- underhållsfrågor 1.2.6, 1.3.2,
2.3.2
underårig avtalspart 4.6.2
uppfyllelseforum 2.3.1, 2.5.2,
2.6.1
utmätning 2.5.2, 3.1
utomobligatoriskt skadestånd
1.3, 1.3.2, 2.3.2, 2.5.2, 4.5.2
utstationering av arbetstagare
2.4.3, 4.4.3
uttrycklig prorogation 2.6,
2.6.1
- värdepapper 1.3.2, 2.3.1, 4.1,
4.5.1, 4.6.4
- återförvisning 4.6.4
återgångskrav 2.3.2
- överlåtelse av fordran 4.5, 4.5.1
överlåtelse av skuld 4.5

Juridiska fakultetens bibliotek
Lund

Lea Hatzidaki-Dahlström är verksam vid institutionen för handelsrätt, Lunds universitet. Hon undervisar bl.a. i internationell privaträtt och andra juridiska ämnen med internationell anknytning.

EU:s internationella privat- och processrätt

Den femte friheten

Grundstenen för den europeiska integrationen utgörs av de fyra friheterna inom EU, nämligen den fria rörligheten för varor, personer, tjänster och kapital. Dessa friheter medför ett ökat antal ekonomiska transaktioner över gränserna, vilket i sin tur oundvikligen genererar fler internationella tvister. Dessa leder ofta till processer och domar. En dom är värdefull endast om den kan verkställas i det land där den som förpliktas att betala har ekonomiska tillgångar.

Det är här EU:s internationella privat- och processrätt – Den femte friheten – kommer in. Genom Bryssel- och Lugano-konventionerna, och numera genom Bryssel I-förordningen, kan en dom inom förmögensrätten, meddelad av en domstol i ett EU- eller EFTA-land, cirkulera fritt, dvs. den kan erkännas och verkställas i dessa länder. Även Romkonventionen, som reglerar vilket lands lag man skall tillämpa för att lösa en internationell tvist, har tillkommit inom ramarna för EG/EU.

Denna bok, som är en omarbetning och uppdatering av "Den femte friheten inom EU – Doms- och lagvalskonventionerna", behandlar ovan nämnda internationella instrument. Bryssel I-förordningen och Romkonventionen finns med som bilagor i boken.

Boken är främst avsedd att användas inom kurser i EG-rätt och internationell handelsrätt. Den kan även användas av den som i sitt yrke behöver få en överblick över detta svårtillgängliga område.

Andra upplagan

Art.nr 6729

ISBN 91-44-03071-1

9 789144 030715